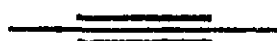
Dr. JONAS GRINIUS

PUTINO LYRIKA

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO
TEOLOGIJOS-FILOSOFIJOS FAKULTETO LEIDINYS
KAUNAS — — — — — — — — — — — — — — — — 1932 M.

„Šviesos“ spaustuvė Kaune, Jakšto g. 2 Nr. Karo cenzūros leista

* * *

Mūsų valstybės universitete šalia gimtosios kalbos ir literatūros yra taip pat dėstomos svetimos kalbos ir literatūros. Jų profesoriai, turėdami didelę gausybę monografijų ir studijų specialiais klausimais, galėjo pagaminti svetimųjų literatūrų istorijas greičiau negu mūsų lituanistai. Žmonės, kurie literatūros mokslo darbo nedirba, kartais net lituanistams prikaišioja neva neveiklumą. O iš tikrųjų jie nesupranta, kad gera pilna lietuvių literatūros istorija gali tada atsirasti, kada bus daugiau studijų iš mūsų žodžio meno specialiais klausimais. Norėdamas, kad lietuvių literatūros istorija greičiau atsirastų ir būtų pilnesnė, autorius su šita kuklia studijėle ir mėgina prisidėti prie gimtosios literatūros tyrinėjimo.

Autorius juo labiau jaučia pareigą prisidėti, nes jis, kaip ne vienas kitas, didžiąją laiko dalį turi skirti svetimai literatūrai. Iš kitos pusės atiduoti nors mažą duoklę gimtajai literatūrai jis jaučia ne tik malonumo, bet ir teisės, nes iš ankstybos jaunystės lietuvių literatūrą pamėgęs, mėginęs joj savo plunksną, ją studijavęs, ir šiandien nenustoja ja domėjęsis.

Kuklios duoklės objektu pasirinkta to žmogaus kūrybos dalis, kuris su visu atsidėjimu tyrinėdamas naujausią lietuvių literatūrą, nagrinėdamas ir vertindamas smulkesnius kūrėjus už save, nė pusiau lūpų neprasitaria apie save. Jei ši studijėlė būtų įvertinta teigiamai, norėtųsi, kad ji būtų laikoma kaip dėkingumo ženklas mokytojui ir kaip pagarba oficialiojo naujosios liet. literatūros tyrinėtojo kuklumui. Bet Putinas yra nusipelnęs ne tik kaip tyrinėtojas. Platesnei visuomenei jis labiau žinomas kaip lyrikas, kaip autorius Kunigaikščio Žvainio, Tarp dviejų aušrų, Valdovo, Nuvainikuotosios Vaidilutės, Žiedo ir moters, Medūzos. Nors nebūdamas labai gausus, nors tik 20 metų viešai tekūręs, Putinas vis labiau iškyla iš kitų naujosios literatūros atstovų tarpo ir vis rimtesnio įvertinimo susilaukia toje visuomenėje, kuri domisi Lietuvos kūrybiniu darbu. Todėl, kada apie svetimuosius rašome plačias monografijas, negera būtų užmiršti savuosius, kurie į pirmąsias mūsų literatūros kūrėjų eiles išėjo savo darbais kukliai, be reklamos.

Tuo tarpu ne visa ligi šiol paskelbta Putino kūryba čia nagrinėjama. Paimta lyrika, tas žanras, kuriuo Putinas pradėjo viešai rodytis, kuriuo per dvidešimt metų fiksavo savo sielos virpėjimų raidą.

Gyvas žmogus nėra statula: jis evoliucionuoja vienu kitu atžvilgiu, viena kita linkme. Juo labiau evoliucionuoja judrios, neramios sielos žmonės — poetai, menininkai — ir jų kūryba. Taigi nenuostabu raidą pastebėti ir Putino lyrikoj. Jos motyvai ir jų traktavimo būdai yra kitėję, evoliucionavę; o jų kitėjimas, be abejo, suponuoja poeto psichikos, poeto nuotaikos, jo estetinio pasaulėvaizdžio kitėjimą, į kurį įžvelgti tuo tarpu tegalime pro kūrybos prizmę, bet kurio negalime paremti dokumentališkais liudijimais. Kad kitėjimas būtų aiškiau matyti, teko 20 metų kūrimo tarpą suskirstyti etapais. Nors kūrybos skirstymas laikotarpiais turi šiek tiek arbitrariškumo, bet už tai ryškiau iškelia dinaminę kūrybos pusę. O kaip tik kūrėjo vidaus pažinimas, jo kūrybos supratimas ir net pati literatūros kritika dažnai gerokai nukenčia, kada žiūrima į kūrybą (ypač į lyrinę) statiškai, kada ji imama en bloc, lyg kad ji būtų visa vienu momentu atsiradusi. Skirstymas kūrybos į periodus kaip tik padeda arčiau prieiti prie pačių kūrinių, iškelti įvairias jų savybes, kurios ryškiau matyti kaip tik atskirame laikotarpy, tuo tarpu nagrinėjant visą kūrybą en bloc, reikia žiūrėti daug bendresnių dalykų, vengti niuansų. Tada pačiam nagrinėtojui reikia tolokai stovėti nuo gyvosios srovės, o skaitytojas dar labiau lieka nutolęs ir šaltas.

Iš to, kas čia pasakyta, jau šiek tiek matyti autoriaus metodas. Skaitytojui dar labiau jis paaiškės iš pačios studijėlės. Tačiau ir čia galima pasakyti, kad autorius dogmatiškai nesilaikė kokio nors vieno literatūros nagrinėjimo metodo. Naudotasi visomis priemonėmis, kurios tik galėjo padėti geriau nušviesti Putino lyrikos veidą ir per ją patį kūrėją. Be to, autorius turi pridurti manąs, kad vienų literatūros nagrinėjimo metodų literatūros kritikai toli gražu neužtenka. Jie turi daugiau reikšmės istorijai negu literatūros kritikai. Gal labiau negu metodai kritikos darbe svarbu intuicija ir kūrybiški sugebėjimai. Mat, kritika vis dėlto yra kūryba. Tegu kritikas ir neturi tos kūrybinės laisvės, kaip kūrėjas-menininkas, tačiau jis, kaip ir tikras kūrėjas, tik su intuicijos pagelba tepajėgia įspėti kūrybos esmę ir jos grožį. Intuicijos stoka ar jos nepakankamas jautrumas kritikus dažniau yra suklaidinę, negu metodų neturėjimas. Ir kūrybiški išraiškos sugebėjimai ir metodai, atremti į meno filosofiją, kritikui tėra priemonės iškelti tam, kas intuicijos suvokta.

Kalbėti sąvokomis ir duoti dalyko supratimą — mokslo reikalas. Ko pakanka mokslui, to nevisai pakanka kritikai. Tikra kritika, autoriaus išmanymu, turi duoti skaitytojui ne tik kūrinio protinį supratimą ir įvertinimą, bet turi padaryti

tai, kad skaitytojas pajustų kalbamo kūrinio grožį. Duoti pajusti grožį kaip tik turi stengtis kritikas tada, kada jis numano, kad jo nagrinėjamo autoriaus ar kūrinio didžioji publikos dalis nežino arba tiek mažai težino, jog iš trumpų priminimų negali atgaminti seniau sužadintų kūrinio pergyvenimų. Nenorėdamas likti abstraktus ir šaltas, kritikas visada turi griebtis nagrinėjamo kūrinio gyvų pavyzdžių. Jie ypač reikalingi nagrinėjant lyriką, tą opųjį žanrą, kurį kritikas greit ir skaudžiai sužaloja mėgindamas savo žodžiais eilėraščio esmę perduoti ar atpasakoti (tai beveik visai negalima). Neužtenka, kad skaitytojas šiek tiek pajustų kūrinio grožį, reikia taip pat, kad jis nors truputį galėtų patikrinti kritiko išvadžiojimus. Tam vėl reikia kiek citatų. Nagrinėti lyriką tik išrankiotais sakiniais, be platesnių pavyzdžių, yra beveik tas pats, kaip sėti pelus be grūdų — gerai, jei išdigs koks žalias gyvas diegas; dažniausiai taip ir liks pelai be vaisiaus vilties. Reikia nors iš dalies sutikti su prancūzų Volteru, kuris tvirtino, kad Homero ar Vergilijaus 12 eilučių gali duoti daugiau naudos, kaip visos kritikos apie juos parašytos. Todėl ir šitoj studijėlėje Putino lyrikos pavyzdžių nevengta.

* *
*

Prieš pradėdamas nagrinėti lyriką, autorius mano būsiant naudinga trumpai duoti Putino biografijos žinių.

Putinas — Vincas Mykolaitis gimė Pilotiškių kaime, Gudelių II valsčiuje, 1894 m. Baigęs 4 klases 1909 m. įstojo į Seinų Dvasinę Seminariją. Ją baigė, rodos, jau Minske 1915 m. Toliau vienus metus mokėsi Petrapilio Dvasinėj Akademijoj. 1917 m. rudenį per Švediją išvyksta į Šveicariją. 1918—22 m. Friburgo universitete studijuoja filosofijos sistemą, filosofijos istoriją ir meno istoriją. Be to, laisvai klauso prancūzų ir lenkų literatūrų. 1922—23 m. studijuoja Miunchene, ruošdamasis profesūrai. 1923 m. rudenį pradeda profesoriauti Lietuvos Un-te. Tas pareigas tebeeina ligi šiol. Pradėjo rašyti į laikraščius (Ateitį, Draugiją) 1912 m. 1916 m. išleido poemą K u n i g a i k š t i s Ž v a i n y s ir R a u d o n i Ž i e d a i (eilės). 1921 m. išėjo Raštų I tomas, paskirtas lyrikai. Taip pat lyrikos rinkinys T a r p D v i e j ų A u š r ų pasirodė 1927 m. Vėlesnė lyrika nėra surinkta krūvon.

Autorius įžiūri Putino lyrikoj tris laikotarpius. 1912-19 metai — jaunystės periodas, kur greta tikro talento žymių randame ir nekaip vykusių bandymų. Šitame laikotarpy nemaža eilėraščių, parašytų visuomeniniais patriotiniais motyvais. Debesuota lyrikos padangė apie 1919 m. apsiniaukia. Joj dabar pasirodo gaivalingų maištingų jausmų, kurie primena šiek tiek

žinomą Sturm u. Drang srovę. 1919-26 m. temų, motyvų traktavimo būdas jau simbolistinis, tuo tarpu kai anksčiau buvo paprastas, tiesioginis. Po 1926 m. maištinga audra aptilsta, poetas giedrėja. Temų traktavimo būdas supaprastėja, surealėja. Surealėja ir pačios temos. Tą naują laikotarpį norisi pavadinti klasikinio realizmo aušra.

Jaunystės periodas

(1912—1919)

Myliu tave, Žvaigžde skaisčioji,
Jog rodai slaptą laimės kelią
Ir jūrių gelmėse vadžioji
Širdies beklystančią valtelę.

Putinas, *Stella Maris.*

1. Abstraktiniai ir didaktiniai motyvai.

Poezijai, tur būt, niekada nebuvo svetimi idėjiniai motyvai. Gana dažnai, ypač krikščioniškoj eroj, greta egotistinių ar gamtos motyvų, poetai domėdavosi problemomis, kurios iš esmės pirmiausia tinka filosofiniams svarstymams. Pasaulio tvarkos ir harmonijos, žmogaus likimo, sielos nemirtingumo, Dievo išminties ir visagalybės problemos jaudina ne tik galvočius, bet ir poetus. Jiems kartais, ypač romantizmo laikais, pavykdavo taip stipriai jas pergyventi, jog jų svarstymų išreiškimas eilėmis duodavo nemažos vertės meno kūrinių. Tačiau literatūros istorija žino nemaža atsitikimų, kada idėjinių motyvų kūriniai būdavo silpniausi meno atžvilgiu. Literatūros istorija taip pat žino poetų, kurie vengia bet kokių problemų, bet ji taip pat žino ir tokių, kurie neišvengiamai neriasi į problemų poetinį svarstymą. Putinas yra vienas iš tokių, kuris nevengia abstraktinių idėjinių motyvų, tačiau neperdaug ir jais susidomėjęs. Jaunystės periode tokių motyvų jis duoda, tačiau jie atrodo gana negausūs, kai juos lyginame su kitais, pavyzdžiui, kad ir gamtos motyvais.

Sakysim, jaunajam Putinui šiek tiek įdomu pasaulio tvarkos tikslingumo problema. Vienur pripažindamas kosmoso tikslingumą, poetas konstatuoja:

Žemės kalnuose ir giliausiuose
    Vandenynuose,
Dangaus saulės spinduliuotose,
    Ir žvaigždynuose,
Ir visur viskam tvarką duodamas
    Sutartiniąją,
Rodai, Viešpatie, savo išmintį
Begaliniąją. (Disonansai, PR, I, 74)[1]

Jaunas poetas Dievo Išmintį mato ne tik kosmoso santvarkoj. Pav., spindį tamsos beribėj dangaus žiburiai jam primena žemės žvaigždes — sielas. Jos dainiui vienodai byloja, nes:

Ir dangaus ir šios žemės žvaigdždutėse
Yr dalelė didžios Išminties. (Žvaigždės, PR, I, 12 d).

Kad ir konstatuodamas šituos Dievo Išminties liudijimus, jaunas klierikas nenukreipia žvilgsnio nuo kai kurių skaudokų reiškinių, jis neužmerkia ties jais akių. Jam rodosi, kad tikslingumą pasauly kvestionuoja kentėjimo problema. Argi aša-

---

[1] Taip žymimas sutrumpinimas: Putino Raštai, I tomas; arabiškasis skaitmuo reiškia puslapį. Taip bus ir toliau žymimos I t. citatos.

ros, kentėjimai „ir agonija puikiai pinasi su grožybėmis į harmoniją?" klausia poetas. Vienur į šitą klausimą nesiima atsakyti, nei teigti, nei neigti, o rezignuoja, atsiduoda tikėjimui, sakydamas:

Bet ne man suprasti Tavo slėpinius,
O Rėdytojau! (PR. I. 75).

Taip klausimą baigti, rodos, tinka klierikui. Tačiau kas manytų, kad tik tokios silpnos abejonės, kaip baltas debesėlis, teužeina į jo protą ir širdį, tas klystų. Tas klierikas poetas turi stiprių, beveik maištingų vaizdų sąryšy su blogio ir kentėjimo problema. Tų pačių 1914 metų, kaip ir aukščiau duotos citatos, eilėraštis Rex beveik primena Bairono Kaino samprotavimus. Ten poetas save vaizduojasi žemės valdovu, kurio sostas padangių skliautus remia ir kurio vainiką puošia sietyno žvaigždės. Valdovas gėrisi pasaulio harmonija, tamsiažydriu dangum ir „mėlynų jūrų simfonija". Tik malonių ramybių skambėjimą suardo nuo žemės kylą agonijos šauksmai:

Gelbėk mus — žūvame!
Skurdo gilybėse,
Vargo tamsybėse
Pūvame.
Lūpos išdžiūvusios,
Akys užgriuvusios,
Alpsta širdis.
Dirbam — badaujame,
Kylam — kariaujame:
Baimė, mirtis (PR. I, 126).

Tokios ir dar skaudesnės dejonės kyla nuo žemės, o rex iš savo sosto sakosi nematąs nei kraujo nei skurdo, gėrėdamasis Kūrėjo darbais. Valdovui visai nesuprantami minių įkyrūs šauksmai, todėl supykęs šaukia „paliaukit, nes":

Jūs ten rūsčiai šaukdami tame klonyje,
Ardot pasaulio harmoniją. —
Tariau ir, į purpurą įsivyniojęs,
Žiūrėjau, kaip žvaigždės vainikan man klojas (PR. I. 127).

Štai koks šaltas, beširdis, kaprizingas tas žemės rex kuris ir nenori suprasti maldavimų žmonių, besikankinančių bade, skurde, kraujuos ir agonijoj. Bet kas gi yra tas negailestingasis rex? Argi tai būtų pasaulio Kūrėjas, mirties ar gyvybės Viešpats? Ar tai juodas aklas likimas? Poetas nenorėjo aiškiai pasakyti. Bet kas bebūtų tas rex, jis vis dėlto jauno poeto sąmonėj vaizduojasi kurčiu beširdžiu. Kai skaitai eilėraštį, aiškiai jauti, kad kūrybos valandą Putinas yra pasiryžęs mesti valdovui pirštinę kenčiančiųjų vardu. Reikia paste-

bėti taip pat, kad poetas į kentėjimo problemos svarstymą giliau nesileidžia[1]. Jis yra tuo tarpu lyg išviršinis kentėjimų — blogybių stebėtojas, gyvenąs protesto nuotaika ir pasiruošęs gal net maištą kelti prieš tą akmens širdį rex, kuris nesiima magiškos lazdelės ir nepadaro žmonių laimingų, kaip paukštelių. Taigi nors ir negilus ir nevispusiškas, o vienšališkas kentėjimų—blogio problemos sprendimas, bet vis dėlto plačiai vaizdingas. Ir jis žymiai poetiškiau, tobūliau išreikštas, negu poetiški svarsytmai apie pasaulio harmoniją ir Dievo išmintį. Ten tie svarstymai buvo beveik tik proto padariniai, beveik nepalietę širdies, nesudarę sintetiško pergyvenimo. Ten išraiška tokia silpnutė, tokia gležnutė. Idėjos didybei atsakančios jėgos, plataus mosto ten visai nėra, o tik surimuotas suritmuotas konstatavimas. Atrodo, kad jaunas poetas buvo susirūpinęs ritmu — rimu, o idėjos išreiškimą visai užmiršęs. Žymiai geriau pergyvenimo ir išraiškos atžvilgiu atrodo protesto dvasia persisunkęs R e x. Reikšmingai pergyventai idėjai atsako stipri, plati išraiška, kuriai tarnauja žemė su jūrėmis ir dangaus žvaigždėtomis beribėmis. Tik išviršinėj formoj, rodos, vietomis nejaučiame pakankamo pilnumo, tobūlumo: rodos, vis poetui rimas-ritmas dar sudaro šiokių tokių nepatogumų.

Jaunasis Putinas ir didaktinių motyvų taip pat nedaug duoda, kaip ir pirmųjų; geriausiai gal antrajai rūšiai atstovauja žinomoji J a u n y s t ė s G i e s m ė. Poetas ja siekia tokius plačius tikslus, kaip kadaise J a u n y s t ė s O d o j A. Mickevičius, tik deja — meniška vertė nesusilygina su P o n o T a d o autoriaus giesme. Ir geriausia, mano manymu, J a u n y s t ė s G i e s m ė s strofa:

Tik per sunkų žemės tvanką
Tiesk dangun, jaunuoli, ranką:
Ten tavo mintis.

Ten nuo krašto ligi krašto
Ant žvaigždėto gyvo rašto
Spindi ateitis. (PR. I. 90)

nėra laisva nuo J a u n y s t ė s O d o s reminiscencijų. Tiesa, ir akstinai, kurie ragino Mickevičių rašyti odą ir Putino — giesmę, buvo kiek panašūs. Kaip vilniškis studentas žavėjosi Vilniaus jaunuomenės judėjimu, taip seiniškis 18 m. jaunuolis džiaugėsi ateitininkų pradžios darbais, tačiau filomatų ir filaretų judėjimas buvo daugiau kondensuotas negu ateitininkų pirmieji žingsniai. Pagaliau disciplinuotos seminarijos auklėtinis negalėjo taip karštai ir laisvai dalyvauti naujame jau-

[1] Jei būtų leidęsis, gal būtų parodęs, kad tik dėl kentėjimų žmonės iškyla į žmogiškos vertybės viršūnes.

nuomenės sąjūdy, kaip Mickevičius prieš šimtą metų; gal todėl ir entuziastiškos jaunystės ugnies Putino kūriny mažiau. Nors Jaunystės Giesmė neprilygsta Jaunystės Odai, tačiau Putinui ji gėdos nedaro. Iš giesmės matyti, kad jaunasis poetas gerai supranta ritmo reikšmę ir reikale moka surasti atsakančią turiniui ritmo rūšį. Tas gerai parinktas ritmas net užtušuoja emocionalinio elemento nedidelį galingumą.

Nors Putinas moka paskatinti jaunuomenę į darbą idealo link, tačiau pats gerai supranta, kad kelias į jį nėra lengvas. Gal todėl jis negalėjo emocionaliau paraginti, kad ir pats prie idealo žengia be didelio entuziazmo. Užsidegimą čia, rodos, pakeičia liūdnas laukimas ar stojiška rezignacija. Gal nedaug suklysim, jei sutiksim, kad gyvosios entuziastiškos idealo meilės stoką akcentuoja ir šis posmelis:

Aš vienas sau eisiu didus, prakilnus
Kietais Idealo keliais (PR. I, 73).

O vėlesniuose, negu šitas 1914 m. posmelis, eilėraščiuose ir šitokio stojiško standumo nebesireikš; bus tik kažin koks liūdnas pasidavimas likimui, prieš kurį vėliau pasigirs net protesto balsų.

2. Visuomeniniai motyvai.

Žymiai gausesni ir įvairesni už abstraktinius ir didaktinius motyvus yra visuomeniniai. Nuo Aušros laikų mūsų literatūroj pirmąją vietą visuomeninių motyvų tarpe užimdavo patriotiniai motyvai. Pas jaunąjį Putiną jie taip pat pirmoje eilėje dar tebestovi, nors jų daugumas jau neberomantiški. Susižavėjimo senove, praeity temų ieškojimo (jei neminėtume Kunigaikščio Žvainio) jau beveik neberandame pas Putiną. Atrodo, kad jo lyrikai gana svetimi šitokie Maironio posmai:

Girios ūžė, ten minėjo praeities laikus,
Kai lietuvis netikėjo, jog belaisvis bus.
Ten apleistos pilys griūva ant kalnų aukštai,
Milžinų ten kaulai pūva, verkia jų kapai.

Putinas nedainavo noris „prikelti nors vieną senelį iš kapų milžinų". Dar prieš didžiuosius 1914 m. sukrėtimus, kurie pažadino jaunojo poeto lyrą susidomėti skaudžiais įvykiais, Putinas, nors silpnai kūrybiniu atžvilgiu, bet gana karingai šaukė:

Na, vyrai, jau metas atėjo
Sutrupinti galią
Priešo skriaudėjo (PR. I, 91)

ir ragino dar vieną lemiamą smūgį suduoti „tam hydrai Ereliui". Tiesa, į kovą dėl tautos teisių ragino ir Maironis, tačiau apie lenkus šitaip smarkiai niekada ligi tol (1912) nebuvo rašęs. Bendrai lyrikoj jis buvo linkęs žiūrėti pro praeities akinius. Net norėdamas paraginti dabarties lietuvius į kovą, jis kalbėjo į juos praeities vaizdais, kitaip vargu rusai būtų leidę dainuoti. Putinas šitaip elgiasi, pro praeitį žiūri į dabartį, tik Kunigaikščio Žvainio poemoje. Bet antai 1914 m. karas duoda Putinui visai naujų visuomeninių temų, tokių, kokių maža terandame kitų poetų lyrikoj.

Štai karo baisybių vaizdo iškarpa iš Titanų kovos:

Tenai ugniniuos sūkuriuose
Mirties galybių apsemti,
Plačiai saulėleidį apjuosę,
Paskendę dūmuos ir kraujuose
Titanai grumiasi pikti. (PR. I, 96).

Kaip matome, čia Putinas ne oratoriškas kovos skelbėjas, ne tylus savo godų aukotojas tėvynei, bet karo baisybių, užplū-

dusių Lietuvą, stiprus, ekspresingas vaizduotojas. Dar sugestingesnis atrodo Putinas, kai jis imasi sintetiškai vaizduoti karo žiaurumą, nuožmumą:

Kas čia stovi man ant tako?
— Tavo brolis — jis atsako.
Brolis?! — ... a, tai tu...
Ir pamatęs jojo spalvą,
Brolio priešininko galvą
Perskėliau kardu.
. . . .
Šėlau pirmąjį nužudęs,
Ir kraujuose jo paplūdęs
Širdį išlupau.

Šitas broliškų skerdynių — pasaulinio karo — paveikslas baigiamas stipriu vaizdu, pilnu karčios ironijos ir paniekos, laurais vainikuotam karo genijui:

Garbėje širdis nurimo,
O tamsios minios keikimo
Aš nesibijau:
Padėkos aukas sukrovęs,
Kraujuose rankas nuplovęs
Aš nekaltas jau. (Karo Genijus, PR, I, 97 s.)

Daugumas pirmojo rinkinio, Raudonųjų Žiedų, eilėraščių, apdainuoja tremtinių kelius. Alegoriškas ir sentimentalus eilėraštis Raudonosios Gėlės pasakoja du broliu, kurie iškeliaudami iš Tėvynės skina kraujo žiedais žydinčias gėles, išdygusias ant juodų degėsių ir žuvusio draugo kapo. Jos turi nuolat priminti gimtąją žemę ištremtiesiems, kai jie klaidžios svetimame krašte, sutikdami kūno ir dvasios pavojų. Kitur (Tarp miesto Minios) Putinas vaizduoja lietuvį klaidžiojantį triukšmingo miesto gatvėse, tarp tūkstantinės minios; jam trošku ir ilgu; jis viliasi, kad juoduosius vaizdus išgainios:

Vien žaliosios lankos, ūksmingieji gojai,
Upeliai, kuriais mūs laukus išvagoja. (RŽ, 101)[1]

Dar trečiur (Pro Ūkanas) poetas parodo tremtinį aukštame, šaltame, tamsiame, troškiame kambarėly, kai mintis lekia:

Ieškoti saulėtų vaizdų
Į Lietuvos šviesias šalis,
Ant sraunaus Nemuno krantų (RŽ, 99).

---

[1] Tai Raudonų Žiedų rinkinio sutrumpintas pažymėjimas. Arabišku skaitmeniu žymimas puslapis.

Nors brangūs ir mylimi tremtiniams buvo čia suminėti eilėraščiai, kaip Vargstantiems Broliams, Iš Tremtinio dainų, Velykų linkėjimai, Žvaigždelei, tačiau šiandien jie mus menkai težavi, nes permaža juose tikros poezijos. Geriausiai, meniškiausiai gal ištremtųjų ir okupuotųjų lietuvių liūdesius ir viltis išreiškia Naujieji Metai. Visus įkankino senieji vargai, ir todėl:

Neverks jų išalkęs, netekęs pastogės vargdienis,
neverks jų senoji močiutė, kur išverkė šviesias akis,
raudodama žuvusio savo sūnelio, neverks nei jaunoji mergelė
giliai užrakinus širdyj savo slėpinį skausmą...

O ten, kur mūs broliai
bemerdi skausmuos ant sušalusios žemės,
kur skliautas gaisruoja, o žemė aplieta krauju —
ir ten nieks neverks jūs, Senieji Meteliai.

Ir visi ašaroti ir nuvargę laukia Naujų Metų, naujos vilties kupini skuba pasveikinti naująjį valdovą, paveldėjusį amžiną gyvenimo knygą:

Bet nieko nesakė jiems Naujas Valdovas;
tylus ir slaptingas įsėdo į sostą
ir naują Gyvenimo Knygų atsivertė lapą,
ir vėl tolyn rašė nepabaigtas kraujo dejas.

O tie, kurie kentė ir verkė, paguodos ieškojo,
sugrįžo liūdni, nusiminę, netekę vilties.
Ir nieks nežinojo; kame rast paguoda,
kam ašaras savo aukoti. (RŽ, 96 s.).

Tai vienas geriausių jaunojo Potino eilėraščių, pasižymįs plačiu, laisvu, harmoningu bangavimu, kur poetas savo refleksijas, susitelkimą sulieja su lietuvių visuomenės liūdna nuotaika. Tas kūrinėlis bus juo labiau įsidėmėtinas, jei atsiminsime, kad poetas vėliau beveik visai atsisakys nuo visuomeninio pobūdžio temų, jam lyg ir svetimų. Jei jaunystėj jis pajėgė jas sušildyti, sugebėjo joms suteikti gyvybės, sklandžiai, harmoningai išreikšti, tai tik todėl, kad visuomeninės negerovės buvo glaudžiai sutapusios su poeto širdies pulsavimu, vertu įvilkti į meniškas formas. Matyt, lietuvių viltis į tėvynę grįžti taip glaudžiai sutapo su paties Putino troškimais, kaip ir vargai svetur, nes perspektyvos pamatyti savo kraštą yra įkvėpusios taip pat tikrai gražių posmelių, kaip šit:

Pro kraujo puotą, liepsna gaisruota,
Žiedais lelijų apvainikuota
Spindi aukštybėj, Tėvų šalie.
. . . .
Ir mes klajūnai, su ryto giesme
Svetur sukeltus skausmus išliesme
Ir grįšim, grįšim silpni išbalę,
Bučiuosim žemę, gaivinsim galią (Tėvų šalis, PR. I, 113).

Būdamas pirmose eilėse tų poetų, kurie gausiau palietė Didžiojo karo nelaimes, Putinas nepalieka neapdainavęs ir Lietuvos valsytbės atstatymo. Jis simboliškai apdainuotas platokam eilėrašty Regėjimas. Poetas mato visą kraštą, tartum kapinyną, kur klajūnės vėlės blaškosi šešėliais; viršum vien juodas Kryžius, debesiuos paslėpęs galvą, glūdi paslaptingas, o iš jo sauso, juodo medžio ant kietos, uolinės žemės sunkiasi kraujo lašai. Bet šalis težino vieną, stebuklingą, didį žodį: Laisvės, laisvės! O kai staiga ugninė rykštė iš rytų perskrodė debesuotą dangų, tada:

Ir šiurpiai skardus trimitas
Aidesiais prikėlė žemę
Ir linksmais varpų gaudimais
Išsiliejo didis džiaugsmas.
Sušlamėjo tamsios girios,
Sušnerėjo gilios upės,
Subangavo ežerai.

O nuo krašto ligi krašto per padangę nudundėjo nuliūliavo vienas didis gandas: Atsikėlė! Atsikėlė! Toks gaivališkas visos gamtos sujudimas negalėjo neprikelti galingojo Lietuvos raitelio ant ugninio žirgo, stojančio piestu raudoname dangaus skliaute. Trykštant spinduliams, gaudžiant varpams iš rytų miglų:

Spinduliuoti, apšarvuoti
Ant lakių ugninių žirgų
Kėlės karžygių pulkai.

Tai tie kalnuose ir milžinkapiuose užburtieji, mūsų romantikų išsvajotieji karžygiai, trispalvę vėliavą iškėlę, joja ginti Lietuvos, pirmiausia reikšdami riterišką pagarbą kryžiui:

Ir varpų gaudimais,
Švintančia padange
Iš rytų jie skrenda...
Ir atskrido, ir apsupo
Juodą kryžių debesiuose;
Tris kart vėliavą nulenkę
Plieno pradengė šalmus. (PR. I, 114 ss.).

Ir nulinko gausingos minios galvos „lyg rasotos varpos nokstančioj dirvoj, kai rytys vėjelis" netyčiom užeina. Ir iš juodo kryžiaus trykšta spindulių srovės, vietoj kraujo laša gyvybės rasa, o minia ištiesusi rankas su šviesos verpetais ir varpų gaudimais užtraukia galingą atsikėlimo giesmę:

Švinta, švinta naujas rytas — Aleliuja!
Kelias mums nauja gyvybė — Aleliuja!

Štai kaip simboliškai Kristaus Atsikėlimo šventės himnas susilieja su tautos atsikėlimo giesme. Gali kam nepatikti visuomeninė poezija, bet paskaitęs kiekvienas pajus, kad Regėjime Putinas laimingai išvengė retorinių šūksnių ir įstengė į jį įleisti patriotinio entuziazmo, išreikšto plačiais simboliškais — alegoriškais vaizdais...

Poetas prieš visą kraštą-kapinyną, ant kurio stūkso milžiniškas kryžius, pastato priešais, kaip kontrastą, visą eilę triumfališkų vaizdų. Čia ir aidinčios girios, ir banguojantys ežerai, ir tekanti ryto saulė, siunčianti savo šviesiųjų raitelių būrį, ir Velykų varpų džiaugsmingas gaudimas, ir išganymo Kryžius, iš kurio trykšta spindulių srovės, ir siūbuojanti minia, giedanti Atsikėlimo giesmę — visa susilieja į vieną triumfališką atgimimo pergalę, aidinčią šviesiais „Aleliuja" verpetais. Reikia tik pastebėti, kad Regėjime, tame puikios kompozicijos eilėrašty, pagrindinis įkvėpimo elementas yra vaizduotė, ir todėl kūrinėlis yra ne tiek emocionališkai lyriškas, kiek aprašomai vaizdingas, linkęs į episkumą. Būdamas vienas ryškiausių Putino vaizdinės-vizualinės lyrikos eilėraščių, Regėjimas ar nebus vienintelis iš tų lyriškų kūrinių, kur entuziazmas dėl tautos atsikėlimo yra labiausiai įtikinąs. Putinas bus gal vienintelis mūsų lyrikų tarpe, kurs šitokiu entuziastišku ir nebanaliu būdu apdainavo mūsų tautos atsikėlimą.

Putinas bus taip pat vienas iš tų, kuris baigia tautinio patriotizmo poeziją, bet kuris pirmas pradeda valstybinio patriotizmo giesmę. Kaip besikuriančios valstybės sūnūs, taip ir Putinas jau nebesikrato kardo. Kaip teisingai yra pažymėjęs Liūdas Gira, su Putino 1918 ir 1919 m. patriotinėmis giesmėmis, ypač su jo Lietuvio Giesme baigiasi maironiškoji vien kultūrinio darbo ideologija su knyga, arklu ir lyra; nors Evangelijos posakis, garbingos atminties Maironio parafrazuotas: „kas kardu kariauja, nuo kardo ir žūva" paliks, bendrai imant, visada teisingas, tačiau galutiniam tautos laimėjimui tenka nevienam jos sūnui kardą pakelti ir nuo jo žūti. Tokis darbas ir tokios aukos nebaido mūsų 1919—20 metų visuomenės, nebaido jos ir poeto, ir net pasidaro jo dainos objektu. Kaip nuo kovos su plėšiku nukentėjęs, bet vis dėlto

gyvas likęs ir priešą iš savo namo išvijęs, džiaugiasi žmogus skatinamas gyvybės instinkto, taip ir Putinas džiaugiasi, kad:

Narsių sūnų krauju apginta
Lig jūros eina mūsų žemė.

Į šviesią garbę didis kelias
Kilniems vaikams tėvų šalies.
Nuo arklo vėl prie kalavijo
Jie kietą dešinę išties.
Lietuvis mirt kovoj nebijo:
Į šviesią garbę jojo kelias. (PR. I, 89).

Kad ir kaip smerktume karą, tačiau dėl netobulos pasaulio politinės — tarptautinės santvarkos savisaugos instinktas visada gali pažadinti gyvą tautos organizmą ištiesti dešinę į kalaviją; poetui rodosi, kad tai tik priemonė apsaugoti didį kelią į šviesią garbę. Bet ir to neužtenka; poetas nujaučia, kad Aukščiausio Apvaizda taip pat reikalinga, todėl ir sako:

O mūsų trūsą gins, kaip gynė,
Galingas, didis mūsų Dievas.

Tiesa, pats eilėraštis gal ir nėra pakankamai meniškas — permaža konkrečių, naujų, dinamiškų vaizdų, — tačiau yra charakteringas, kaip laisvę atgavusio krašto poeto balsas, ir bus reikšmingas liudininkas tiems, kurie norės surasti politinio gyvenimo raidos įtaką mūsų poezijai. Šitokis liudininkas, bendrai imant, bus ne tik šitas, bet ir visi, visuomeniniais motyvais parašyti, jaunojo Putino eilėraščiai, sukurti nepaprastų audrų ir nuostabių įvykių gadynėje. Ir reikia džiaugtis, kad Putinas nors jaunystėje gyveno visos tautos gyvenimu, jos vargais. Tokių žmonių, kurie užmiršta savo siauroką pasaulį ir ima gyventi su tauta, plačios tautos masės neužmiršta; jos nejučiomis renkasi juos vadais. Gaila tik, kad dažnai patys poetai nusigręžia nuo tautos sielvartų ir ją palieka politikams, tuo lyg pabrėždami, kad poetui lyg neturi rūpėti bendri reikalai, tartum jis negyventų visuomenėj.

---

3. Gamtos motyvai.

Visų laikų poetams gamtos grožis buvo vienas iš įkvėpimo šaltinių. Jei imsime naujuosius amžius, pamatysime, kad gamta ypač susidomėta nuo romantizmo laikų. Gal todėl žymusis prancūzų kritikas E. Faguet pataria, vertinant lyrikus, ypač atkreipti akis į tris motyvus: gamtą, meilę ir mirtį; šitos temos dažniausiai pasitaikančios naujoje lyrikoje ir esančios bendros, tačiau jei poetas čia mokąs saviškai reaguoti ir jas traktuoti, tai esą pagrindo tikėti poeto pajėgumu. Sutikdami su E. Faguet daromais pasiūlymais, čia stengsimės giliau įžvelgti, kaip jaunasis Putinas traktuoja vieną tų ciklų, būtent gamtą.

Kai metame žvilgsnį į Putino jaunystės kūrinėlius, tai pastebime, kad jis nemėgsta dainuoti dviejų dalykų: vasaros ir vidurdienio. Jis apdainuoja pavasarį, žiemą, rudenį, rytą, vakarą ir naktį, bet nemėgina išreikšti nei vasaros rimties, nei bręstančių vaisių, nokstančių, šlamančių, banguojančių rugių ir kviečių simfonijos, nei kvepiančių gėlių iš šieno, nei vidurdienio saulės karšto bučiavimo, nei virpančio oro, nei snaudžiančių nuo kaitros miškų. Kodėl? Gal todėl, kad saulėtosios vasaros giedrai išreikšti reikia daugiau įspūdžių ir patyrimo, o dar daugiau sielos galių pusiausvyros.

Jaunasis Putinas mėgsta apdainuoti pavasarį, pavasario rytą, bet dar labiau giedrų, tylų melancholišką vakarą (Leidžiantis saulei, Ramybės valandėlė, Mineur, Užmik). Apskritai poetas labiau linkęs į tylų ilgesį, į vakarą, todėl pavasariški džiaugsmai dainuoti nelabai jam sekasi. Tas pavasaris ir vaizduojamas šaltokai, fotografiškai; dažniausiai poetas esti pavasariškos gamtos reiškinių vergiamas, nesugeba į juos įtrėkšti gyvybės, negali uždėti jiems savo asmens antspaudo. Tik reikia vis atsiminti, kad taip būna dažnai, bet nevisada, nes štai Pavasario Burtas taip žymiai skiriasi iš kitų, jog net norisi jį visą pacituoti:

Įsagstė į žiedus saldžiuosius lašus
  Pavasario burtas gražus, —
Ir amžiną pasaką audžia slaptai,
  Kaip krišpolas skaidrūs žiedai.

Išeiki, sesute, į lanką anksti,
  Kai teka saulutė skaisti,
Ir žiedą, kuris tau vainiką išties,
  Priglausk atvirai prie širdies.

Tik ryto saulutė vaiski ir meili,
Ir tu ji bučiuoti gali.

O džiaugsmas ir laimė tyrais spinduliais
Tau širdį, kaip gėlę praskleis.

Pakils tavo sieloj tylūs aidai,
Ką kalba rasoti žiedai,

Įvarvins į širdį saldžiuoius lašus
Pavasario burtas gražus. (PR. I, 16).

Nevisai retai, kaip matysime vėliau, pas jaunąjį Putiną ritmas neatsako turinio nuotaikai, nesusilieja, bet eina kiekvienas sau. Šito kaip tik nėra Pavasario Burte. Čia burtiškai, džiaugsmingai, gaivinančiai nuotaikai atsako gyvas ritmas su akcentuotais rimais, kažin kaip pabrėžiančiais žaismą. O tą ritmo ir nuotaikos tapatybę skaidriai papuošia traškūs, sugestingi, poetiški vaizdai. Putino kūrybiškos pastangos laimėjo meno kūrinėlį Pavasario Burte greičiausiai todėl, kad jis čia nemėgino pavasario ryto aprašyti, kaip jis elgiasi, rašydamas kitus pavasariškus eilėraščius. Pavasario Burtą kurdamas, matyt, jis metė grynai objektyvųjį parnasiškąjį vaizdavimo būdą ir atsidavė subjektyviam. Ir pavasario gamtos reiškiniai pasidarė nebe kūrybos objektas, bet priemonė reikšti poeto nuotaikai, pavasario grožio sužadintai. Ir iš tikro grynosios lyrikos uždavinys yra atvaizduoti kūrėjo dvasios gyvenimą ir jos santykius su pasauliu, bet ne išviršinį pasaulį, kaipo tokį. Cituotame eilėrašty jaunasis Putinas ir atsistoja grynosios lyrikos kely, reikšdamas savo santykį su pavasario burtais, pavasariškos gamtos reiškiniais.

Mokėjimas įeiti į gyvus santykius su gamta, susirišti su jos reiškiniais nuotaikos ryšiais jaunajam Putinui geriau vyksta vakaro ir nakties prieglobsty. Štai, pav., harmoningas vaizdelis iš Nakties Žaislų:

Pragydo žvaigždynai, aidais nuskambėjo
Siūbuojami, gundomo džiaugsmo balsai,
Viliojančiais sielą vaizdais palytėjo
Ir leidos į erdvę skraidyti laisvai. (PR. I, 56).

Kad ir siauresnį, negu čia pacituotas, bet grakštų nakties lyrikos kūrinėlį jaunas poetas duoda Į Užburtą Šalį, kur į žiemos burtus pažiūri pirmoj eilėj pro savo vaizduotės, o ne tiek jausmo akinius, sakydamas:

Ant baltučio tako,
Snaigių nubarstyto,
Iš naktužės rūmų
Žvaigždės nusirito...

Šaltis į pusnynus
Susižarstė sniegą,
Kur gegužio burtai
Sužavėti miega.

Užmigdytą sodą
Eidams palytėjo
Ir baltais žemčiūgais
Pušys pražydėjo. (PR. I. 41).

Nors eilėrašty Į Užburtą Šalį poeto nuoširdus jausmas nebuvo gilus ir vaizduotę nedaug terėmė, bet kadangi ją iš kitos pusės stiprokai, matyti, žadino pačios gyvosios žiemos grožybės, todėl išėjo grakščios vizualinės išraiškos sklandus kūrinėlis. Atrodo, kad pavasaris labiau veikia jaunojo Putino emocijų pasaulį, tuo tarpu kai žiema suteikia jo vaizduotei medžiagos puikiems vaizdams kurti. Ir žiemos burtai, matyt, poetą stipriausiai veikia vėl vakaro arba nakties fone. Pav., švelnios nuotaikos kitame žiemiškame eilėrašty, „Snaigėse", skaitome:

Melsvo prieblandžio ūkuose
Skraidė, puolė baltos snaigės,
Lyg gležni žiedai alyvų,
Kai pavasaris jau baigės. (PR. I. 42).

Mėgino jaunas Putinas dainuoti ir rudenį, ir darželį, ir gėles, ir net audrą. Jei, pavyzdžiui, rudeniškos nuotaikos eilėraščiuose yra nuoširdumo, elegiškumo, tai audros vaizdavimas yra gana nevykęs, nes tikrai fotografiškas. Reikia atskirai pažymėti, kad Putino dėmesį traukia tai, kas nyksta, kas praeina, kaip debesėlis, paskutinis spindulys, gelstantis lapas. Tai, matyt, artima jo sielos struktūrai, kaip ir vakaro svajingoji melancholija. Pav., Sausame Lape skaitome:

Aš suprantu tave, lapeli, —
Nė man čia saulė nebešvies;
Viena daina ir sauso lapo
Ir skausmo pakirstos širdies. (PR. I, 40).

Nuskintas, nublokštas kažin kur sausas lapas rauda taip, kaip jo širdis. O baltas lengvas debesėlis, kurį bent trijuose eilėraščiuose Putinas apdainuoja, taip pat sužadina liūdesį ir ilgesį ir lieka lyg poeto sielos simbolis. Debesėlis slenka į jūrą, o poetas „kreipiasi":

Tai ir mano, debesėli,
Juodą mintį, rūpestėlį
    Nuplukdinki
Ir į giliąją jūružę,
Kur vien bangos šniokščia ūžia,
    Paskandinki. (Debesėliui, PR. I, 25).

Be to, reikia pastebėti, kad į lyrinį — subjektyvinį gamtos traktavimą kaip tik linksta vis labiau subręstąs Putinas. Čia pacituoti eilėraščiai yra iš 1916-18 m. Taigi atrodo, kad į subjektyvinės lyrikos kelią, kuris Putinui bus itin artimas, jis ne iš sykio patenka. Tačiau tai neturi pasakyti, kad jis to artimo jo sielos struktūrai kelio nenujautė. Galėjo jis jį tikrai atspėti, bet patyrimo stoka ir nedidelis emocijų gilumas galėjo neleisti pakankamai gamtą sudvasinti, ir todėl išeidavo kartais tik fotografiški žodžiai, faktų konstatavimai, kaip šit:

Vos tik saulės spindulys
Nutirpino šaltą sniegą,
Štai parskridęs vyturys
Kelia čiulbesiu mūs jėgą.
Nuo pat ryto,
Vos prašvito,
Jis per dieną
Vis tą vieną
Skelbia linksmą mums naujieną:
Čir-vir-vir pavasaris. (Vyturys, PR. I, 17).

Šiandien skaitant tokius eilėraščius mums šypsotis tenka, tačiau 1912 m. skaitytojai taip nesielgė su jaunu, vos pradedančiu poetu. Mat, tada ir reikalavimai kitokie buvo. Tada dar ir iš lyrikos ne vienas reikalaudavo beveik matematiško objektyvumo vaizduojant gamtą. Asmeniška nuotaika, dejonės rodėsi įtartini dalykai, nors paprastai lyrika be jų neapsieina.

Taip pat pažymėtina, kad jaunas Putinas traktuodamas gamtą nereiškia didelių pretenzijų vaizduoti gaivalams. Štai aprašyti audrą poetui visai beveik nepavyko. Arba vėl, dainuodamas savo svajones ir sielvartus Stella Maris eilėrašty, Putinas, rodos, labiau mėgsta gėrėtis, kai:

Tyli, tyli šviesūs plotai,
Tyli jūros krišpolinės,
Ir iš tolo, iš tamsybių
Audrios vėtros šmėkloj genas. (PR. I, 45 ss.).

Drauge su linkimu į subektyvinį gamtos traktavimą labiau pradeda reikštis poeto žvilgsnio ilgestingas skridimas į neišmatuojamus tolius, ten kur jūra susilieja su dangum, ypač kur nežinomose erdvėse mirga žvaigždės giedrią naktį. Plečiantis akiračiui, pradeda plėstis ir poetiniai vaizdai. Jie tarsi įgauna sparnus ir pasklinda po plačiąsias erdves, kaip žvaigždės. Kaip pamatysime vėliau, toji plačiųjų erdvių poezija išaugs ir, rodos, aukščiausią laipsnį pasieks jau visai subrendusio Putino lyrikoj.

---

4. Egotistiniai motyvai.

Daugumui poetų liūdesys ir jam giminingi jausmai sekasi geriau, poetiškiau išreikšti negu džiaugsmas ir laimė. Tą patį galime pasakyti ir apie Putiną. Jau gamtos reiškinių apdainavime matyti tendencija į liūdnesnius motyvus, o šviesesnieji, išskyrus Pavasario Burtą, yra kažin kokie nevykę. Jei kas netiki, kad jie jaunam Putinui nevyksta vaizduoti, tegu pasiskaito Gegužinės Dainą, ir tada pamatys, kad ji nė kiek nesiskiria nuo cituoto Vyturio, taip pat džiaugsmui reikšti parašyto. Kiek kitaip atrodo džiaugsmo-laimės svajonė. Štai poetas vaizduojasi tą laimę, kai Jūrų Žvaigždė — sielos žvaigždė jam nebuvo nusileidusi:

O buvo taip gera pas jūrą sėdėti,
Kur priešais mirgėjo vien plotai žvaigždėti;
Kur bangos šnarėdamos smėlį bučiavo
Ir amžiną tylą slapčia šnekučiavo......
Ir tuomet palaima nauja prasidėjo, —
Tai tavo šviesa man širdin įspindėjo.

Žvaigždės šviesa įspindėjusi jam leido suprasti „prasmę gyvenimo tako, ką bangos per amžius šnarėdamos sako" ir:

Tada suliepsnojo krūtinėj širdis,
Plačiai ir laisvai išsiliejo mintis, —
Ir gimė džiaugsminga triumfo giesmė,
Tyra, kaip naujai prasimušus versmė,
Tai gera man buvo tada su tavim (PR. I, 51).

Tas buvusios laimės atgaminimas arba laimės vaizdavimasis praeity čia kitaip — žymiai platesniais nuoširdumo akordais — skamba, negu Vytury ar Gegužinės Dainoj. Čia nėra to grynai retoriško:

Ei, daugiau!
Ei, smagiau
Plak krūtinėje, širdie!

kuriuo persisunkusi Gegužinės Daina (PR. I, 21). Kai jaunasis Putinas ragina į idealą arba kai mėgina džiaugsmą vaizduoti, jis „stengiasi" mus „apgauti" ritmo įvairumu ir gyvumu, ir juo lyg nuslėpti emocijų stoką. Apdainuojant laimės svajonę taip elgtis nebereikia, nes jos ilgestingas troškimas, matyti, giliai yra įleidęs šaknis į poeto širdį. Bet charakteringa, kad praeitos laimės svajonė, o taip pat būsimoji besivaizduojamoji laimė (pav., Nakties Žaisluose) glaudžiai su-

pinama, suliejama su gamtos reiškiniais. Svajonė ir gamta taip sutampa, kad kartais nežinai, ką jis tikrai apdainuoja: ar gamtos grožį ar kokią kitą savo laimę, savišką idealą.

Laimės svajonė gal ir todėl vyksta jaunam Putinui geriau dainuoti negu džiaugsmas, kad ji suponuoja svajojamojo objekto stoką. Ji skatina geidžiamojo objekto ilgėtis, liūdėti, kad negalima jo pasiekti. Taigi laimės svajonė dabarty suponuoja ilgesį, liūdesį. Šis gi iš tikro, būdamas artimas kiekvienai širdžiai, gana artimas Putinui. Ar „mato" jis besileidžiančią saulę, ar nakties vėsiose erdvėse mirgančias žvaigždes, jis liūdi ir ilgisi, „sūpuojantis ilgesio aidas atgyja" (Stella Maris, Saulėleidžio metu, Mineur). Jis „girdi", kaip Kalėdų varpai skelbia, „kad gimė jau Meilė", jis saldžiai sužavėtas žėrinčia bažnyčios šviesa ir muzikos garsais, tačiau angelų Glorija ne jam, nes:

... ašaros, skausmas vaidenas čionai,
Ir žuvusi viltis ir šviesūs sapnai,
Ir viską, ko geidė kadaise širdis,
Ir ką jau pražudė tamsioji naktis,
Tie tonai į dygų vainiką supins. (PR. I, 81).

Taigi, kai kiti ramybę randa Kalėdų džiaugsme, jo siela tik savo skausmu gyvena. Jai ypač skaudu, kad negali realizuoti savo svajonių, troškimų,

Kai reik praėjusiem sapnam,
Kuriuos taip saugojo širdis
Ir puošė rojaus spalvomis,
Sudie skausmingai pasakyti
Ir grįžt į palšą darbo sritį (PR. I, 51).

Iš laimės valandėlių, iš įkvėpimo ar svajonės viršūnių nukristi į pilką kasdienišką tikrovę yra viena iš skaudžiausių jautriųjų sielų tragedijų, nors kartais ir patys sapnai, „saldžiai jaudiną krūtinę", būna „vylingi ir tušti". Kenčiančiai širdžiai už svajonių sudužimą nemažiau skaudi vienatvė, kai nėra artimos širdies, kuri suprastų:

O tu, mano dvasia, viena išgedėsi
Lig galo nykiosios vienystės dienas,
Ką jausi, svajosi ir ką pamylėsi,
Širdis artima nors įspės, nesupras. (PR. I, 80).

Bet nevisada kitą ir įspėti gali; juk „širdžiai širdis — tai kurčia pragarmė". Ir, žinoma, svarbiausia sielvarto priežastis — nuolatinis laimės siekimas:

Gyvenimo laimės ištroškus širdis
Norėtų apimti ko plačiausias erdves.

Poetas trokšta siekia laimės, kaip ir visi žmonės. Tik šitų savo siekimų jis aiškiai nenusako. Jis nepasako, nedetalizuoja ir savo sielvarto priežasčių. Būdamas kuklus, palikdamas mums teisę spėti, jis tik išlieja jį daina. Tačiau toji daina nėra audringa, maištinga — tai tik skundas, nerimas, dejonės ieškant ir nerandant to, ko ieškoma. Jei apskritai dėl skausmo ir pikto buvimo pasauly jaunas poetas tik vieną momentą stipriai, kritiškai, su protesto nuotaika išsireiškė, tai dėl savo paties sielvarto beveik nieko nekaltina. Jis net paguodos mėgina ieškoti po Kryžiumi, sakydamas:

Tada tiktai lūkesio skausmu didžiu
Parpuoliau ant kelių po Kryžiaus medžiu —
Ir ašaros karštos patvino versme
Ir guodė man sielą bevilties skausme.

(Juodas Kryžius, PR. I, 129).

Pradžioj prie kryžiaus atgyja širdis ir nušvinta juodoji naktis, bet ilgainiui ir pats kryžius išnyksta iš horizonto. Taip ir lieka pats vienas su savo sielvartaujančia širdimi. Tačiau jaunasis poetas nevaizduoja savęs, norinčio numirti, amžinai užmigti, paskęsti nirvanoj, kaip didieji pesimistai. Jis tik kenčia, skundžiasi, tyliai nori siekti širdies teisių, geidžia, ilgisi laisvės, bet nesiryžta dėl jos kovoti, tur būt, todėl, kad žino nešiojąs „dvi priešingybių versmi".

Nors ir dejuoja:

...Kūrėjau, neįstengiu
Aš nuramint širdies. (PR. I, 71),

tačiau, jei tikėti poeto dainos žodžiams, tai vis dėlto nelabai norėtų, kad širdis atšaltų, būtų nejautri. Nekartą laukęs ramybės ir jos sulaukęs vieną momentą, lyg pats nusigąsta. Ramybė pasirodo kaip ir negalė, nevaisingumas, tuštumas, todėl geriau „verkti, kęst, kovoti":

Negu ramiai tamsoj miegoti
Be jausmo galios ir minties. (PR. I, 84).

Poetinio sielvarto diagnozės išdavose reikia pasakyti, kad vis dėlto jis nėra nuolatinis, lyg įgimtas, nes pasitaiko ir giedrių motyvų, ypač ten, kur poetas susiduria su gamta. Gamtos gaivi aplinka poeto sielvartą apramina ir skatina ne tiek skųstis, kiek ilgėtis. Ir ilgesys ar lengvas liūdesys, rodos, išreiškiamas harmoningiau, konkretesniais vaizdais, kaip tai matyti Vystančioms gėlėms, Mūsų buities puotoj, Naujų Metų trečioj daly (PR. I, 105). Tuo tarpu eilėraščiuose, kur sielvartas stipriai akcentuojamas,

kaip Juodas Kryžius, Fragmentas, Su Krintančiais lapais, Stella Maris kai kurie fragmentai atrodo šiek tiek retoriški, ir daina nėra nuoširdžiai įtikinanti; poetas, ieško stiprių pasakymų, bet, atrodo, jų nepakankamai randa ir todėl pasitenkina vietomis refleksine deklamatorine dejone. Galop susidarai įspūdį, kad poetas be gamtos prieglobsties lyg uždūsta, užtrokšta.

Erotiniai, meilės motyvai yra gana gryni. Jie gana kukliai, nedrąsiai reiškiami, gerokai kukliau negu sielvartas. Tiesa, gal ir poeto sielvartas kartais susisiekia su erotiniais linkimais, tačiau tai greičiau gali nujausti, įspėti, negu konkrečiai nurodyti. Nors jaunas Putinas ir sako, kad „gimė skausmas dėl meilės" ir kad:

Nėra didesnio skausmo
už meilėj kilusį,

tačiau konkrečiau meilės skausmą jis vengia dainuoti. Jis Stella Maris eilėrašty skundžiasi savo sielvartu ir vienatve, kai Jūrų Žvaigždė nustojo šviesti jo sielos okeanui, tačiau būtų sunku įrodyti, kad jis dėl kokios moters kenčia. Gal ten ir yra meilės ilgesio, tačiau jis pinasi su svajonių, troškimų, idealų pasauliu apskritai — toji mylimoji žvaigždė gali būti bet koks troškimas. O jei ir meilės kentėjimai būtų apdainuojami Stella Maris kūriny, tai vis dėlto turėtume pripažinti, kad jie gana nekonkrečiai, gana suidealintai vaizduojami. Ten moters nė silueto nematyti. Ne tik ten, bet ir bendrai visoje jaunystės lyrikoje gyvos moters kaip ir nėra. Susitinkame tik su jos sąvoka (draugė, sesė, ji) ir retokai su jos siluetu, kai poetas dainuoja kokio paveikslo įkvėptas (Harmonija — paveikslo atbalsis) arba kai jis svajoja lyg sapne. Tur būt, ryškiausią moters šešėlį randame Ant bangų (valso fantazijoj):

Lyg žiedas lelijos, galva tau nulinko,
Nulinko nusviro ant mano peties —
Ir bangos svajonės ten šnera aplinkui,
Ir glosto tau plaukus vėjelis nakties (PR. I, 125).

Kartais tas siluetas taip susilieja su kitais dainos motyvais, kad norėdamas net suprasti negali, ar jis moterį, ar kokią žvaigždę, ar šiaip svajonę apdainuoja. O jei ten ir apdainuojama moteris, tai ne reali, bet tokia, kuri su poeto svajone gali pakilti lig žvaigždžių, kaip Nakties Žaisluose:

Ar jauti, kaip mes kartu......
Šviesią dainą tiesdami
Skrendam, skrendam, dangumi
    Per erdvių platybę.

Vidury tik tu viena.
Savo šypsnio dovana
Pavergei man mintį.
Kuo gi man pavergt tave?
Ar daina šviesia guvia,
Ar žiedų priskinti?

Bus ir skambančių dainų,
Bus ir kvepiančių žiedų,
Tik praskleiski sielą. (PR. I, 55).

Bet tai nėra tikra prasme meilės lyrika. Tai tik meilės svajonė. Jaunasis Putinas apie meilę kalba tik praeidamas, svajonėj, kur ji ir gamtos reiškiniai susipina kažin kaip neatskiriamai. Kaip Putino jaunystės poezijoj nėra laimės ir džiaugsmo vykusių dainų, taip pat būna ir su meile — tėra jos svajonė ir ilgesys. Ir tai ne tik liudija apie dorovinį nusiteikimą, jaunojo poeto kuklumą, bet ir estetinį skonį: mat, kalbant apie meilę, skaitytoją galima greičiau sau palenkti, tačiau ne vienas poetas šitą palankumą užsitarnauja ne grynai estetinėmis vertybėmis, bet dėl paprasto žmogaus palinkimo į erotinius dalykus, kuris dažnai verčia paprastas banalybes laikyti neva estetinio gėrėjimosi vertomis. Vengdamas visa burna dainuoti apie meilę, jaunasis Putinas išėjo lyg originalesnis; originalesnis ta prasme, kad jame nėra saldžių romansų su nuvalkiotomis sąvokomis ir vaizdais, kuriuos beveik kiekvienas jaunas poetas lyg iš pareigos pakartoja.

---

5. Kunigaikštis Žvainys[1].

Kunigaikščio Žvainio poema pasirodė D. karo metu Rusijoj. Ją pirmiausia savo skiltyse spausdino Lietuvių Balsas, leidžiamas Lietuvių Dr-jos nukentėjusiems nuo karo šelpti, vėliau ji išėjo knygelėj drauge su Raudonų Žiedų eilėmis. Poemos pasirodymas buvo maloni naujiena lietuviams, ypač tremtiniams, karo nelaimių nuvargintiems. Kai vyresniosios kartos tremtiniai su ašaromis akyse klausydavo deklamuojant maža kūrybiškos jėgos teturintį eilėraštį Vargstantiems broliams, ir vylėsi poeto paguodžiami, kad:

> Statysim ateitį sau šviesią
> Naujai atgimstančioj Tėvynėj,

tai mes, jaunieji, kurie mažiau buvome prisirišę prie savo krašto ilgesio gijomis, džiaugėmės Kunigaikščio Žvainio poema. Ja džiaugėsi ir vyresnieji, bet mums, tai pedagogų paskatintiems, tai savo noru beveik kasdien susiduriantiems su Puškinu ir Lermontovu, buvo tikrai malonu turėti tokią ilgoką poemą savo kalba. Mes, jaunieji, skaitydami Kun. Žvainį ir nepažindami jo autoriaus[2], vaizdavomės jį panašų į Lermontovą, nes ir jo poema, sklandi, legendariška, paslaptinga, mums atrodė šiek tiek panaši į Mcyri dainiaus rytų poemas.

Tos poemos, didžiausios po Maironio Jaunosios Lietuvos ir gal lygios Vaitkaus Upytei, ir turinys buvo jauniesiems lyg savotiškas įspėjimas nenutausti. Mat, Kunigaikštis Žvainys kovodamas su lenkais buvo tekęs lenkų ponui Rakitai į nelaisvę. Joj gyvendamas pamilo Rakitos dukterį gražuolę Ragnedą. Pabėgęs iš nelaisvės negali be jos gyventi. Po dvejų metų susišaukęs vyrus Žvainys vėl traukia į lenkų žemę: arba žūti arba paimti Rakitos pilį, kurioj išsiilgus, nuliūdusi laukia Ragneda. Žvainiui pilies paimti jėga nepasiseka. Lenkai linksmai puotauja, tik jų tarpe nėra Ragnedos. Naktį požemiu ji nueina į krūmus, kur dažnai svajoti nuvykdavo. Ten klajoja ir Žvainys, kuris pasitraukęs nuo pilies per visą naktį liūdnas negali užmigti. Abu įsimylėjėliai susitinka. Ragneda pataria požemiu atsiųsti jai vyrų į pilį ir atidaryti jos vartus. Kai rytas išaušo, Žvainio vėliava plevėsavo viršum pilies.

---

[1] Kodėl Kunigaikštis Žvainys nagrinėjamas čia su lyrika, paaiškės iš teksto.

[2] Daugumas Petrapily gyvenančių jį pažino.

Žvainys atsisakė savo tikėjimo, pasikeitė, užmiršo tėvynę, lenkų vadovui žadėjo būti paklusnus, nors pirma pats būtų miręs dėl tėvynės. Jį pavergė jaunoji žmona Ragneda. Kai tik jis nerimauja, keli jos žodžiai nuramina sąžinės graužimą. Nesulaukę grįžtant Žvainio į tėvynę, jo vyrai išvyksta vieni, be vado, nes Lietuvą užpuolė priešas. Kai Žvainys kelia pirmų krikštynų puotą, atvyksta iš tėvynės senas krivis, Žvainio auklėtojas. Jis viešai parodo kunigaikščio klaidas. Kada šis atsisako grįžti į tėvynę ir ją ginti nuo priešų, krivis prakeikia Žvainį. Kunigaikštis nužudo kardu seną žynį, o perkūnas sudaužo Žvainio pilį su puotaujančiais svečiais.

Iš turinio nupasakojimo matyti, kad poetas norėjo parodyti likimą nutautusio lietuvio, išgamos, kuris dėl asmeninių sumetimų užmiršta visos tautos reikalus. Kun. Žvainio idėja, galima sakyti, ta pati, kaip ir Maironio Raseinių Magdės — savo krašto išsižadėjimas, nutautimas — blogas, smerktinas dalykas. Tik Maironio poema turi satyriško pobūdžio, tuo tarpu Putino — baladiško. Nors Kun. Žvainy poetas ir apdainuoja Lietuvos senovę, Liet. vidurinius amžius, tačiau poema nėra istoriško charakterio. Kai kas net tai nori laikyti nuodėme. Pav., V. Bičiūnas rašo: „Kunigaikščio Žvainio poema yra dirbtinis padarinys — ir tatai padaro ją nevertingą. Pradėkime nuo fabulos - turinio. Skaitant „Žvainį", tiesa, prisimena vietomis Skirgaila, vietomis Jogaila, bet kadangi tasai prisiminimas (ar priminimas) poemoje yra atsitiktinis, tai skaitytoją nepaleidžia mintis, kad poemos turinys, besivaduojant autoriaus vaidentuve, tyčia sunarpaliotas, sugalvotas. Turint galvoj Lietuvos praeities turtingą „romantiškumą", kurį rieškutėmis sėmė visų mūsų kaimynų XIX amžiaus rašytojai, Putino noras savaip pavaizduoti ir „perkomentuoti" viduramžius atrodo bergždžias ir bereikalingas"[1] Štai kur priekaištas ne vietoj.

Argi būtina poetui tik istorišką medžiagą imti poemai? Argi tik istorijos faktų laikėsi tie, kurie XIX am. rieškučiomis sėmė medžiagą iš mūsų istorijos? Kuo istoriškesnis už Putiną Baironas rytų poemose arba rusų Lermontovas? Ar šio pastarojo Litvinka (Lietuvaitė) ir A. Mickevičiaus Gražina daug istoriškesnės už Kunigaikštį Žvainį? Pagaliau, jei paimtume Krėvės Dainavos šalies senų žmonių padavimus, tai ten istoriškos tiesos taip pat nedaugiau rastume, nors tie padavimai taip pat vaizduoja Lietuvos vidurinius amžius. Sutiktume ten net tokių pat siužetų, koks paimtas Kun. Žvainio rėmais. Ir dėl istorinės tiesos netikrumo ar nebuvimo negalėtume pavadinti Krėvės padavimus nevykusiais. Neblogai, kai pasakojimas šiek

---

[1] Bičiūnas V., Putinas — poetas, *Gaisai*, 1930 m. Nr. 4 psl. 346.

tiek atremiamas į istorinius faktus, bet ne nuodėmė, kai jų nėra. Juk ne istoriją rašė Lermontovas, A. Mickevičius, Krėvė ir Putinas, bet poezijos kūrinius. Taigi juose ko kito reikia ieškoti: fabulos dramatinio sumezgimo, idėjos kilnumo, charakterių gilumo, vaizdavimo tikėtinumo, vaizdingos išraiškos, harmoningos formos.

Ir iš ką tik suminėtų dalykų ne viską rasime Putino poemoj. Pav., čia beveik visai nerasime charakterių (tik paties Žvainio silpna valia, aistros valdoma, ir savotiškas oportunizmas kiek ryškiau matyti). Bet išplėtotų charakterių iš Putino taip pat netikslu reikalauti. Juk Kun. Žvainys — ne herojinė, objektyvioji, klasikinė poema, bet romantinė su lyrizmo stipriais atsplviais. Putino poema tokios rūšies, kokią išugdė romantikas Baironas rytų poemomis, kurią kūrė Ad. Mickevičius, prancūzų romantikai A. de Lamartine, A. de Vigny, A. de Musset, ir rusas Lermontovas. Tai poema, kuri ir didumu ir traktavimo būdu stovi vidury, riboj, tarp epo ir grynosios lyrikos. Joj rasite šį tą epiško (pav. fabulą, veikėjus, reikšmingą, įdomų įvykį) ir šį tą lyriško (subjektyvių autoriaus nuomonių, smulkmenų vengimą, stengimąsi duoti bendrą nuotaiką, lyrinių dainelių, gamtos lyrikos). Tokios poemos, kaip suminėtų romantikų ir Putino, turi ir geroką paslaptingumo dozę, lyg stebuklingumo, kuriuo pasižymi baladės, romantikų perkeistas žanras, kuris kaip tik stovi riboj tarp lyrikos ir epo. Taigi, jei į Kunig. Žvainį žiūrėsime, kaip į didelę išplėstą baladę, tada neteks ieškoti nei istoriškumo, nei charakterių studijų, nei plačios fabulos.

Putino poema kaip tik ir turi baladės elementų. Paslaptingumas, stebuklingumas yra aiškiai pabrėžtas. Antai poemos pradžioj, kai Žvainys kely į lenkų žemę sustoja su savo vyrais pasilsėti ir užmiega, sapnuoja sapną. Jis pamato mylimą merginą, kuri jį gundo ir visaip vilioja. Žvainys ją nori sugauti į glėbį, bet mergina, kaip tikra baladės herojė, vis paspurka ir tolyn vilioja. Bet Žvainys vos:

Tik rankas sustvert pakėlė, —
Šoko jūrėn merguželė,
Susimaišė su puta;
Bangose ūmai sudilo,
Suteškėjo — ir iškilo,
Kaip gėlė graži, balta.

'Baltos rankos ir krūtinė
Putų rūbais apsipynė,
Žiba rasos plaukuose.
„Šen, berneli, ranką duoki,
Pamyluoki, pasūpuoki
Jūrų marių bangose (RŽ, 14).

Žvainys nebeišlaiko pagundos, ryžtasi pulti į jūrą; staiga krivis jį sulaiko, už ką jį kunigaikštis nužudo, puola jūron ir pabunda. Tas tikrai baladišku lengvumu parašytas, nesugaunamas kruvinas sapnas skaitytoją nuteikia paslaptingai. Jis jaučia, kad sapnas reiškia simboliškai paties Žvainio likimą, bet koks tas likimas — jis nežino.

Dar baladiškesnė poemos pabaiga. Krivio prakeikimas ir to prakeikimo išsipildymas — perkūno trenkimas į išgamos žmogžudžio puotą ir pilį — dar labiau atrodo susiję su aukštesnėmis nežemiškomis galiomis ir skaitytoją skatina susimąstyti. Staigus paslaptingas įtempto veiksmo užbaigimas — mėgstamiausias romantiškų rašytojų būdas (prisimintinas Goethės Erlkönig ir ne viena Schilerio baladė).

Nevietoj šį kartą padarė V. Bičiūnas priekaištą Putinui ir dėl Kunigaikščio Žvainio ritmo, sakydamas: „nenuoseklumus ir ydas vainikuoja staigus kampuotas poemos ritmas (keturpėdis chorėjas) su vyraujančiu strubuodegiu (vyriškuoju) rimu". Šitas priekaištas atsirado, nesupratus poemos charakterio. Juk jei būtų iš karto susivokta, kad Kunig. Žvainys yra greičiau plati baladė negu poema, tada tokį ritmą, kurį pavartojo Putinas, reikėtų laikyti kaip tik tinkamu. Argi jis nelengvas, ar neskambus? Iš tikrųjų ritmas — vienas lengvumas, lyg žaismas — taip, rodos, ir kviečia pašokti, nukeldamos mus į baladės tolimą praeitį. Tik vienoj vietoj, pačioj rimčiausioj, kada krivis taria prakeikimo žodžius, Putino ritmas sulėtėja, surimtėja — pasirodo keturpėdis amfibrachijus. Nereikia prikišti ir vyriškąjį rimą. Jis nesudaro monotoniško įspūdžio, kaip Lermontovo Mcyri; kartais tas vyriškasis rimas, rodos, net daugiau gyvenimo įneša poemon-baladėn.

Kunigaikščio Žvainio charakteriui suvokti padeda prisiminimas laiko, kada poema parašyta. Ji pradėta 1913 m. O tuo laiku, savo literatūrinio darbo pradžioj, Putinas kaip tik mėgo balades. Antai 1912 m. jis „Draugijoj" išspausdino baladę Dvi Meilužės, o 1913 m. tame pat laikrašty vėl nemažą baladę Pati — Žmogžudė. Tie faktai duoda šiek tiek teisės manyti, kad ir Kunigaikštis Žvainys yra iš baladės išriedėjęs, todėl ir yra baladiško charakterio.

Vietoj charakterių ir plačios fabulos čia iškyla palaipsniui augąs dramatizmas ir nuotaikos vieningumas, kas baladės pobūdžio kūriniui tikrai svarbu.

Nors kūrinio temą poetas stengiasi objektyviai traktuoti, tačiau lyrizmas vis dėlto prasiveržia. Jis ryškiai matyti gamtos aprašymuose, kur kalbama apie vakarą, naktį, rudenį. Štai:

Aiškus šiltas vakarėlis:
Miškas saulę nuviliojo,
Ir tamsus platus šešėlis
Žemę dėmėmis apklojo.
Vien padangė vakaruos
Ilgai dar liepsnos gaisruos.

Sklaido srovės melsvą rūką
Ir pavasario kvapus,
Ir miglas vėjelis suka, —
Vilgo žemę ir lapus.
Temsta — ir ugnies varsa
Žiba žvaigždės su rasa. (RŽ, 44).

Tai kūrinėlis, kuris prilygsta (jei nepralenkia) geriesiems jauno Putino gamtos lyrikos eilėraščiams. Ne be reikalo ir pats poetas poemos tuodu posmu įdėjo ir atskirai grynojoj lyrikoj, I-me savo raštų tome (žiūr. Pavasario vakaras, PR .I, 34), tarp geresniųjų vakaro nuotaikos eilėraščių, kaip Leidžiantis Saulei, Mineur, Užmik. Kunig. Žvainy gražios gamtos lyrikos yra ir daugiau. Lyrika taip pat reikia laikyti ir tas daineles, Maironio madon paleistas su Jaunąja Lietuva, kurių randame Žvainy (Žvainio vyrų-bernelių daina, puotos dialoginė daina per krikštynas, ypač Ragnedos ir paties Žvainio išlietos dainos lemiamose, neramiose valandose). Meno atžvilgiu jos neprilygsta gamtos lyrikai, sutinkamoj poemoj, tačiau jų lyriškumo paneigti negalima.

Kunigaikšty Žvainy labiau negu kur kitur pasireiškia Putino santykiai su lietuviškuoju aušrišku romantizmu, kurį stipriai yra nusakęs Maironis. Pirmiausia čia minėtinas tėvynės meilės iškėlimas. Ją stipriai pabrėžia senis krivis, atvykęs į Žvainį puotos metu. Jis nušviečia krašto nelaimes ir Žvainio poelgį:

Bet ne puota žėimti,
Ne gausumas midaus vyno
Iš tėvynės mus vadino.

Tik nelaimės, tik vargai,
Kur tėvynėj palikai,
Tik kasdieną nuožmios naujos
Mūsų priešininkų gaujos, —
Pančiai kalami tėvynei,
Lietuvai, kurią pamynei (RŽ, 55).

Sugraudinti, sujaudinti Žvainį krivis mėgina, išdėstydamas visą Lietuvos romantiką — jos miškus didžius, šventus, jos dainelių grožį, aukštus šlamančius klevus, jaunas gražias merguželes, kurios lankoj dainavo, žaidė, ypač fizinę ir paslaptingą dvasinę laisvę, kurią šitaip vaizduoja:

Ar negaila tau liuosybės
Ir didžios miškų platybės,
Kur skraidei po samanotus
Paslaptingus tamsius plotus,
O laisvi minties sparnai
Kėlė dvasią štai tenai,
Virš plačių tėvynės girių
Į sritis tėvų didvyrių (RŽ, 58).

Poemoj, kaip ir Maironio lyrikoj, minima ir tėvynės garsi praeitis, garsūs protėvių vardai, kur širdį žadino karštai, diegė drąsą į krūtinę, kad jaunas, nemylėjęs Ragnedos, Žvainys:

Pasišvęsdamas tada
Pats būt miręs už tėvynę.

Iškėlimas tėvynės meilės, garsios praeities, kuri duoda naujos ugnies, žinoma, netiesioginiu būdu turėjo žadinti lietuvio patriotizmą, kuris taip buvo reikalingas 1913-14 metais, kada poema buvo parašyta. Tokius netiesioginius tikslus siekė ir lietuvių dainos galios pabrėžimas. Antai pamiršo Žvainys ir tėvynės meilę ir jos garsią praeitį, klauso rudens vėjo, kažin koks liūdesys jame atgyja:

Ir staiga už sienos girdi —
Maloni liūdna
Skamba virkdindama širdį
Lietuvos daina.
Lyg gimtos šalies dvelkimai
Kyla brangūs atminimai.
. . . .
Tai berneliai — vadas žino —
Daina liūdesį ramino
Ir sukėlė jo krūtinę
Didis ilgesys (RŽ, 40 s.).

Netekusių vado kareivių lietuvių daina — veiksnys, kuris stipriausiai sužadina užsnūstančią Žvainio sąžinę. Tiesa, daina nenugali jo prisirišimo prie jaunos žmonos, bet niekas, nė vėliau atvykęs krivis, jo širdies gelmių taip nepalietė kaip daina. Ar ji turi tokios galios, ne čia vieta spręsti, bet lietuviškajam romantizmui, stipriai tikėjusiam lietuvių dainos melancholiškojo grožio galybę, tai reikšminga. Putinas, tiesa, čia

ką nors naujo nepasako, bet atskleidžia savo sąryšį su maironiškąja srove. Reikia dar pridurti, kad tos vietos, kur poetas rodo vado sielos nerimastį ir kalba apie lietuvių dainą, yra gana poetiškos, lyriškos.

Ir bendrai Putinui geriau nusisekusios tos poemos vietos, kur vaizduojama veikėjų nuotaika. Herojų kalbos, ypač jų veiksmas, Putino nė nevilioja, nes jis jaučiasi ne herojinis poetas esąs. Antai jis nevaizduoja nei Žvainio kariuomenės kovų su lenkais prie Rakitos pilies, nei išdavikiško pačios pilies paėmimo. Apie pilies ataką ir kovas skaitytojas sužino iš Ragnedos nuotaikos, iš to, ką ji girdi ir jaučia. Ir pilies atakos momentas, perduotas Ragnedos jutimais, atrodo įdomus, nes pasako vaizdžiai ir patį faktą ir drauge parodo herojės sielos būseną:

Štai ir vėl gandai arti
Skamba baisūs ir šalti.
Ir staiga nuožmus ūžimas,
Riksmas, keiksmas, o augštai,
Rodos, viesulų šimtai
Staugia, grumiasi ir imas.

Kas toliau buvo tada,
Nesuprato Ragneda.
Lyg per sapną vien girdėjo
Didį ūžesį, baisius
Rago balso gaudesius, —
Žemė linko ir drebėjo,
Linksmas grįžo Rakita.... (RŽ, 25).

Tai ne veiksmo vaizdavimas, bet merginos ir kovos nuotaika drauge. Tai ir tinka baladiškai poemai. — Ragnedos nesirodymas į pergalės puotą, jos krimtimasis, svyravimas, pasiryžimas bėgti į Žvainio stovyklą, nors tik poeto žodžiais tepavaizduotas, yra įdomūs, kaip ir Žvainio nerimas, nepaėmus pilies, ir jo klajonės po krūmus paslaptingą naktį. Neblogai Putinui nusisekusi ir krikštynų puota. Joj daugiau veiksmo, kaip kitur, bet čia jis geriau pavykęs dėl paslaptingos nuotaikos, kurią sukelia siaučiančių aplink pilį gaivalų įsikišimas.

Iš to, kas čia pasakyta, galima spręsti, kad ne visos poemos vietos vienodai kūrybiškos. Tarp nuotaikingų įsiterpia viena kita prozaiška strofa, vienas kitas ištęsimas, pro kuriuos poetas gyvu ritmu mus lyg pranešte praneša, nenorėdamas rodyti savo silpnybių. O nusisekusios, nuotaikas reiškiančios strofos vėl primena, kad Putinas yra daugiau lyrikas negu epikas, ir tai net epiško žanro kūriny.

Bendrai Kunigaikštis Žvainys — vienas geriausių jaunojo Putino kūrinių.

6. Jaunystės reiškiniai.

Analizuodami jaunojo Putino lyrikos motyvus ir pagal juos nustatinėdami jo psichologiškąjį - estetiškąjį veidą, turėjome progos pastebėti silpnumų, kurių geroka dalis priskirtina jaunystės nesubrendimams, neįgudimams. Čia juos suveskime krūvon ir iškelkime tai, kas nebuvo tinkamai pabrėžta.

Pirmiausia jaunystės reiškiniu reikia laikyti dažnokai pasitaikantį emocijos silpnumą. Kai kurie gamtos aprašymai ir net savo sielos nuotaikų išdėstymai yra beveik tik žodžiai, lyg pratybos proto ar pareigos padiktuotos. Skaitant tokius eilėraščius, kaip Užburti Slėpiniai, Nuliūdusiam draugui, Vargstantiems broliams, Be Šviesiųjų Minčių I ir II, liaudies dainų konstrukcija parašytą Verkia dejuoja, Pro Ūkanas, Žvaigždės, Pabudai, Gamtužėle, Darželis, Gėlytės, Man čia gera nejauti širdies arba jos labai mažai tejauti. Jaunasis poetas kažin kaip neieško būdų įtikinti, sugestionuoti. Tik retkarčiais vienas kitas stipresnis, gyvesnis, sultingesnis vaizdas teprabėga skaitančiojo sąmonėj. Atrodo, kad poetas labiausiai susirūpinęs paties išdėstymo nuoseklumu ir išviršinės formos sklandumu (rimu, ritmu). Tik reikia pasakyti jaunojo Putino garbei, kad dėl išviršinių, pav., ritminių reikalavimų jis niekada neįpina į eilėraščius jokių prasto skonio žymių.

Sugestionuoti skaitytoją galima ne tik poetinių vaizdų dinamika, jų sugrupavimais, tam tikrais pabrėžimais ar nutylėjimais, bet ir ritmu. Jaunasis Putinas tai gerai nujaučia; todėl ritmo sugestingumu ir mėgina pavaduoti kitas sugestyvines priemones. Skaitydamas tokius eilėraščius, kaip Jaunystės Giesmė, Audra, Vyturys, Ramybės Valandėlė II, Po Padangių Skliautais, Ant Bangų vidurys, pradedi manyti, kad jaunasis poetas ritmo gyvumu, įvairumu nori užmaskuoti, paslėpti ar pridengti gyvosios emocijos stoką. Kai kur, atrodo, tam užmaskavimui turi tarnauti deklamatoriškas pakeltas tonas, o kai kur, ypač pačios pradžios (1912) eilėraščiuose, net tokios grynos retorinės priemonės, kaip šūksniai „ei", „valio". (Gegužinės daina, Į kovą). Ir reikia pasakyti, kad ritmo lankstumu, gyvumu, rimo sklandumu kai kada gyvosios emocijos silpnumą iš dalies pavyksta užmaskuoti. Vienas kitas eilėraštis, pav., kad ir cituotoji Jaunystės Giesmė, Lietuvio Giesmė arba Audra, jei atrodo pakenčiamos, net pusėtinos, tai pirmiausia laikosi tik atsakančiu ritmu, rimu.

Bet nevisada jaunajam poetui gerai pavyksta parinkti turiniui, reiškiamai nuotaikai atsakantį ritmą, rimą. Kaip pavyzdys gali būti Paskutinis Spindulys, Bus Ruduo ar Bendra Pilis. Šiame eilėrašty skaitome:

Tarp skausmo, ašarų, juokų
Yr daug gyvenimo takų:
Bet jie visi žmonių minias
Į pilį bendrąją suves.

Ten kalnas juoduoja toli
Ir medžiai kuždasi keli,
Pasvirę kryžiai į šalis —
Tai amžina bendra pilis.

Į pilį tą bendrais takais
Ir aš keliauju su kitais.
Nors nežinau nei aš, nei jie,
Kuriam pirmiau reiks tart sudie;

Bet šiandien ryt visus suleis
Pilin gyvenimo keliais,
Užvers duris ir tik tenai,
Visi nurimsim amžinai. (PR. I, 86).

Niekas negalėtų pasakyti, kad tema negraži, nedėkinga ir nerimta. Ir tai visai rimtai temai jaunas poetas pasirenka gana lengvą ritmą, lyg kokiam šokiui besiruošdamas. O tam gyvam ritme lyg į žaismą kviečia vyriškasis ritmas, kuriuo baigiasi kiekviena aštuonskiemenė eilutė. Toks vietomis pasitaikąs reiškinys, kaip ritmo, rimo neatitikimas bendrą nuotaiką, yra, žinoma, jaunuoliškasis reiškinys. Tačiau gyvo ritmo ir vyriškojo rimo dažnokas vartojimas rodo ir tai, kad jaunasis Putinas jaučia išviršinės formos svarbą meno kūriny; jis tą formą (ritmą, rimą) akcentuoja, kad neatrodytų palaidais, o būtų „poetiškas". Ir tokios intencijos yra brangintinos. Kas kad jis dabar nevisada pajėgia išviršinę formą suderinti su išvidine, su jausmo išraiška — ateis laikas, — o dabar jam svarbu įgusti, įprasti. Jis ima gyvą ritmą, rimą, nes jį geriau jaučia, geriau sugauna, negu kitą, subtilesnį. Išviršinės formos reikalu poetas ragino susirūpinti ir kitus mūzos tarnus, Justo Žydrio lūpomis sakydamas: „Tiesa, kad eilės — tai dar ne poezija ir poezija nebūtinai eilės. Bet jeigu jau poetas kartą išsirinko kokią nors formą, tai turi žiūrėti, kad ta forma savo rūšy būtų tobūla. Menkas man pijanistas, jeigu jam už klavišų pirštai kliūva, ir menkas tapytojas, jei nemoka teptukų vartoti. Ir kaip muzikas ar tapytojas turi ilgai mokytis ir lavintis ta-

dailės forma reikšti pačią dailę, taip lygiai ir poetas eilininkas tik besilavindamas įpras lengvai vartoti eilių formą."[1]

Jei iš vienos pusės nepakankamai subtilus ritmo pajautimas ir išviršinės formos branginimas vertė poetą gana akcentuoti ritmą, rimą, tai iš kitos pusės nuolatinis pratinimasis ir tas pats išviršinės formos vertinimas gerai paruošė jo antrojo periodo maestriškai kūrybai. Įgudimas nugalėti ritminius sunkumus vėlesniame kūrimo darbe žymiai padės poetui susirūpinti kitais dalykais negu ritmas, rimas, pav., sugestingumu, simboliškumu.

Kaip jaunystės reiškinį reikia laikyti ir kitų poetų padarytoji įtaka Putinui, kurį veikė savieji ir svetimi. Pirmiausia, lietuvių romantikų įtaka su senovės, su dainų ir Lietuvos miškų garbinimu aiškiai matyti jaunystės periodo didžiausiame kūriny — Kunigaikšty Žvainy. Yra jos ir lyrikoj. Tarp kitų čia matyti reminiscensijų iš Maironio. Štai, pav., Putinas Nuliūdusiam Draugui dainuoja:

„Ar mums gi dejuoti ir keikti likimas
Vos žingsnį gyvenimo žengus taku?
Paliaukim. Į darbą mus ves įkvėpimas,
Su daina gi kęst, nei kovot nesunku" (PR. I, 85).

O Maironis šitaip dainavo:

„Šalin nusiminę dūsavimai skaudūs.
Jie silpnina dvasią paikai.
Ar mums, kaip mergaitei, raudoti nuraudus,
Nors spaudžia nelaimės, vargai?..."

Tas dvi citatas palyginus galima matyti net ritmą tą patį. Taigi reminiscensijos stiprokos.

Be Maironio, jaunąjį Putiną yra veikę L. Gira, Gustaitis ir dar vienas kitas. Iš svetimųjų jauno poeto ypač skaitytas melancholiškas, baironiškas M. J. Lermontovas. Šio pastarojo Vietka Palestiny (Palestinos šakelė), kur apdainuojamas nuskintos ir nublokštos į šiaurę, bet pietuose išaugusios šakelės likimas, bus sąmoningai ar nesąmoningai įkvėpusi Putino Sausą Lapą, kuris augo lieknas ir gražus „puikiame sode, tarp laurų, rožių", o dabar nuskintas, be kvapo, sausas ir trapus, toli nublokštas dainuoja graudžią dainą „apie kitus žalius lapus" (PR. I, 40).

---

[1] Pastabos dėl mūsų eiliavimo. *Ateities Spinduliai*, 1916 m. Nr. 8-12, 12 psl.

Kai kuriuos silpnumus, kaip emocijos pasitaikantį negalingumą, retoriką, perdidelį ritmo akcentavimą ir svetimas įtakas reikia laikyti tik nesubrendimo, neįgudimo reiškiniais, nes juo vėlesnis būna eilėraštis, juo jis atrodo tobūlesnis, o Šveicarijos laikų Putinas jau bus beveik visais jaunystės reiškiniais nusikratęs.

Simbolistinis periodas

(1919—1926)

Man nedavei laimės vidurdienio saulėj plazdėti,
Tik slankioti nykiais šešėliais naktų glūdumoj,
Tik gęstančią žarą, tik alpstantį šypsnį mylėti,
Tik melstis pasauliui tylioj nebevilties maldoj.

1. Gamtos pasaulis.

Putinas 1918 m. pradžioj apsigyveno Šveicarijoj. O vienas svarbiausių Šveicarijos gyvenimo teigiamumų yra tikriausiai poeto gamtos pajautimo praturtėjimas, išsiplėtojimas, gana ryškiai atsispindėjęs kūriniuose, kurie pradeda rodytis netrukus po atvažiavimo į Friburgą. Lig atvykimo į Šveicariją Putinas nebuvo turėjęs progos pamatyti visų gamtos grožio įvairumų. Ligi tol poetui teko matyti tik Lietuvos ir plačiosios Rusijos gamtą. Tačiau vienos ir antros konturai neišeina iš horizontalinės linijos. Kitokia Šveicarijos gamta, kur peizažo horizontalinės linijos dažnai nugalimos beveik vertikalių ar pusiau vertikalių plokštumų.

Čia rasi gražių banguojančių kalvų, apaugusių vynuogynais ir lapuočių medžiais; už jų kyla į dangų statūs kalnai į kuriuos atkakliai kopia spygliuočių miškai. Bet juo aukštyn, juo sunkiau darosi grumtis lieknoms pušaitėms su milžinais, kurie savo galvas papuošia amžinojo ledo ir sniego blizgančiais vainikais, miglų ir saulės pakaitom bučiuojamais. O koks mėlynas dangus! Pasikeli aukštyn ir gyveni kaip pasakoje. Čia tave grynas oras svaigina kaip vynas. O jei atgręži veidą į mėlynąjį dangų, tai kaip augalas geri stiprius, virpančius saulės spindulius. Jei pažvelgi į horizontą tolumon, pro skystą melsvų rūkų šydą, matai visą grandinę milžinų su baltomis karūnomis. O jei nuleisi galvą žemyn, ten toli apačioj išvysi kitą dangų, dar giedresnį, dar mėlynesnį. Tai ežeras. Arba jis lygus, spindįs, kaip stiklas, kaip veidrodis, viliojąs visas apylinkes į jį žiūrėti, arba jis švysčioja, mirkčioja, jei kas pajudina jo paviršių. Prie ežero tiek daug šviesos, iš viršaus ir apačios, kad ji veržiasi į visas puses apsvaigindama visus gausingų vilų kiparisus. O jei sumanai kur aukštai, kokiam turistiniame hotely ar paprastoj šalėj, praleisti naktį, nemažesnių patiri burtų. Viršum danguje didelės akys spindi mirga. Bet ne. Ne tik danguje, bet visur: žiūri horizonto link — visur mirksi šviesos, žiburiai; tai vilų ir miestelių akys. Žvelgi apačion, kur buvo magiškas veidrodis, ir ten mirga, žiba — nežinai, ar tai žvaigždės ar žiburių atspindžiai su pašvaistėmis. Ir, rodos, norėtum pasakyti: „Tarp dviejų aušrų pasaulis, kaip pasaka. Iš žvilgančių bokštų veizi didelės akys ir jų regėjimu klajoja tavo pačio jautimai", kaip kalba Putinas apie giedrųjį nakties pasaulį apskritai.

Jei paprastam žmogui Šveicarijos gamta palieka gilų įspūdį, tai daug gyvesnį, stipresnį ji įlieja į poeto sielą. Ji duoda naujų įvaizdžių, naujų resursų poetinėms priemonėms. Bet, su-

prantama, nauji įspūdžiai nepanaikina senųjų, jaunystės dienose įgytų, o tik praturtina, atgaivina vaizduotę. To vaisiai poezijoj ne iš karto pasireiškia. Reikia kiek laiko, kad pirmieji nusistebėjimai nusistotų ir suaugtų su fantazija. Taigi nauji paveldėti turtai Putino lyrikoj pradeda reikštis maždaug po metų nuo atvykimo į Viliaus Telio tėvynę. Žiburių Nešėjai (1918 m.) ir Viršūnės ir Gelmės — kalnų gaivalo žymiausi aidėjimai. Tačiau už juos nemažiau įdomus, kaip šveicariškos gamtos paveldėtų įspūdžių simpatiškas atgarsis, Svetur:

Kai mes pakilom į šviesų džiaugsmą,
Prikėlėm pievas, ūksmingus gojus.
Kai mes nutilom pabaigę dainas,
Prabilo siela, tyliai svajojus.

Čia glūdi miškas vėsiais šešėliais,
Ten spindi kalnai karštai saulėti:
Šešėliuos meilės godas svajoti,
O saulėj — meilės džiaugsmu plazdėti.

Miškus ir pievas ir aukštus kalnus
Draugėn sujungsim dainų aidais,
O tylias sielas tiktai spėjimais —
Nepasakytais, neišreikštais.

Auginti saulės dviejų tėvynių
Supynėm pluoštą žiedų nebūtų:
Iš balto laibo kalnų narcizo,
Rausvų bijūnų, žaliųjų rūtų. (PR. I, 20).

Nereikalaukime čia iš Putino gryno Šveicarijos peizažo. Nors jis mėgsta gamtą, bet jos grožis jam nėra vertybė savyje. Ji dažnai jam tiek įdomi, kiek ji duoda progos jam jausmui išreikšti. Pacituotas eilėraštis su šveicariškos gamtos atributais mums atskleidžia tą nuotaiką, kokią jaučia poetas, „dviejų tėvynių" vaikas. Kaip norit — ar aukštasis dangus ir pilkoji žemė, ar saulėtoji Šveicarija ir dainų „rausvų bijūnų, žaliųjų rūtų" Lietuva yra poeto tėvynė. Traukia mus ir Putino patiekta simboliškoji eilėraščio prasmė, bet dar nesuklys tas, kuris manys, kad lietuviška širdis, patekusi tarp aukštųjų kalnų, saulės ir dangaus, ilgisi savo žemės ir norėtų „miškus ir pievas ir aukštus kalnus" sujungti lietuviškų dainų aidais. Kas gėrėjosi svetimosios gamtos grožybėmis, tas pro džiaugsmą jautė kažin ko savo ilgesį. Kadangi svetimos grožybės sudėjo nemaža turtų sieloje, tai nieko ir nelieka kaip pinti „pluoštą žiedų nebūtų, iš balto laibo kalnų narcizo, rausvų bijūnų, žaliųjų rūtų". Taigi nuo šio laiko per kelerius metus

Putinas ir pins originalių, nebūtų dainų vainiką. Putinas naudosis įspūdžiais, kurių atnešė antroji tėvynė.

O ji atnešė todėl, kad poetas sugebėjo pasiimti. Mat, jis gyveno tokį amžių, kuriame bręsta dvasinės galios, taigi ir kūrybiškoji liepsna. Vaiką aplinkumos įspūdžiais veikia nesąmoningai; suaugusį, po 30 metų, jei kas ir veikia, tai be didelių vaisių dvasios turtams; tuo tarpu kitokie įtakos rezultatai yra, kai žmogus teturi 24 m. Tada nesąmoningai nukritę į sielą įspūdžiai, susidarę įvaizdžiai būna sąmoningai pagilinami, pastiprinami. Bręstančios dvasios galios iš aplinkumos, turtingos įvairių įspūdžių, semiasi maisto, kaupia išteklių, kurie lyg prašyte prašosi prasiskleisti žiedais, lyg gėlės. Taip atsitiko ir su Putinu.

Kad geriau būtų matyti subrendusios kūrybinės galios laipsnis ir kad ryškiau pastebėtume, kaip gamtos įspūdžių praturtintas Putinas moka juos maestriškai interpretuoti ir puikiai panaudoti, kurdamas aukšto skonio lyrikos kūrinius, paimkime vieną saulėleidžio motyvą, kuris taip artimas buvo jo širdžiai jaunystės poezijoj. Mėginkime parinkti to motyvo geresniuosius kūrinėlius, tarp kurių yra kelerių metų tarpas, ir tada lengvai pastebėsime nuolatinę Putino talento evoliuciją, vis stiprėjant ir kylant į aukštąsias kūrybos viršūnes. Štai vienas pavyzdėlis neseniai pradėjusio viešai rodytis (iš 1913 m.) Leidžiantis Saulei:

Saulei į vakarus leidžiantis,
Tyli svajonėj gamta.
Angelas atilsį skleidžiantis
Žengia ant žemės tada.

Ūkanų debesiu skriedamas
Skambina aukso kanklius;
Plečiasi himnas jo giedamas,
Atbalsius kelia tylius.

Žvaigždės padangėje stebisi,
Seka į dangų mintis.
Skliautais po rausvąjį debesį
Plaukia gražuolė naktis.

Laukia jos žvaigždės mirgėdamos,
Laukia vainikai žiedų,
Laukia svajonės ilgėdamos,
Lauki, širdele, ir tu. (PR. I, 31).

Tai vienas geresniųjų Putino karjeros pradžios eilėraščių, kuriame pasireiškia pastangos surasti kažin ką bendro tarp

savo nuotaikos ir gamtos ir tai gamtai uždėti savo asmenišką antspaudą. Tačiau lengva pastebėti, kad poeto įkvėpimas nėra gilus ir kad poetas nesuranda pakankamai sugestingų poetinių priemonių, kurios leistų gana laisvai išreikšti tai, ko kūrėjas nori. Ir juo daugiau kartų skaitome šitą eilėraštį, juo labiau įsitikiname, kad jaunas poetas daug domisi ritmu, kuris, kad ir lengvai banguodamas su nakties vėsa, vis dėlto nelabai atsako nuotaikai, nes atrodo kažin kaip pertrumpas, lyg „gaudąs orą". Štai iš 1916 m. tos pačios nuotaikos motyvas:

Jūs matote jūrų nesudrumstą tylą,
Kai tingiai banga ripuliuodama dyla
Ir mėlyną dangų po kojų jums kloja
Ir jūs pamylėtąją godą svajoja.
Gražu, kai saulutė liepsnų spinduliais,
Į žvilgančią jūrą dangum nusileis,
O tolimos erdvės mainysis ir raus
Ir tylinčių jūrų ir aukšto dangaus.
Žiūri tolumon — ir iš lengvo širdyje
Sūpuojantis ilgesio aidas atgyja.
Rods šaukia kas sielą vis skristi tenai,
Kur jungias dangus ir gelmių vandenai,
Kur saulė puikiausiai supynė dažus,
Kur dega dangus toks didingas gražus. (PR. I, 45).

Šita S t e l l a M a r i s pradžia turi platesnį, ramiam ilgesiui ir tyliam liūdesiui tinkmesnį ritmą. Čia ir piešiami toliai ir mirštančios dylančios bangos labiau tinka ilgesiui reikšti negu pirmojo eilėraščio auksinių kanklių besiplečiąs himnas arba pro rausvąjį debesį slenkanti naktis. Ir saulės raustantis leidimasis, gesimas taip pat plačiu dinamišku vaizdu išreikštas. Vis dėlto poeto nuotaika nepakankamai sutapo su vakaro melancholija ir nepakankamai pilnai, nevisai kondensuotai, išreikšta. Atrodo, kad eilėrašty yra šiek tiek retorikos. (Jūs matote...), nekalbant apie tam tikrą iškilmingumą, kuris gal ir reikalingas, kai norima dainuoti apie simboliškąją „Jūrų Žvaigždę". Bet štai beveik tomis pat poetinėmis priemonėmis, kaip ir S t e l l a M a r i s, eilėraštis V a k a r e, parašytas nevėliau, kaip ligi 1921 m. vidurio:

Jau dega žaromis saulėleidžio kraštai,
Liepsnotus žibintus tuoj saulė užgesys —
Ir nykioj sutemoj sustings žingsnių aidai
Ir pajūrio bangų vienodas šlamesys.
Aš laukiau čia tavęs, kilnioji valanda.
Palikęs kelyje gyvenimo dejas,
Pagarbinsiu tave tylia širdies malda
Ir eisiu, eisiu vėl, kur pasiilgimas ves.

Dėl ko taip liūdna gi budėti čia vienam
Tarp gęstančios dienos ir kylančios nakties,
Ištiest maldoj rankas liepsnotiems vakarams
Ir vieną tebejaust, kad myli ir ilgies.

Dar plūstelėj banga prie kranto puldama,
Dar švystelėj staiga ugninis spindulys...
Pasibaigė diena su saule gesdama, —
Aš žiūriu ir klausau nurimęs ir tylįs. (PR. I, 32).

Tai mažas sukondensuotas lyrikos šedevras. Ir visai teisingai vienas geriausių mūsų kritikų, L. Gira, šitą kūrinėlį laiko vienu iš „stipriausių savo elegine nuotaika eilėraščių mūsų poezijoj iš viso". Nesuklysime pasakę, kad Vakare yra vienas iš tokių, kurį mielai prisipažintų ir didesnieji pasaulio lyrikai. — Keli gyvi poetiniai vaizdai pirmose keturiose eilutėse duoda tokią pilną ir užbaigtą saulėleidžio melancholijos išraišką, jog sunku būtų labiau sutelktos poezijos ir reikalauti. Toliau seka paprastas, nuoširdus išdėstymas poeto nuotaikos, kuri kažin kaip susilieja su melancholišku saulėleidžio vaizdu ir kurią užakcentuoja dinamiškasis gamtos reiškinių merdėjimas kūrinėlio pabaigos eilutėse. Čia nuotaikai atsako išraiška ir forma: kondensuoti vaizdai be žodingumo, kurio buvo matyt Stella Maris pradžioj, sklandus ritmas, kryžiuotasis rimas čia yra lyg tolimas, reguliarus fleitos atsiliepimas orkestre. Nors tos kompozicinės pastabos ir paaiškina Putino įsigytus vertingus meniškus sugebėjimus, tačiau neišaiškina viso: jos negali pasakyti, kaip žodžiais išreiškiamas gražiai įsiliepsnojusios kūrybos galios plazdėjimas, taip ryškiai jaučiamas cituotame subrendusio Putino Vakare.

Dėl gamtos motyvų bendrai reikia pasakyti, kad poetas nenukrypsta nuo savo jaunystės linkimų, tik juos papildo, praplečia savo gamtinių akordų skalę. Jis ir toliau dainuoja saulėleidžius, naktų giedrą, ypač jų viliojimus ir nykius šnarėjimus; bet už tai pavasariški motyvai beveik išnyksta naktinių budėjimų sąskaita, ko ir buvo galima laukti, įsižiūrėjus į poeto jaunystės linkimus. Tačiau reikia pasakyti, kad pasirodo šiek tiek vasaros saulės motyvų. Tiesa, jie dar nesudaro savarankiško dainos objekto, o tėra tik kaip simboliški kontrastai poeto nuotaikos sutemoms pabrėžti, ką gali paliudyti ir šis pavyzdys:

Iš vasaros džiaugsmo, iš saulėtų vaišių
Pailsęs sugrįžau į savo namus.
Nuploviau versmėj sudulkusias kojas
Ir rankose paslėpiau degantį veidą.
Už durų dar gaudžia aidai pasiviję,
Ir ūščioja dar sūkuriai spindulingi,

Ir plazda džiaugsmu palydovės plaštakės, —
Bet mano namuose jau sutemos smilksta.
(*Iš saulėtų vaišių*, TDA, 17 p [1]).

Kaip čia spindulingoji, kaitrioji vasaros saulė simbolizuoja poeto džiaugsmo ir gyvybės troškimus, taip pat būna ir kitur, pav. *Pumpurėly*, kur iš pavėsio spindulių atsigerti jaunutis pumpurėlis:

Į saulutę kaitrią šviesią
Savo kuklią galvą tiesia. (PR. I, 23 p.).

Žymiai reikšmingesnis už saulės motyvą yra tolimųjų, mėlynųjų, kosmiškųjų erdvių motyvas, stipriai pasireiškęs šitame antrame Putino kūrybos periode. — Ligi šiol daug kartų poetas vaizdavo savo santykius su ta gamta, kurią visi matome ir girdime, o dabar jo juslės-jauslės darosi jautresnės, toliau siekiančios, ir poetas nori atskleisti tai, kas visatoj galima nujausti. Dabar Putinas laikas nuo laiko ima dainuoti kosminį bangavimą, kuriam jis pats paskęsta, bet vis dėlto gyvena, kaip dalelytė nematomybės didžiojoj arterijoj, lyg vos įspėjamas tonas didžiulėj kosminėj simfonijoj. Tiesa, kosmiškų tendencijų Putinas parodydavo ir vienur kitur jaunystės poezijoj. Pavyzdžiui, *Mano Pasaulio* 1914 m. eilėrašty jis „kviečia" draugą išeiti į lauką, kai auštantis rytas sagsto perlais lankas, sakydamas:

Tai plauksim mudu į nematytas
Puikaus pasaulio šalis svajotas.
Pamiršim visa, kas juoda žema,
Pamilsim dangų, aukštybių plotą. (PR. I, 11).

Čia „pareiškiamą" norą kažkur plaukti labai atsargiai tegalima būtų pavadinti kosmiškumo tendencija, nes čia kartais gali būti ir visai paprastas reiškinys (net subanalėjęs), kad daugumas jaunų poetų nori „skristi". „Noras" susilieti su kosmosu ryškiau užakcentuotas *Nakties Žaisluose* 1917 m., kur skaitome:

Ir skristi per amžius ir amžiams nutilus,
Išdilti ūkuos paslaptingos nakties (PR. I, 56).

Pojūčių sušvelnėjimą, galinčių suvokti visatos mėlynąją begalybę, pastebime kaip tik antrojo periodo žydėjime *Tarp Dviejų Aušrų* rinkiny. Gana tik atversti pirmuosius pus-

---

[1]) TDA — sutrumpintas pažymėjimas eilėraščių rinkinio „Tarp Dviejų Aušrų", Kaunas, 1927 m.

lapius, kad žvilgsnis nukristų į Vidurnaktį, kai yra tik viena valanda vidury nakties:

Kada padangių žvaigždynams
Tyliai meldies,
O spindulingoji erdvė
Tokia skaidri,
Kad rodos pats visas žvaigždes
Širdy turi.
Visa buitis — tiktai vieni
Melsvi skliautai —
Ir pats į mėlynas gelmes
Tu paskendai (TDA, 11).

Skendėjimas erdvių melsvajame bangavime vaizduojamas pačioj giliausioje tyloje, slaptingoj nakties glūdumoje, kada giedrias nakties platybes dar labiau praplečia mirgančios žvaigždės, ką gali liudyti ir šis pavyzdys:

Vėlai aš išėjau į tuščią lauką
Tavim pasigėrėt, gilus dangau.
Pakėliau veidą į žvaigždėtą aukštį —
Ir tartum lašas jūroj išnykau.
Ir nežinau, kad aš buities kelionėj
Minu vien žemės tremtinio takus,
O mano džiaugsmas, poilsis ir laisvė
Toli, kaip aukštos žvaigždės ir dangus. (TDA. 12).

Visatos didybėj poetas paskęsta, kaip lašas jūroj, jis lyg apsvaigsta, nebemoka savęs suvokti, užmiršta savo kasdieninę skaudžią egzistenciją. Šituos jausmus poetas pareiškia santykiuodamas su paprasta (gal būt Lietuvos) žvaigždėta naktimi. Tačiau kalnų aukštybėse, tarp bedugnės ir svaiginančių erdvių platybių, kosminės didybės pulsą galima jausti ir naktį ir dieną. Štai viršūnės iškeltas į erdves, poetas „džiaugiasi":

Iškėlei mane tu virš žemės grožybių,
Kur siaudžia ir virpa iš žydrio aukštybių
Pasaulį apglobę aidai amžinybių,
Kaip milžino varpo gaida.

Bet antai saulė atsikėlė pro mėlynąjį klonį, viršūnę ir ant jos (vaizduotėje) glūdintį poetą „didė ramybė šventa ir maloni apsėmė". Poetas nebenori grįžti į žemę ir „sako" viršūnei:

Į saulėtą dangų, kaip tu, aš įsmigsiu
Ir amžiams ant tavo karūnos užmigsiu
Apsvaigęs padangių sapne. (Viršūnė, TDA, 41).

Šitos tolių poezijos būtų galima ir dar ne vieną pavyzdį pacituoti, bet jau iš duotų ištraukų matyti, kad Putino santykiavimas su erdvių begalybėmis neturi mistiško charakterio. Iš pavyzdžių aišku, kad poetas praplečia gamtos plotus, tačiau jis pats visai neišnyksta nei į panteistiškas kūrinio-kūrėjo miglas, nei nesutirpsta, kaip kibirkštėlė, Dievo-Meilės prieglobsty. Putino jausmas santykiuose su kosmosu — ne užsidegėlio mistiko dvasios veržimasis. Jo jausmas — jautraus žmogaus jausmas — žmogaus, kuris, gėrėdamasis nuostabia visatos harmonija, neišeina iš matuojamosios erdvės ribų. Putino žvaigždėtų naktų bylojimai ir žydriųjų tolių tylios vibracijos, nors ir romantiškos (gerąja prasme), bet ne novališkos. Putinas gyvena tolių pulsavimuose širdies tvaksėjimais, vaizduotės pakilimu, lyg muzikalinių instrumentų atsiliepimu, lyg koks jautrus augalas, bet ne kaip Novalis, kuris visa savo sielos būtybe stengiasi pramušti jį apsupantį juslingąjį kiautą ir susijungti su naktimi ir jos gyventoja, visų Novalio ilgesių karalaitės, Sofijos dvasia.

Tolių tylioms vibracijoms gana giminingа vienatvės, tylos lyrika, kuri, kad ir negausiai, bet pasireiškia subrendusio Putino poezijoj. Ji taip pat išaugusi naktų glūdumoje, kai gyvieji užmiega, kai kažin kas paslaptingo apgaubia pasaulį:

Juoda anapus, lyg tvylančios žiotys —
Kažkas nematomas slankioja, dangstos.
— Prašau... Įeikit... — Eina jau, eina...
Pokštelė' aidesiu kaž kuris baldas,
Kažkas nerimstančia nuotaika kvėpė —
Ir už pečių nebyliai atsistojo.

(Fantazija, IV. TDA, 29)

Ir štai su šituo neregimu paslaptingu tylos svečiu poetas „mėgina" šnekėti. Bet tas tyli. Tai peliūkštė, tai stagaras į langą, tai vėjo verkimas iš tolo teatsako į tylos svečiui keliamus klausimus. Tačiau įspūdingiau negu Fantazijose IV poetas dainuoja senų rūmų nakties tylą (jau ne vienatvės tylą) kai kuriuose fragmentuose Iš Auksinių Rėmų.

„Jau naktis. Nė vieno balso
Ir nė vieno daikto........
Tik kažkur pro tamsą graužias
Alkana peliūkštė,
Tik kažkur atsargiai bailiai
Grikši nuobodi kandis.

Ne, ne viskas rūme miega:
Kažkur, kužkur iš glūdybių
Veizi budi gilios akys,

Kažkur aidi kurtūs žingsniai,
Kažkur šnabžda tylios šnekos,
Kažkas verkia, kažkas juokias"... (TDA, 67).

Čia toji subtili, sunkiai suvokiama tylos poezija gana įtikinamai išreikšta. Tačiau geriau jai suvokti ir įsigyvent daug padeda kontekstas, todėl ir šios eilutės turi būti skaitomos ne ištraukoje.

Daug gausingesni ir ne taip subtilūs yra žemės gaivalingumo, žemės gundančių šnabždėjimų motyvai, kur Putinas apdainuoja savo meilę žemei, kaip motinai, kaip gimdančiai jėgai, kaip nuostabaus nenuilstančio vaisingumo įsčioms. Ir poetas su ypatingu džiaugsmu konstatuoja nuolatinį žemės vaisingumą, jos beveik maištingą imperatyvų šauksmą į gaivalinę kūrybą, sakydamas:

Džiaukis, žeme. Tavo kraterių gelmėse
Dar pirmykštės Dievo liepsnos neišblėsę.
Gaivalinę šviesią laisvę pamylėjus,
Tu gimdai naujos buities laisvus kūrėjus,
Tu vergų nebylias širdis įsupai (TDA, 36).

Poetas džiaugiasi, žemės gaivalo vaisingu bangavimu, tur būt, todėl, kad pats jaučia jai artimą giminystę. Žemė jo motina; jos prieglobsty jis regi savo gyvybės ir kūrybos galias sukylant; jis tada esti galingas, pajėgiąs kurti, kada jis yra glaudesniam kontakte su žeme, nes:

Apglėbiau tave, kaip nė vienas apglėbt negalėtų.
Įaugau tavin chaotingų geismų šaknimis.
Kaip pasakos augalas kilsiu lig ruimų žvaigždėtų,
O kraunamas žiedas tavąja gyvybe išmis
(Žemei, TDA, 35).

Poetas, tur būt, todėl stipriai jaučia žemės balsą, kad pats yra gaivalingos prigimties. Žemės ir poeto kūrybiškų — gyvybingų galių plazdėjimas, bendras broliškų gaivalų sąskambis visai aiškiai pasakomas Skriski Are, kai kreipiamasi į žemę:

Tavo liepsnos man krūtinėj dar žėruoja,
Tavo aistros mano lūpomis garuoja. (TDA, 34).

Tačiau savo gaivalo pajautime laikas nuo laiko atsiliepia ir antroji tėvynė — Dangus. Tai konstatuodamas poetas sako:

Tu pasėjai mano gyvastį, dangau,
Bet aš čia juodojoj žemėj išdygau. (TDA, 34).

Kas nejaučia Dangaus balso, o tenkinasi vien žeme, tas negali būti kūrėjas. Bet poetas negali atsisakyti nė nuo žemės, nes be žemiškų juslinių priemonių dangaus ilgesys negali virsti meno kūriniu. Gryniausias dvasiškumas ir gaivališkiausias materialumas turi sudaryti sintezę dailiojo meno kūriny; tie du priešingi elementai ilgisi vienas antro, ir todėl poetas-kūrėjas, gerdamas žemės „drėgną kvapą ir ūkus", sapnuoja „skaisčias žvaigždes ir dangus", o kai jį padangė užsūpuoja, jis jaučia „žemę savo ilgesio vaizduos" (TDA, 34). Šitoji neva programa, nupiešta Putino S k r i s k i A r e, gali eiti bendru dėsniu. Tačiau dažnai atsitinka, kad poetai labiau myli motiną-žemę, kaip vaikai dažnai labiau myli motiną negu tėvą. Atrodo, kad ir Putinas labiau žavisi žeme, nes jo stiprus gaivalingumas labiau jaučia žemės balsą, negu dangaus bylojimus, juo labiau, kad jam (kaip matėm jaunystės kūrybos analizėj) Dangaus tikslai nevisai aiškūs. Ypač neaiškūs keliai, kaip pamatysime vėliau, pasidaro poetui, kai jis žiūri savo asmens likimo. Tegu P e s i m i z m o H i m n a i ir nėra tikra poeto pasaulėžiūra, tačiau užtektų ir vienos pačios gaivalingos Putinos prigimties, kad ji laikas nuo laiko nuslopintų sieloj Dangaus bylojimus. O kad poeto prigimtis stipriai gaivalinga, beveik nelieka jokių abejonių. T a r p D v i e j ų A u š r ų rinkinio skyrius Ž e m ė s A i d ė j i m a i ir kitos vietos nuolat skaitytojui kalba, kad gaivalingumas taip stipriai veikia, jog poetas, rodos, gyvena ant užgesusio ugniakalnio, kuris kiekvienu momentu gali prasiveržti ir labai reliatyvią tvarką paversti chaosu. Ne dėl ko kito, kaip dėl savo gaivalingos prigimties, valios ir įvairių dėsnių apvaržytos, poetas ypatingu malonumu vaizduojasi, kaip:

Vergai išsprogdins kietą požemių plutą,
Ir perskros žaibai žemės motinos įsčią.........
Skausme ir vienatvėj kalėjusią dvasią,
Kaip paukštį paleisi į amžiną laisvę.

(L o p š i n ė, TDA, 46).

Tą maištingą poeto gaivalingumą piešia ir kiti vaizdingi pasakymai, kaip: „kraujas pramuš ir kiečiausius ledus", „mušė iš vergo krūtinės liepsna" arba „širdis pasiners į liepsnojančią kaitrą ir visa... kaip auksą, suvirins į geismą ir aistrą". Ką kitą reiškia, kaip gaivalingos prigimties protestą prieš teisėtus suvaržymus, tas nerimas, blaškymasis, juodas skundas, net širdį veriantis simboliškas vaitojimas, iš aukšto kritimas ant kieto akmens ir mylimos žemės glamonėjimas palaužtais sparnais? Ar tai yra kas kita, kaip susirūpinimas dėl stipriai gaivalingų širdies reikalavimų, kada poetas vieną ir „tą pačią votį kvaršina ir mygia"? Ką gi reiškia tas naktų budėjimas, nemiga, ta

visa naktų poezija su gedulomis, su juodais angelais, su viešniomis — vienatve, svajone, pagunda, moterimi, naktimi, — jei ne karštos širdies nepatenkintus laisvus troškimus ir liūdesį? Be kita ko, dėl gaivalingumo, greičiausiai, Putino poezijoj yra nemaža vietos neviltingai nakties lyrikai. Nesakome, kad realusis poeto gaivalingumas 100% atsakytų pavaizduotajam —apdainuotajam: užtenka to, kad jis poetui diktuoja tam tikras temas ir vaizdus.

2. Simbolių pasaulis.

Visais laikais žodžio menas, poezija, neapsieidavo be simbolių. Vieni poetai simbolius mėgo labiau, kiti mažiau. Vieni tyčia savo poezijoj simbolius apsčiai vartoja išeidami iš teorijos, kiti iš grynojo įkvėpimo, iš reikalo poetinę idėją (Idėją, jausmo būseną) išreikšti, kaip galima, labiau jusliniu būdu. Putinas yra vienas iš tų, kuris mėgsta simbolingumą. Ypač antrame kūrybos periode, rodos, sąmoningai yra pasidavęs simbolistų teorijoms.

Jaunojo Putino lyrikoj simboliškų dalykų taip pat nestigo. Pav., Bendrosios Pilies eilėraštis yra simboliškas; simboliškos gali būti ir dainos apie sausąjį lapą arba debesėlį, nes jie atstovauja poeto emocionalinei būsenai. Tačiai gal ryškiausias simboliškas jaunystės eilėraštis bus Suvytus lelija, kur poetas sako:

Mačiau seselės žolynuose,
Rūtelių būryje
Nulenkus žiedą gailiai liūdi
Baltoji lelija.
Jau svyra linksta švelnūs lapai,
Vainikas tuoj suvys: —
Jos žiedą karštas pabučiavo
Saulės spindulys.

. . . .

Ateis naktužė, maudys žiedus
Sidabro rasose,
Bet ar atgis joje baltoji
Suvytus lelija?... (PR. I, 24).

Tiesa, lelijos simbolis, taip dažnai vartotas, ypač mūsų liaudies dainose, yra pasidaręs šiek tiek banalus, alegoriškas, tačiau jaunajam Putinui jis gėdos nedaro, nes apgaubimas lelijos konkrečia aplinkuma, pabrėžimas saulės bučinio ir pagaliau klaustukas užtušuoja beveik alegorišką prasmę ir leidžia skaitytojui dar šį tą spėti, vaizduotis. Nežiūrint to, vis tiek nebūtų galima įrodyti iš šito ir kitų ką tik suminėtų eilėraščių, kad Puti-

nui būtų žinomos simbolistų teorijos. Greičiau galima manyti, kad Putinui bent iki 1916 m. simbolistų teorijos nėra turėjusios įtakos. Mat, suvytusios lelijos ir kiti jo simboliai yra gana paprasti, gana aiškūs, o simbolistų mėgstamus epitetus, metaforas, simbolius taip pat labai retai tesutinkame. Net 1916 metų gana plataus masto eilėrašty Stella Maris, kur Jūrų Žvaigždė simbolizuoja poeto vilčių, svajonių, troškimų idealų kompleksą, ir ten simbolistinių priemonių nedaugiausia; tačiau pats tas platus, neaiškus, neprecizuotas, keliaprasmis simbolis, atstovaująs antrajam, nuolat ieškančiam poeto „aš", yra gana artimas estetikai simbolistinės srovės, kurios prancūziškas manifestas tarp kito sako:

Pamokymo, deklamacijos, dirbtinio nenuoširdaus jautrumo ir objektyviųjų aprašymų priešininkė simbolistinė poezija stengiasi įvilkti Idėją į juslinę formą, kuri nebūtų jos tikslas savy, bet kuri, tarnaudama idėjai, būtų jai palenkta. Idėja savo ruožtu neturi pasirodyti netekusi išviršinių analogijų ištaigingų, puošnių rūbų; mat, esminis simbolinio meno pobūdis yra neiti lig suvokimo Idėjos savy. Todėl šitame mene gamtos paveikslai, žmonių veiksmai, visi konkretūs fenomenai negalėtų pasireikšti, kaip tokie; tai yra tik paprastos juslinės apraiškos, kurios yra skirtos reikšti jų išvidiniam (ezoteriškam) giminingumui su pirminėmis Idėjomis" (Figaro du 18 septembre 1886).

Jei nesigilinsime tuo tarpu į kitus simbolistų teorijos punktus, jei neliesime simbolistų įvairumų ir jų nukrypimų nuo teorijos, o žiūrėsime tik svarbiausio dalyko, tai pastebėsime, kad simbolizmo teorijoj yra pabrėžiamas prasmės dvilypumas. Yra poetinis vaizdas, bet jis nėra tikslas savy; tas vaizdas ar vaizdų kompleksas turi reikšti kokią nors idėją arba emocionalinę būseną; bet šitoji idėja - jausmas neturi būti protui aiškiai suprantama — ji turi būti sugestionuojama, įteigiama skaitytojui poetiniais vaizdais ir muzikališkais ritmo bangavimais. Pavyzdžiui, jei poetas simbolistas norės apdainuoti liūdesį, jis vengs pasakyti žodžiais, kad jis liūdi; vietoj žodžio - sąvokos jis rinksis liūdesio nuotaikai atliepiančius vaizdus; greičiausiai jis tada dainuos savo meilę liūdinčiam gluosniui, mirštančiai saulei, stingstančiam, gęstančiam šypsniui, mėlynajam angelui ir t. t. Žinoma, nevisada ir simbolistai išlaiko savo nusistatymus, tačiau vis dėlto jie siekia, kad kūrinėlio idėją skaitytojas subjektyviai jaustų, suvoktų, bet ne suprastų, nes juslinės apčiuopiamos realybės poetiniai vaizdai kūrinėlio idėją suponuoja.

Kai po šito nukrypimo grįšime prie Stella Maris, prie tos poemėlės gamtos grožio aprašymų, prie Jūrų Žvaigždės, prie kažin kokios „jos", tolimosios, ilgėsio išsvajotos, prie kėlimosi į dausas ir leidimosi žemyn, tai pamatysime, kad čia yra daugiau negu vienas dvilypumas; taip pat pastebėsime, kad

poetas nori nuslėpti aiškią mintį, o stengiasi sugestionuoti skaitytoją, kad Stella Maris — kažin kas jam nepasiekiamo, nerealizuojamo; kažin kas nepasakomo, kuris vilioja poetą, kelia jo ilgesį, žadina jo gyvybės galių pajautimą. Trumpai sakant, mes čia randame dvilypį pasaulį, vieną vaizdingą, daiktingą, antrą reliatyviai idealų, kažin kokį „anapus", kurio poetas nenori sąvokomis pasakyti, versdamas patį skaitytoją susiprotėti.

Bet šitokį dvilypį pasaulį — vieną realų, apčiuopiamą, juslingą, vaizdingą, fenomenų pasaulį, o antrą idėjų arba poeto vidaus — emocionalų, vos įspėjamą, vos nujaučiamą pasaulį — mes vis dažniau sutinkame pas Putiną pradedant Šveicarijos laikais. Kad geriau suprastume tą simbolišką dvilypumą, kur vaizdai — fenomenai turi sugestionuoti idėjų — jausmų pasaulį, paimkime vieną iš mažiausiai komplikuotų Putino eilėraščių — M a r g i S a k a l a i:

Lydėdami gęstančią žarą, vėlai
Pakilo į dangų margi sakalai.
Paniekinę žemės vylingus sapnus,
Padangėje ištiesė savo sparnus.
Ir tarė margieji: negrįšim į žemę
Kol josios pakalnės ir kalnai aptemę
Sapnai ir šešėliai padangėse mums
Šviesiųjų į saulę kelių nebedrums.
Mes skaisčiąją aušrą dangum pasiviję,
Iš josios vainiko nuskinsim leliją —
Ir miegančios žemės laukus ir uolynus
Paversim į žėrinčius saulės gėlynus.
Ir tarę, suplojo iš naujo sparnais,
Tolyn ir aukštyn, kolei kraujas užkais
Pavytusios saulės ieškota liepsna,
Ir žemei užgims pranašauta diena.

Bet štai rytuose jau nuraudo dangus,
Jau nušvietė saulė uolas ir laukus,
Tačiau iš dangaus nei anksti, nei vėlai
Negrįžo į žemę margi sakalai. (TDA, 37).

Matome, kad vaizdas, jauslinis fenomenas, yra gražus. Gęstanti žara, kloniai ir kalnai dengiami šešėlių, margi sakalai padangėje, iš aušros vainiko skinama lelija, ir žemės laukai ir uolynai paversti žėrinčiais saulės gėlynais — vis tai ne kasdieniai pilkumai, bet šimtaspalvė, spindulinga vaizdų puota. Tačiau kas nemato, kad ji nėra pati sau tikslas. Kas gi galėtų būti toks naivus ir manytų, kad poetas norėjo atvaizduoti tik sakalų pakilimą ir jų nesugrįžimą? Tai tik proga labai gero skonio, šviesiais vaizdais reikšti kažin ką kita, kažin ką gilesnį, intimesnį. Ar tai sparnuotoji svajonė žuvusi nesugrįžtamai?

Ar tai vaivorykštės spalvų gyvoji viltis, kažin kaip neaiškiai, nelauktai užgesusi? Ar tai didi, drąsi mintis ilgestingoj negalioj dingusi ir žemės nenuskaidrinusi? Nors nežinia, ką tikrai reiškia tas simbolingas sakalų skridimas, bet už juslinių vaizdų slėpdamas savo gyvąjį jausmą, poetas mus taip paveikia, jog mes tikime kažin ką žuvus, kas niekada nesugrįš, bet paliks tylų ilgesį. O jei mes tam tikru jausmu nusiteikiame, vadinas, poeto simbolisto tikslas pasiektas, nes jo svarbiausias uždavinys — sužadinti nuotaiką, t. y. emocionalinę žmogaus prigimtį, ir priversti tikėti tuo, ką apgaubia realieji jusliniai vaizdai.

Kai žvelgiame arčiau į antrojo periodo Putino poeziją, greitai konstatuojame, kad jo lyrika pirmoj eilėj yra grynojo oro lyrika. Tokia pat yra ir Putino simbolika. Tai ne suirusių nervų, kliedėjančio žaidimo, ne skersgatvių, ne blogos reputacijos užkampių, ne prirūkusių, tvankių smuklių simbolika. Margųjų Sakalų, Rūpintojėlio ir plačių mėlynųjų tolių simbolika negali sutilpti siauruose rėmuose — jai reikia gryno oro, plačių horizontų, plačių ilgestingų mostų. Ir iš tikro lengva pastebėti, kad Putino lyrikoj sutinkame plačių simbolių iš gamtos gaivalų pasaulio.

Pirmąją vietą gaivalų srityje gali užimti amžinai nerimstanti jūra, nuolat audrotas platus okeanas, kuris ten pakliuvusius žmones — plaukėjus svaido, lyg skiedreles:

Šit, siūbtelė jūrė — trumpa valandėlė —
Ir skęstančią valtį padangėn iškėlė ;
Šit griausmą iš debesio trenkė skliautai —
Ir vėl mus į pragarmę sviedė piktai.

O čia gaivaluose verpetai pašėlę,
Gyvybę ir mintį ir baimę suvėlę —
Ir nimfų undinių iš putų vainiko
Būriai mus vylingu juoku pasitiko.

Kas tas siaubingai siaučiąs okeanas? Ar tai gyvenimo audringa kova ar mūsų ir poeto amžinai budinčių aistrų siautėjimo simbolis? Gal būti ir viena ir antra, nes nuolatinėse grumtynėse dažnai pailsta krūtinė ir apsvaigsta galva. Kaip tos kovos naują etapą poetas parodo pasiryžimą didžią mintį žemei išplaukdinti pro auštantį tolimą žibintą.

Jei šėlstančio okeano ir švintančio žibinto simboliai gali kai kam atrodyti ne taip įdomūs, tai Plaukėjų Verpetuose baltųjų paukščių simbolis tikrai naujas ir stipriai gražus:

Bet štai aušra ugnim užkūrė
Verpetų skiautures putotas —

Ir grynu auksu verda žėri
Audringas vandenyno plotas.

Baltais sparnais palietę bangą
Pragydo paukščiai — pranašėjai:
Tai žemė šaukia mūsų mintį, —
Pirmyn pro sūkurius, Plaukėjai. (PR. I, 150).

Šitoji simbolingoji pergalė su baltais paukščiais, žėrinčiu rytų spinduliais okeanu yra ypatingai graži, kaip kontrastas juodos nakties gaivalingajai kovai. Nugalėjus gaivalo siautėjimą — savo ar okeano — laimėjimo šventės atvaizdavimas, rodosi, ir negali būti kitoks, kaip šviesus ir didingas, toks, kokį ir vaizduoja poetas.

Vienur (Plaukėjai Verpetuose) apdainavęs defensyvinę kovą su vandenyno gaivalais, kitur Putinas vaizduoja ofensyvinį kūriamąjį žygį. Tai gintarų žvejai, kuriems įkyrėjo pilka žemė ir kasdienis darbas, kurie patys veržiasi į kovą ir pergalę. Gintarų žvejai jau nesišalina nuo šėlstančio jūros gaivalo, bet eina jo nukariauti, išplėšti iš jo gelmių slepiamus turtus — šviesų gintarą. Žvejams svaigsta galvos, merkias akys nuo žydrumo ir šviesos, kai jie žiūri į dangų ir tolimą jūrą. Jie šitaip vaizduojasi pergalę, grįžimą į krantą, laimėjimo vaisių:

O ant mūs gimtosios žemės,
Vien iš gintaro sukrautą
Mūs laimėjimo šventyklą
Kursim džiaugsmo nešini.
Ir sudėsim ant altorių,
Ir ant aukurų užžiebsim,
Ir skliautais aidėt paleisim
Ir užbursim į varpus, —
Ką mes kentėm, ko godojom,
Kaip svajojom, kuo tikėjom...

. . . .

Kaip miškas mūs vėliavos žydros šlamės,
O sienos drebės nuo triumfo giesmės —
Skliautai gintariniai, paskendę aiduos,
Kaip pajūrio uolos per audrą skanduos. (PR. I, 153 ss.).

Šitie pilni pasiryžimo Gintaro Žvejų žygiai nesitenkinti kasdienine būtim, nugalėti gaivalą, nebojant aukų, iš laimėtų šviesių turtų pastatyti šventyklą, kur aukuras liepsnotų ir varpai skambintų kovotojų troškimus, taip ir prašosi laikyti žmonių ar poeto kultūrinių pastangų simboliu. Kaip Prometėjas iš dangaus išplėšė ugnį su aukomis, taip šių laikų kūrėjas, nugalėdamas gaivalą, iš jo galios išlaisvina skaidriąją dvasią kurti kultūrinėms vertybėms, kurios bylotų apie žmogaus didybę.

Rašančiam šias eilutes tos koncepcijos įkūnijimas gražių simbolių eile, kurių fone stūkso gaivalingas okeanas, atrodo tikrai įdomus poeto kūrybinės nuotaikos pergyvenimas, išreikštas sugestinga, plačia šviesos elementų forma. Gal būt ateity, kai simbolizmo mados nevykę reiškiniai bus praėję, Gintaro Žvejai bus nurodomi, kaip gero simbolizmo pavyzdys.

Dviejuose cituotuose eilėraščiuose, Plaukėjai Verpetuose ir Gintaro Žvejai, simboliškoji kova pavaizduota maždaug objektyviai. Rodos, kad poetas susilaiko reikšti grynai asmeninius jausmus. O jei net simboliškai minėtų tik savo emocijas ir pastangas, tai jose stiprus objektyvus momentas yra neabejotinas. Gal taip yra todėl, kad kurdamas autorius čia yra laimėjęs ir dvasinių galių pusiausvyrą, nusakytą gražia forma, ir nekalba savo vardu, tuo tarpu kai kitame simboliškųjų gaivalų cikliuje (Viršūnės ir Gelmės), rodos, yra gerokai subjektyvumo. Ir ten subjektyvumas atsiranda ne vien todėl, kad poetas kalba savo vardu, bet ir todėl, kad aprašomas simboliškas gaivalų veikimas yra kažin kaip pasidaręs poetui artimesnis (tur būt, dėl jo paties gaivalingumo suštiprėjimo). Be to, Viršūnės ir Gelmės — kūrinys platus. Kad būtų išlaikyta vienoda nuotaika, poetui tenka dilginti vaizduotę, kuri turi gana stipriais vaizdais išsireikšti. Taigi galių pusiausvyros nebėra, o išraiškos momento prasikišimas visą kūrinį nudažo subjektyviai.

Kaip okeano siautėjimas, taip čia, Viršūnėse ir Gelmėse, iš žemės ugningųjų vulkaniškųjų įsčių išsiveržę kalnai — milžinai ir stačios bedugnės yra tik proga simboliškai dainuoti. Štai:

Urvai ir bedugnės
Granito uolynus išvarstė,
O aštrios skeveldros
Viršum pro kraštus nusikarstė.
Vidurnakčio gūdis
Nei mirtinas takas keleivio nebaido:
Jei žūsi, tai žūsi kaip lašas be garso ir aido.

Bet jeigu pasieksi
Padangėj iškeltą viršūnę,
Tu būsi kaip Dievas,
Paniekintos žemės klajūne! (Įvada. TDA, 40).

Pakilti lig padangių ir jaustis lyg pasaulio Kūrėju — štai poeto dvasios ambicingas troškimas. Jis turi būti įvykdytas — kalno viršūnę turi pasiekti, kad ir „sukruvintom rankom", kad ir „krauju prakaituodamas". Visų žemės gyventojų dvasios kyla į dangų, momentais jos ilgisi, bet tu, kūrėjau, gali pasiekti aukščiausias dvasios gyvenimo viršūnes. Tu pamatai didingai

užtekėjusią saulę, žemę nušvitusią ir manai užmigti apsvaigęs žydrųjų padangių sapne, bet greit pasijutai esąs žmogus, ne vien dangaus, bet ir žemės sūnus. Tu pavargai kurdamas kūrybiškąją didybę, savo sieloj pajutai tragediją:

Baigsiu jau su saule, kaip aras, danguj viešpatauti,
Žemyn nusvarino man galvą sunki karūna.
Jau gaudžia pakalnių varpai mano šūksnio užgauti.

Kūrėjas - žmogus pasiilgo gražiausios žemės, kuri liūdesio taurėj tapo svajonių žiedu. Nakties glūdumoj žemė gundydama kviečia nuo viršūnių, ir tada prabyla paskandintas varpas:

Ir gilios ir tamsios gyvenimo šaknys
Draugėn susibėgo našioj mano įsčioj
Ir godžiai įsmigo manon širdin.
O tu, spinduliuotų viršūnių valdove,
Sapnuok savo laisvę mane paskandinęs —
Din — din... din — din... din — din...
Tegul tavo žiedą išskaidrina saulė,
Pradėtąjį vaisių tik aš išpenėsiu (TDA, 44).

Kiek didingas kūrėjas — žmogus svaiginančioj viršūnėj, tiek galingas paskandintojo varpo balsas. Ypač meno kūrėjas negali jo visai paskandinti. Kai vidurnakčio dvyliktas aidas dangun nuskamba, kai pusiaukely sustojo mėnuo ir žvaigždės, tada pasigirsta paskandintojo varpo giesmė ir užplūsta jį ir pasaulį, kaip okeano banga. Tačiau kai jūros gaivalai V e r p e t ų P l a u k ė j u o s e galėjo gerai simbolizuoti gyvenimo kovą ir prigimties gaivalingumą, tai P a s k a n d i n t o j o v a r p o g i e s m ė simbolizuoja žemės balso gundantį imperatyvų šauksmą. Sunku būtų sugalvoti ką nors platesnio, galingesnio, sugestingesnio už Putino varpą. Tačiau gal niekur nėra tiek stiprios išraiškos, kiek tų pačių V i r š ū n i ų ir G e l m i ų L o p š i n ė j, kur skaitom:

Vergai išsprogdins kietą požemių plutą,
Ir perskros žaibai žemės motinos įsčią,
Ir kraterio liepsnos ištrykš į padanges —
Raudonais žibintais tau veidą nušvies.
Į gelmę apvirs spinduliuotos viršūnės,
Sutrupins granito krantus vandenynai —
Ir puolančios žvaigždės žemčiūgais išvarstys
Aptemusio chaoso rūsčias bangas (TDA, 46).

Bet kokia tai lopšinė? Kur čia įprasti, tylūs, švelnūs, migdą akordai? Kur ramybė? Tai žmogaus suvaržytų gaivalų svajonė. Kai viskas nutyla nakties ramybėj ir sapne, gaivalai svajoja lig chaoso einantį žygį, visatos kataklizmą, kuris simbolizuoja žmogaus prigimties maištingus troškimus.

Kaip okeanas, kaip kalnai milžinai, kaip vulkaniškieji kataklizmai, taip ir ugnis yra vienas iš gaivalų. Putino poezijoj ji taip pat neaplenkta. Tik ugnis nesureguliuota, neapvaldyta, gaivališka laužo liepsna, karšta, sproginėjanti, blaškanti žiežirbas, įkaitinanti veidus. Tokia liepsna, suprantama, pas Putiną turi simbolizuoti energiją, kūrybiškąjį nusiteikimą, didelius, drąsius liepsnotus troškimus (Žiūr. Ant. Temstančio Tako III, (TDA, 54). Bet sutinkame jo poezijoj ir gęstantį laužą, užblėstančias žarijas, susirenkančius šešėlius, pasklindančias vakaro drėgmėj mėlynųjų dūmų sroves (Ant Gęstančio Laužo, TDA, 21). Tai, tur būt, nykstančios energijos, atslenkančio liūdesio, tylaus ilgesio simbolis.[1]

Be suminėtų plačių grynojo oro simbolių, į gaivalų sritį įeinančių, reikia nepamiršti kiek mažiau gamtiško, bet Putinui nemažiau reikšmingo puotos motyvo. Puota savo esme yra taip pat gaivalo (ne gamtos, bet žmogaus gaivalo) kolektyvus pasireiškimas. Tai ne imtynės su savo žemiškuoju „aš", bet maskuotas pasidavimas jo linkme, žmonių masei sutelktinai siekiant džiaugsmo, linksmumo, užsimiršimo, jėgų išeikvojimo ir net apsvaigimo. Putinas puotai skiria štai kokias pilnas gero skonio strofas:

Ir vėl jau gaudžia atgijus puota
Ir vėl liepsnoja mums žiburiai —
Ir skamba taurės ir mirga, blizga
Lengvų šokėjų linksmi būriai.

. . . .

Tegu pro mūsų pakeltas galvas
Juodi šešėliai pirmyn užkris, —
Mes būkim šviesūs, sudaužkim taurę,
Teneišduoda jausmų širdis

Tegu aplinkui gūdu ir tuščia, —
Čionai ir dainos ir žiburiai
Ir ne slaptingos rytojaus šmėklos,
Tiktai šokėjų lengvi būriai. (Į naujuosius Metus. PR. I, 144 s.).

Jei puota — džiaugsmo, užmiršimo, gyvenimo simbolis, tai nėr ko norėti, kad ji visai užimtų sielą. Džiaugsmą greit pakeis liūdesys, gyvenimas greit apvils. Tai Putinas labai gerai jaučia — jo puota nepatenkina. Net tada, kada jis vaizduojasi kviečiąs viską užmiršti, net ir tada liūdesys ir nepasitenkinimas veržiasi į širdį, kuri norėtų prisidengti dirbtine kauke. O ką jau bekalbėti, kada puota pasibaigė? — Tuštuma, nykuma, ra-

[1] Gamtos gaivalus, tik ne simboliškai traktuojamus, mėgo dainuoti ir kitas lietuviams brangus žmogus — Milašius.

gauto džiaugsmo ar gyvenimo smagumų ilgesys apsupa žmogų, kaip naktis, puotos žiburiams užgesus. Ir Putinas šito nykios vienatvės momento simbolišku vaizdavimu pasiekia retą menišką aukštumą, kaip eilėrašty Užgeso Žiburiai:

Užgeso žiburiai, nutilo mūsų puota,
Nudraskė viesulos girliandų vainikus.
Taurė neišgerta, daina neišdainuota —
Užgeso žiburiai pro džiaugsmą ir juokus.

Užgeso žiburiai — ir vėl mes tylūs, rūstūs
Ir liūdesiu nykiu ir baime nešini.
Be atbalsio dvasia ar melstųsi, ar skųstųs:
Užgeso žiburiai — ir mes vieni, vieni.

Užgeso žiburiai — ir paslėpto troškimo
Nei aš atdariau, nei tu atdarei.
Metu puikių sapnų, tylaus jausmų žaidimo
Užgeso žiburiai, užgeso žiburiai. (PR. I, 146).

Jei neskaityti pirmojo posmo, pilno poetiškų vaizdų, kitos strofos niekuo ypatingesniu nepasižymi, tačiau gilus nuoširdumas ir vykusis suorkestruotas pakartojimas „užgeso" visą eilėraštį iškelia į pirmaeilius lyrikos kūrinius, kaip ir anksčiau cituotą Naujų Metų puotą.

Į simbolių pasaulį reikia skirti simbolistams nesvetimas pasakas-nepasakas. Juk jiems ne tik pasaka lieka simbolių serija, bet ir regimasis pasaulis virsta šešėlių pasaka, iliuzija. Putino lyrikoj pasitaiko neviena tokių pasakų-nepasakų kaip Prologas į Gedimino Sapną, Vergas, Taurė, Iš Auksinių Rėmų. Kai kurių čia suminėtų kūrinėlių veiksmas, „faktai" yra tik proga, tik simboliai poeto nuotaikos kitėjimams reikšti. Štai kondensuota sugestinga Pasaka, kurios, tiesa, negalima dalimis cituoti, simbolizuoja visą gamą jausmų, kurie, susiję su vienas kitu, sužimba lyg plačiai reginti mintis, nušviečia sąmonę ir užgęsta. Gal nedaug suklysime, jei pasakysime, kad Pasaka simbolizuoja laukimą, svajingą viltį, nusivylimą tuo, ko tikėtasi, ir skausmingą džiaugsmo atsisakymą. Rodos, kad niekur kitur Putinui nepasisekė tokios įvairios gamos jausmų sutelkti taip nedideliam kūrinėly (8 ketureilės strofos); o tai pavyko tik susimbolizuojant neva pasakos fabulos „faktus".

Kitose neva pasakose (lyrinėse poemėlėse), kaip Vergas ar Iš Auksinių Rėmų, poetas nori sintetiškai paliesti, jei ne išspręsti, vieną kitą problemą. Sakysim, Verge poetas paliečia kūrėjo santykius su pačiu savim, su gyvenimu žmonėmis ir gamta. Tačiau šitoji kūrėjo santykių problema pirmiausia, rodos, yra paties Putino likimo klausimas. Tikriau-

siai tai jis pats vergas, kuris gyvena šimtabokščiuose, krišpoliniuose, šviesiuose rūmuose. Jis sako:

Gyvenu aš savo viešpačio namuose
Nepažįstamas, užklydęs pakeleivis.
Kur einu — visur atverti vartų vartai,
Bet išeit į plačią laisvę negaliu. (TDA, 88).

Jis laisvas savo viešpaties — likimo, pareigų, pašaukimo, troškimų — vergas, tikras ar įsivaizduotas. Jis gyvena savo paties kalėjime, panašus į jūros gyvį:

Kurs gelmėj į kietą lukštą įsitraukęs,
Ir geismais į savo širdį įsiėmęs,
Pats maitinasi jos gyvasties penu.

Ir šitas užsidaręs savy vergas jaučia šaukimą „kur erdvu, platu, ir laisva, ir džiaugsminga" juo labiau, kad jo „palaimintą gimimą patekėjusios septynios žvaigždės puošė" (septynios Šv. Dvasios dovanos, septynios didžiosios nuodėmės). Pagaliau ilgai buvęs „sargas pats prie savo laimės angos pastatytas", vergas pašaukiamas dalyvauti savo viešpaties puotoj (kūrėjas išeina iš savo užsidarymo ir dalyvauja gyvenime), kur jis, pasipuošęs, pirmasis iš vergų, pilsto sukviestiesiems „saldaus ir seno vyno". Jis sako:

Ir jaučiu, kad į kiekvieną taurę
Aš pilu ir savo širdgėlos po lašą.

(Toks jau kūrėjo likimas, kad meno kūrinį kurdamas jis dažnai ten sudeda visa, kas opiausia jo sielai). Pilstydamas visiems vyną, jis prieina prie tos garbingos vietos:

Kur sėdėjo viešpačio dukrų jauniausia
Ir skambiu juoku gaivino visą puotą.

Vergas mano suradęs ilgai lauktą savo sapno viešnią, kuri grąžins jo prarastą tėvynę, tačiau karaliūnaitė visai nesupranta vergo sielos ir svečių akyse jį pažemina; vergas pakelia maištą ir palieka savo viešpačio rūmus eidamas į nežinomąją buitį. (Kūrėjas tikėjosi galėsiąs rasti gyvenime savo troškimų patenkinimą, kuriuos simbolizuoja karaliūnaitė; tačiau veltui: troškimai nerealizuojami; todėl poetas nori nutraukti ryšius su kasdieniniu gyvenimu ir su savo sena buitimi. Įvyksta laikinis, tik išviršinis buities pakeitimas). Vergas lieka klajūnu, vėl negyvenimo žmogum, tik gal pats sau laisvės davęs, vėl savo sapnais tegyvendamas. Tik dabar jo dienos skaidrios, lyg žemčiūgai rieda į bekraštę amžinybę:

Kur septynios dega žvaigždės daugiaspalvės,
Kur gyvena jojo ilgesio viešnia.

Užėjęs ant kalno klajūnas kelia rankas į žydrąjį dangų, o nužengęs į pakalnę su džiaugsmu ir laime bučiuoja apkabinęs pilkąją žemę, nes poeto daugiaspalvių svajonių vienintelis, artimiausias draugas lieka gamta. Ar tokį savo likimo vaizdą Putinas mėgino nupiešti 1924 m. pabaigoj? Gal būt, nes jo poemėlė nėra alegorija, kaip kas gali pamanyti. Tai tik platus simbolis neva pasakos rėmuose, įvairiai interpretuojamas. Tik emocijų nuoširdumas, kūrinėlio lyriškumas mums leidžia spėti, kad poetas bent iš dalies kalba apie save.

Kita, taip pat graži kaip Vergas, yra neva pasaka Iš Auksinių Rėmų. Pirmoj eilėj tai yra apleistos pilies, jos senienų kvapsnio, nakties tylos, užmiršto parko, mėnesienos ir lengvų šešėlių poezija. Tačiau Iš Auksinių Rėmų gali turėti ir simbolišką prasmę. Juk meno kūrinys, pav., architektūros šedevras, ar tiek tėra gyvas, kaip paprastos plytos? Ar tapybos šedevras tiek pat yra miręs, kaip ir jo auksiniai rėmai ir dažai? Ir rodosi, kad Putinas nenorėtų pasakyti „taip". Kai skaitai Iš Auksinių Rėmų, jauti, kad poetas nori tikėti, jog pamirštame meno šedevre dar yra likusi kūrėjo dvasios kibirkštėlė, kuri nakties glūdumoje lyg pareiškia savo gyvybę. Juk meno kūrinys yra dalinis kūrėjo sielos simbolis. Juk meniškas paveikslas yra tapytojo įpratimų, nusiteikimų, simpatijų simbolis, liudininkas. Jei meno kūrinys lieka toks dėl kūrėjo sutelktų sielos galių dalyvavimo kūrimo procese, tai ar tos galios negyvena šešėlių gyvenimu, pav., drobėj, ypač kad toji drobė yra taip pat simbolis gyvenusio grafo, kuris šypsosi (reiškia savo sielos gyvenimą), kaip kadaise šypsojosi? Ir šitokio klausimo akivaizdoje Putinas vaizduojasi absoliučioj nakties tyloj suklestintį meno kūrinių šešėlišką gyvenimą. Štai:

Per apgriuvusius karnizus
Dvylika varpų kartojas.
    Ir kai smūgis paskutinis
Drobės dulkes sukilnojo,
Kelia galvą senas grafas —
Ir be balso, kaip šešėlis,
Žengia ruimu mėnesienos
Iš auksinių rėmų.

    Nebeaidi jojo žingsniai,
Nebedunda senos grindys,
Nebegirgžda sunkios durys —
Tik nutilo zvimbęs uodas,
Tik nudūmė kur peliūkštė,
Tik kandis paliovė graužus. (TDA, 68).

Štai kaip subtiliai reiškiami to iš meno kūrinio nužengusio šešėlio žingsniai. Bet gal tai nežingsniai? Gal tai tik vidurnak-

čio varpų aido virpėjimai? Gal tai pro įvairiaspalvius vitražus atskridusių mėnulio spindulių burtai, o gal senienų kvapsnių sustingęs bangavimas, nes vos tik pradeda aušti rytas, visi šešėlių susitelkimai ir šnarėjimai dingsta, rūmų salėj vėl pelytė bėginėja, grikši nuobodi kandis, voras tiesia tinklo siūlą ir:

Liūdnai šypso senas grafas
Iš auksinių rėmų.
...Jau ištirpo su šešėliais
Ir kūrybos seni žygiai
Ir mirties nauji prajovai (TDA, 70 s.).

Nedaugel šio periodo Putino kūrinių pasižymi tokia ramia, blaivia, giedria harmonijos nuotaika, kur sutelkta tiek daug širdingos, subtilios simbolinės poezijos, kaip Iš Auksinių Rėmų. Tai, be abejonės, vienas Putino šedevrų.

Be plačiųjų, gaivališkųjų, pasakiškųjų, problemas liečiančių simbolių, reikia suminėti dar mažesnių, abstraktesnių, bet taip pat Putinui reikšmingų. Vienas iš tokių yra vergas, kuris net yra davęs vardą ilgokam kūriniui. Bendrai vergo simbolis sutinkamas ten, kur minimas gamtos gaivalas, kur aidi maišto ir negalės atbalsiai. Kaip B. Sruoga savo galiai ir laisvei pareikšti mėgsta simboliu rinktis vėją, taip Putinas renkasi vergą, kuris kelia ar ruošiasi kelti maištą. Simboliu dažnai Putinas pasirenka „ją", viešnią, moteriškę. Kartais toji „ji" atrodo simbolizuojanti vienatvę (Palaiminki mane); kitur toji laukiamoji nerandamoji, rodos, yra ilgestingų poeto svajonių simbolis (Nerandamai), dar kitur „ji" vaidenasi viliojančios pagundos pažymiais pasipuošusi (Nokturnas), bet, žinoma, toji „ji" simbolizuoja ir moters raminančią, švelnią, pasiilgtą širdį. Tik svarbu pastebėti, kad „ji" visados vaizduojama nakties fone. Todėl toji viešnia kartais gali atstovauti ir nakties klaikumai, būti jos simbolis. Kai naktį daiktai dvilypuojasi, kada pasaulis, kaip pasaka, tada sužadinta poeto vaizduotė kuria pilną simbolių poetiškąją realybę, jon įtraukdama ir pačią naktį.

Be „jos", Putinas simboliais ima Juodąjį Angelą, galiūną, valdovus, raitelius, taures, pilis, bokštus, varpus, šventoves, aukurus, kapus, kryžius, gedulas, šešėlius, sparnus, vėliavas ir t. t. Tačiau reikia pažymėti, kad poetas vengia imti simbolių iš vulgarios miesčioniškos tikrovės duomenų, visokių gatvių skersgatvių, bulvarų, miestų parkų ir jų alėjų. Net netolima me kūrinėlių fone miesto nejaučiame. Tik bene poroj eilėraščių randame suminėtus cigarus, restoraną ir kafešantaną, bet ir ten miesčioniškosios aplinkumos nepastebime.

Simbolistinė poezija mėgsta svajingumą, lyg pusiau sąmonę, pusiau sapną. Šito Putinas visai teisėtai nepaiso. Sva-

jingumas geras daiktas, kai galima jame susivokti; kada po svajingumo priedanga eina nieku nesurišti svaičiojimai, tada tik galima atgrąsyti nuo poezijos. Kai B. Sruoga galėtų atstovauti Lietuvoj simbolistų laisviausiems svajojimams laisviausioje kompozicijoj, tai Putinas eitų priešinga linkme. Jo beveik nė vienas eilėraštis neatrodo sukurtas pusiau sąmonėj. Putino kūrinėliai gimę aiškiausiai sąmonei šviečiant, gerai susitelkus. Jei kada poetas atrodo neaiškus, tai ne todėl, kad kurtų pusiau sąmoningai nusiteikęs, lyg sapne, bet kad jis to tyčiom nori, kaip, pav., Prologe į Gedimino sapną; o kartais jis to nori skaitytojui sudominti, kartais savo tikrajam jausmui kiek paslėpti, nes šiek tiek mistifikuoti skaitytoją simbolistai nelaiko nuodėme ir gali pasiteisinti savo teorija. Štai, pavyzdžiui, Putinas šitaip dainuoja:

Žaiski jaunyste! Pokylio dieną
Vergas tik skaudamu nuobodžiu varo.
Svilina ašara sunkią blakstieną —
E!.. tai nuo dūmų cigaro (TDA, 80).

Kas nesupranta, kad paskutine eilute poetas nori tikrąjį jausmą užmaskuoti? Tai kelia skaitytojo įdomumo ir duoda lyg paslaptingumo. Tačiau kitur Putinas tokia maskuojančia maniera pasinaudoja ten, kur pareiškia drąsoką mintį arba abejotinos vertės jausmą, kuris skaitytojui gali būti nemalonus.

Nors bendrai Putinas vengia šaradiško svajingumo, tačiau kiek nepreciziškas jis moka būti pagal simbolistų norą. Jei svajingumas kyla iš didelio laisvumo, iš pusiau sąmoningo kūrybos proceso, tai neprecizija, aiškių konturų, ryškių spalvų vengimas nebūtinai turi reikalauti pusiau sąmonės. Putinas precizija ar neprecizija, niuansais ar sinkretiškais „nelogiškais" vaizdais mažai sielojasi, nedaro skrupulingo rinkimosi, nėra teorijos vedžiojamas, o elgiasi taip, kaip reikalauja įkvėpimas, kuris jam svarbiausias kelrodis. Kadangi įkvėpimo žymus elementas yra sunkiausiai precizuojamas chaotiškas jausmas ar neaiški nuotaika, tai suprantama, kad neprecizijos miglotumo pas Putiną nestinga, tačiau jis nėra peržengęs tam tikros ribos, kuri veda į visišką chaosą. Jei reiktų konkrečiai nurodyti, kur Putino miglotumas—neprecizija kyla iš tyčiom norimo jausmo chaotingumo, o ne iš pusiau sąmoningumo, gal nesuklystume sustoję ties Tylūs ir Nykūs. (TDA, 25). Tuo tarpu kai to miglotumo kontrastu galėtų būti Margi Sakalai arba tas giedrusis, klasišku aiškumu ir harmonija dvelkiąs kūrinėlis Plaštakei, kur paskutinės dvi strofos atveda į įprastą poetui naktį:

O kai sparnų pakelt jau negalėsi,
Širdis apalps nuo saulės ir kaitros —
Ir jau miglotam sutemų pavėsy
Varpai tylias nakties maldas sugros

Ir žemei adarys žvaigždėtą dangų,
Kaip kniūpščią taurę degančiais lašais,
Tada tu atplasdėk ties mano langu
Pasveikinti mane vidurnakčio aidais. (TDA, 78).

Tarp miglotų Tylių ir Nykių ir aiškios Plaštakės ir grupuojasi visi Putino simbolistiniai kūrinėliai. Ir simpatiškesnis Putinas atrodo ten, kur yra aiškus, o ne ten, kur miglotas, nes tas miglotumas kartais neatrodo nuoširdus. Putinas nėra pasidavęs ir simbolistų pabrėžtajam muzikalumui, kai dėl jo aukojama dažnai net sintaksė ir šiaip įmanomi poetiniai vaizdai, kai skaitytoją norima nuteikti eilėraščio subtilia muzika, o ne emocijos nuoširdumu ir jam atsakančiais vaizdais. Putinas nevengia muzikalumo, bet dėl jo jis neaukoja nei įkvėpimo nuoširdumo, nei poetinių vaizdų gražumo. Muzikalumas atrodo Putinui tokios pat svarbos, koks jis buvo klasikams ir romantikams, nes žino, kad poezijoj muzikališkas sugestingumas tėra tik antraeilis dalykas, nors ir svarbus.

Simbolistų teorijos, matyt, visai nėra turėjusios įtakos Putinui ritmo atžvilgiu. Jo ritmas visada reguliarus ir pavyzdingas. Jis retkarčiais naudojasi laisvu rimu. Tačiau poetui, iš jaunystės įgudusiam, ir nelaisvas rimas nesudaro jokių sunkumų ar minusų — su rimu ir be rimo jo eilėraščiai, jei tik nuoširdūs, yra lygiai gražūs.

Baigiant kalbėti apie Putino simbolizmą, ne vienas gali paklausti: kas gi paveikė Putiną, kad vis dėlto poetas liko simboliškas, nors ir nebūdamas teorijos vergas? Į šitą klausimą beveik nejučiomis peršasi atsakymas: Šveicarija ir čia padarė stiprios įtakos. Mat, įstojęs į Friburgo universitetą Putinas turėjo progos praplėsti savo estetinį horizontą. Jis galėjo skaityti įvairių poetų, klausyti prancūzų ir lenkų literatūrų paskaitų. O viena iš tų literatūrų, būtent prancūzų, ir yra davusi pasauliui simbolistinę poezijos srovę. Nors ji tada (apie 1918—22 m.) nebuvo naujas dalykas, tačiau tuo laiku dar visai nebuvo vėlu kalbėti apie simbolizmą ir iš universiteto katedrų. O reikia pasakyti, kad Friburgo universiteto gyvenimui simbolizmas nebuvo svetimas. Tai liudija viena to universiteto disertacija apie simbolistinę estetiką (Chérix R-B, L' Esthétique symboliste, 1922). Tuo pat laiku (1919—1922) Paryžiuj apie simbolizmą išėjo A. Poizat ir E. Reynaud veikalai, kurie galėjo atsidurti Friburge, kaip prancūziškos kultūros mieste, ir paskatinti Putiną, jau linkusį į simbolizmą, dar labiau susidomėti kalbamos srovės estetika ir poezija.

Simbolinės poezijos vaizdų dvilypei reikšmei sustiprinti galėjo turėti ir jau kartą minėta Šveicarijos gamta. Joj dvilypumo, tikrovės ir iliuzijos, daugiau negu lygumos gamtoj. Štai, pavyzdžiui, slėnis tarp kalnų, aptrauktas miglos skraiste; daiktai matyti netoli ir neaukštai; bet štai ties viena vieta migla šiek tiek praretėjo, ir pamatai kylančius šlaitus su vilomis ir medžiais; o štai dar kitoj vietoj miglos skraistė visai prasiskleidė, ir pro didžiulį plyšį regi aukštai mėlyną dangų ir žibančias kalnų viršūnes. Iš pirmo žvilgsnio beveik ir esi linkęs tikėti, kad ten pro miglų plyšį matai kitą, gražesnį, tikresnį pasaulį, negu tą, kurį supa ūkai. Arba štai dar vienas žavintis dvilypumas. Pavyzdžiui, jūs esate ant kalno dviejų ar daugiau kilometrų aukštumoje ir stovit ant kietos uolos. Aplinkui žydriųjų erdvių virpėjimas, o po kojų banguojanti debesų jūra. Žiūrit, o ten toj jūroj pamažu pasidaro plyšys, ir jos gelmėse pamatote žaliuojančius sodus ir rūmus. Kas, ar tai paskendęs pasaulis? klausiate. Kur vaizdas ir kur tikrovė? Atėjus nakčiai vaizdas dar labiau pasikeitė — didžiulės juodos pilys su bokštais kyla į erdvę, gigantiški šešėliai ištįsę pripildo tarpeklius ir slėnius kraupiu šnarėjimu, o apačioj naujas pasaulis: pro skystą ūką mirga žiburiai. Ir gyveni lyg paslaptingoj pasakoj. „Visi daiktai, kaip blankūs šešėliai, dvilypuojasi tavo regėjime, ir tu nebežinai, kokiu vardu juos vadinti", norėtumei sakyti draug su Putinu, nors jis taip kalba apie giedrios nakties burtus apskritai. Kad Šveicarijos gamta veikė poetą dvilypumo — paslaptingumo linkme, beveik ir abejoti netenka. Tai gali liudyti G e l m i ų D a n g u s, kur skaitome:

O kai prasiskyrė pakalnėj rūkų uždanga
Ir žvilgančioj jūrėj nuslūgo sidabro banga,
Mačiau, kaip apvirtęs dangus po uolos mano kojų
Visas grožybes į atvertąją gelmę suklojo.

Ir jau ne viršuj spindi mėnuo ir žvaigždžių būriai,
Tik žemėje mirga skaidrieji dangaus žiburiai —
Ir jau ne padangėje kalnai į žydrį įsmigo,
Tik žemėn apvirtę viršūnėmis gyly užmigo.

Būk sveikas gi, žemės bangoj atspindėjęs dangau!
Tik tau savo dvasioje aš lūkesio žiedus rinkau, (TDA, 45).

Ir štai dangiškas žemės puošnus vaizdas lieka dangaus ilgesio ir žemės vilionių simboliu, nors iš sykio rodėsi, kad eilėrašty gali būti apdainuojamas paprastas džiaugimasis kalnų gamtos burtais. Taigi ir šitas pavyzdys mums leidžia manyti, kad Šveicarijos gamta veikė Putiną simboliško paslaptingo dvilypumo linkme.

Pagaliau 1922—23 m., būdamas Miunchene, Putinas turėjo progos susitikti su karštu tada simbolistu B. Sruoga, kuris taip pat galėjo įtakos turėti poeto estetikai.

3. Vidaus Pasaulis.

Simbolis pirmoj eilėj atstovauja emocijai ir emocionališkai pergyventai idėjai. Ir simbolinė lyrika todėl yra pirmoj eilėj kūrėjo emocijų apipavidalinimas. Taigi, kai kalbėjome apie Putino simbolių pasaulį, mes jau iš dalies kalbėjome ir apie jo vidaus, jo emocijų pasaulį, nes pastebėjome, kad jis į simbolius dažnai stengiasi įvilkti tai, kas jo širdžiai artimiausia. Jis, pav., vaizduoja kovą su gamtos gaivalais arba tų gaivalų galingumą (P a s k e n d u s i s V a r p a s, L o p š i n ė), ir tai daro todėl, kad pats jaučia stiprų gaivalingumo veikimą; jis dainuoja gyvenimo puotą todėl, kad pats nori džiaugsmo ir savęs užsimiršimo; bet gyvenimas ar puota negali patenkinti žmogaus bendrai, negali patenkinti ir poeto, todėl jis vienatvės klaikumoj ir tuštumoj dainuoja „užgeso žiburiai". Putinas jaučia slegiant kažin kokį varžtą, kurio negali numesti, ir štai jis dainuoja apie laisvąjį vergą; jis ilgisi šviesos, todėl dainuoja apie žiedus ir saulėj skraidančią plaštakę, kuri alpdama nuo kaitros turi jį pasveikinti prie lango; žuvo kažin kas drąsaus svajoto, ir Putinas dainuoja apie sakalų skridimą ir jų negrįžimą. Trumpai tariant, kalbėdami apie simbolinę poeziją, jau mes matėme Putiną dainuojant maištingą nerimastį, svajonę, vienatvę, liūdesį, tuštumą, kūrybišką užsimojimą, negalią ir t. t. Nesvarbu, kad visas poetiškai pareikštų jausmų laipsnis gali neatsakyti paties kūrėjo tikrai gyventų jausmų aukščiui, nes ir ten, kur poetas tiesiog dainuoja, kur jis reiškia jausmus su maža doze simbolių arba be jų, ir ten tikrai jo gyventų jausmų laipsnio procentas gali nesutikti su kūrybišku jų pareiškimu. Svarbu tik pažymėti, kad žymi apdainuojamų objektų dalis reiškia kūrėjo palinkimus, būtent jo pamėgimą poetiškai vaizduoti emocionalinį (vidaus) gyvenimą. Tas pats ir dėl gamtos pasaulio, nes ten, kur poetas apdainuoja gamtą, pirmoj eilėj reiškia savo paties emocijas, santykiavimų su gamta sužadintas. Taigi, kai kalbame apie Putino vidaus pasaulį, suponuojame, kad jo paties emocijų nestinga nei gamtos pasauliui skirtuose kūriniuose nei tuose, kur emocijas jis įvelka į simbolių rūbus; tuo tarpu, kai tariame žodžius „vidaus pasaulis", mes turime galvoj tiesioginės prasmės eilėraščius, kur įvairių aiškinimų mažiausia.

Vienas iš pagrindinių tiesioginės prasmės eilėraščių motyvų yra poeto susirūpinimas savo likimu, savo buities paslaptimis, lydimomis menkystės ir būtenybės. Tuos jo širdį jaudinančius klausimus Putinas pirmoj eilėj dainuoja P e s i m i z m o H i m n u o s e, kuriems preliudija galėtų būti viena V e r g o strofa, kur skaitome, kad dėl buities skaudumo:

„Suspaudė mano galvą tokia gėla,
Kad tariau pabirs po kojų šaltos plytos,
Ir išsirakins aukštųjų skliautų siūlės,
Ir ugnim išsprogs įkaitę smilkiniai. (TDA, 91).

Toji simbolinė vergo gėla yra ir paties poeto gėla. Jis kenčia dėl nežinojimo, kurs lydi poetą. Jis nežino savo gyvenimo pradžios nė galo, nežino, ko vertas džiaugsmas ir sielvartai, keiksmai ir maldos. Juk gal visas gyvenimas „nevertas nei juoko, nei lašo aukos"? Taip, į iškeltus klausimus atsako tikėjimas, bet tikėjimas nėra žinojimas. Tačiau ir žinojimas kartais būna dar didesnis bejėgis, kada širdy siaučia gaivalai. Taigi lyg norėdamas pasakyti, kad ir žinojimas nevisada čia pagelbės, poetas skausmingai sako:

Bet šiandien lenkiuosi prieš didelę paslaptį,
Kur degina kraują gyvybės alkiu —
Ir vėl nenuilstančiu laimės ieškojimu,
Likimo slaptų ištarmių nežinojimu
Prie kapo ir kryžiaus vienatvėj žengiu (TDA, 99).

Su nepakankamai nujaučiamu žmonių ir savo likimo nežinojimu pinasi ir kitos negerovės. Štai poetas yra kūrėjas. Bet kurti ir skaitytoją patenkinti tegali tik savęs aukojimu. Jis, kaip pelikonas, turi maitinti kūdikį-kūrinį savo širdies krauju. Ir skaitanti minia, rodos, reikalauja:

Suplojęs sparnais, tu kaip sakalas šmėkštelk į viršų,
Kraupiuoju klyksmu suardyki padanges nykias.
Pakilk! ir išskėlęs kibirkštį iš savo krūtinės
Iš aukšto po kojų mums kriski ant kieto akmens
Ir mylimą žemę palaužtais sparnais apkabinęs,
Sudėki mums giesmę, kuria mūsų širdys gyvens.
(TDA, 52).

Nors kūryba yra savęs aukojimas, tačiau be jos poetas ne kūrėjas: be jos lyg nebėra artimiausio gyvenimo uždavinio. Todėl dar blogiau, kada „kūrybinių saulių kaitra nusibodo" (TDA, 95), kada „alkanas nuobodis sielą apnuogino".

Tikėta „visagalinčios meilės esimą", bet dažnai „meilė — heterų pigus komplimentas" net:

Priesaikos meilę ir pigią dorovę
Blyškūs heterų šypsniai tebesotina (TDA, 79).

Ir buities paslapčių nežinojimas, ir kūrybinė negalė, ir meilės sunykimas lig heterų komplimento byloja apie žmogaus menkystą. Ji Putinui rodosi kažin kaip neįtikėtinai pavergus tą didįjį žmogų, kurio „skausmų ir laimėjimų žygiai puošia padangių aukščiausią viršūnę", o tačiau:

„Kilnūs jo sostai paniekinti žūna,
Kyla vergai į maištingąją kovą" (TDA, 100).

Su tuo pavergtuoju dvasios laisvūnu-žmogumi poetas sutampa, ir gaivalinga jo prigimtis kviečia į maištą, nors žino,

... kad prieš Tą, kuris saulėmis valdo,
Paniekinta dreba maištinga gyvybė,
Bet mano aistra, kaip ugninis verpetas,
Ir mano valdovė — akla Būtenybė (TDA, 98).

Alkti nežinojime, slankioti vienišam „kryžkelių aikštėse", liepsnoti „gaisro ugnimi" ir mėginti kelti maištą ir vis nutilti — štai akla būtenybė, likimas, amžinas genijus, rūstusai milžinas. Į jį Putinas kreipiasi su nevilties šauksmu:

Duok gi man gilią vidurnakčio glūdumą.
Slėki mane juoda nuodėmės letena —
Lai nugrimstu į svaiginančią gelmę
Tavo galingo rūstaus pasmerkimo (TDA, 96).

P e s i m i z m o H i m n a i — stipriausias poetiško Putino sielvarto pareiškimas. Tylius jaunystės skundus ir dejavimus čia pakeičia maištingas nerimastis ir neviltingas noras apsvaigti, nugrimzti, ko tik neišnykti Nirvanoj, kad nebejaustum esąs laisvas vergas savo likimo, verto prakeikimo.

Prie tų pesimizmą piešiančių juodų spalvų prisijungia dar vienas naujas reiškinys vaizdavimo būde — ironija. Pavyzdžiui, P e s i m i z m o H i m n u o s e poetas prikaišioja savo likimui, leidusiam jam gimti iš chaoso meilės ugnim spinduliuojančia žiežirba ir apglobusiam jį nuo pat jaunystės, ir sako:

Tu mane užslėpei saulės mylavimams,
Tu mane paveržei meilės bučiavimams, —
Kiauto lukšte man pasaulį sukūręs,
Būki pagarbintas. (TDA, 96).

Argi tai garbinimas, kai ką tik buvo siųstas prakeiksmas už atskyrimą nuo viso gyvybės ir džiaugsmo pasaulio, už uždarymą kiaute? Ne; tai karti ironija. Tai ne lengvas paniekos nusišypsojimas, nes Putinas šypsotis ir išdykauti poezijoj nemoka. Jam nuo pat jaunystės svetimas Sruogos vėjiškas ar berniškas išdykavimas — jis nuo pat savo pirmojo viešo pasirodymo yra susitelkęs, į save pasinėręs rimtuolis; taigi Putinui poezija ne kaprizo reikalas, bet lyg koks šventas aukojimas, kur šypsotis būtų įžeidimas. Todėl ir vienur kitur sutinkama jo ironija nėra nusišypsojimas, bet tik skausmingai, gailiai iškreiptas veidas, lyg su paslėpta pagieža.

Pesimizmo Himnuose jaučiamas stipresnis intelektualinio elemento dalyvavimas įkvėpime ir pergyvenime negu kituose kūriniuose. Tiesa, jis nėra visai bereikšmis ir kitur, tačiau čia turi žymiai daugiau svarbos. Sakysim, žmogaus žinojimo ribotumas, gimimo, mirties, išganymo klausimai, tikėjimo ir proto santykiai, žmogaus menkystė, meilės vertė — vis tai yra problemos, kurias paliečia Putinas ir kurias gali svarstyti protas. Tačiau ar Putinas svarsto, samprotauja? Ne. Jis tik klausia, abejoja, dėl jų kankinasi. Jam suminėtos problemos stoja ne kaip problemos svarstymams, bet kaip jausmo būsenos. Ir ne proto iškeltos problemos, atrodo, sužadino poeto emocijų būseną, bet toji būsena, kur pirmoj eilėj stovi skaudus savo paties likimo pajautimas, negalė, nuobodulis, pažadino protines galias. Šios sužadintos mėgino rasti objektyvių košmariškos būsenos priežasčių, neva pažymėdamos problemas, šiek tiek apibendrindamos, emocijas susilpnindamos, nors pagrindiniu įkvėpimo akstinu liko emocijos. Kad dainuojamoji Pesimizmo Himnuose liūdno likimo problema yra pirmoj eilėj poeto širdies reikalas, rodo išraiškos forma: poetas nesistengia objektyviai įrodyti, įtikrinti, bet įteigti, įtikinti. Pavyzdžiui, kai kurie prancūzų parnasininkai, poetiškai dėstydami savo pesimistinę pasaulėžiūrą, elgiasi kitaip, negu Putinas: jie mitologijos ar istorijos plačiais vaizdais stengiasi įrodyti kokį nors jiems artimą skaudų dalyką, kaip objektyvią tiesą. Putinas, kad ir norėdamas rasti objektyvių priežasčių, ir šitaip suteikti kūriniui platesnę prasmę, vis dėlto pasilieka giliai subjektyvus; likimo problema pirmiausia yra jo paties, ypač širdies, reikalas ir tik paskui objektyvus klausimas. Taigi Pesimizmo Himnai yra subjektyvus, jausmų padiktuotas fragmentarinis pasaulėvaizdis, bet ne objektyvios, proto paremtos pasaulėžiūros bruožai. Kas norėtų objektyvios pasaulėžiūros prasme traktuoti Pesimizmo Himnus (pavyzdžių yra!), galėtų suklysti.

Reikia taip pat pažymėti, kad Pesimizmo Himnai, kurie lyg suveda į krūvą poeto atskiruose eilėraščiuose pareikštus jausmus, kai kam atrodo nepakankamai nuoširdūs, teatrališki. Šitai nuomonei paremti nurodoma į eilėraščių iškilmingą, aukštą toną, kurį kai kas net pavadintų deklamatorišku. Tiesa, kad Pesimizmo Himnai parašyti aukštu tonu, o jų nuoširdumą šiek tiek atvėsina intelektualinis elementas. Jie iškilmingi, nes himnai, nors iš dalies ir ironiški. Tačiau prisiminus jų toną, reikia pasakyti, kad ir visur, kur tik Putinas dainuoja savo sielvartą ir nerimą (ne švelnų liūdesį ar giedrų ilgesį), jo lyra skamba iškilmingai. Sunku būtų tiksliai to tono priežastis nurodyti, bet viena svarbiausiųjų gal bus tas rimtas požiūris į savo dainą ir jos reiškiamus pergyvenimus. Be to, matyt, Putinas taip įpratęs analizuoti jausmus, su savo likimu susijusius, kad jie jam yra pa-

sidarę centraliniu klausimu, kuris yra atsistojęs ties juo, lyg koks stabas. Taigi apdainuodamas savo rimčiausią ir opiausią dalyką, jis instinktyviškai yra verčiamas kalbėti labai rimtai, net iškilmingai, lyg kokį neaiškų, paslaptingą aukojimą atlikdamas.

Prie iškilmingumo prisideda, žinoma, ir plataus masto simboliai, dažnai susiję su gaivalų pasauliu; bet gal daugiau čia turi reikšmės poeto kalbos pobūdis; būtent, Putinas vengia paprastos, pilkos tikrovės familiariškų terminų, ypač ten, kur jis dainuoja savo sielvartą. Jo terminai yra kažin kaip atitolę nuo gyvenimo, kažin kokie apibendrinti, šiek tiek suabstraktinti, ir todėl Putino poezijos kalba atrodo sumoderninta, naujais terminais ir simboliais praturtinta prancūzų klasikų kalba. (Goethe žymiai konkretesnis). Kad įsitikintume tuo kalbos terminų bendrumu, paimkime pavyzdžiui pačią P e s i m i z m o H i m n ų pradžią:

Saulėtekio geisme pagarbinti noriu
Didingo gyvenimo skaistų altorių
Ir dieviškos galios įkvėptą kūrybą. (TDA, 95).

Niekas negalėtų pasakyti, kad čia yra tik sąvokos. Ne, čia yra tikro poetiško vaizdingumo, bet jis iškilmingais terminais pareikštas. Ir „saulėtekio giesmė" ir „didingo gyvenimo skaistus altorius" — atitraukti, apibendrinti poetiški vaizdai. Nekitaip atrodo ir šitoks pasakymas:

Alkanas nuobodis sielą apnuogino,
Amžinas nerimas širdį ištuštino (TDA, 97).

Tiesa, pasitaiko ir konkretesnių vaizdų à la „saulė ir dulkės išgraužė akis", tačiau bendrai imant Putino sielvartinga kalba nepasižymi plastišku konkretumu, o atitrauktu bendrumu. O apibendrintų terminų vartojimas traukia į iškilmingumą, į kurį taip pat stumia labai rimta dainuojamo objekto pažiūra, mėginama proto argumentais pagrįsti. Kitaip vertus iškilmingas, svarus tonas turi atstoti iš dalies įtikinėjimą — sugestionavimą, prie kurio turėtų prisidėti Putino vengiami konkretūs realybės dinamiški vaizdai.

Kalbėdami apie jaunojo Putino sielvartą pastebėjome, kad jis atrodo švelnesnis gamtos fone ir stipresnis tada, kada to fono netenka. Tą patį dar ryškiau parodo subrendusis Putinas. Štai juodžiausiai sielvartas reiškiamas P e s i m i z m o H i m n u o s e ir G i m i m o N a k t į, kur gamtos motyvo visai nematyti. Bet eilėrašty M e r k i a s i S a u l ė, kur Putinas poetinius vaizdus komponuoja iš gamtos duomenų, arba A n t T e m s t a n č i o T a k o II, I š S a u l ė t ų V a i š i ų, kur savo jausmus pina su gamtos reiškiniais, sielvartas darosi nuosaikesnis, skausmingas iškilmingumas sumažėja. Tačiau jau R u d e n i o

Nakties eilėrašty, nukeliančiame poetą į gamtą, sielvartas virsta tyliu liūdesiu, kur nebėra skaudulingų ir maištingų tonų, o tik ramus laimės ilgesys.

Greta sielvarto emocijų skalės vidaus pasauly turi tilpti ir meilės motyvai, kurie subrendusio Putino kūryboj intensyviau ir plačiau pasireiškia negu jaunystės poezijoj. Poeto emocijų gama eina nuo moteriškumo pasiilgimo lig atskiros moters meilės ar sielvarto, negalint jos mylėti.

Štai Trijų Toastų eilėrašty Putinas toastu „gerbia" pirmiausia abstraktų moteriškumą. Tai:

Poetų ir dainių puiki karalaitė
Pati nesirodo mirtingame kūne.

. . . .

Ji grožiu aprėdo mums purviną žemę,
Ji pradengia melo kaukes nuo veidų,
Ji kelia mums žemę, o dangų palenkia
Ir kuria pasaulį svajotų vaizdų (TDA, 81).

Tas gal ne tiek moteriškas, kiek bendrai gyvybės pradas atrodo esąs ir grožio pradas, kurį poetas jaučia visur, visuose reiškiniuose, ir:

Dainų garsuose ir verpetuose šokių,
Neaiškiam šypsny ir palaidam juoke,
Elektros šviesoj, cigaretų rūke, —
Ir mano stiklelio jaukiam skambesy (Ten pat).

Atiduodamas pagarbą miegančiam erosui grožio įsikūnijime, Putinas jaučia taip pat, kaip žemiškos deivės jam „širdį tyliai klabena", ypač puotoj, kai „šampanas jas putomis taško" ir kai „parketais alpinančiu kvaituliu supas". Ir jas linksmas jis myli ne kaip moteris, bet kaip vylingą svajonę, kaip džiaugsmą greit sustingstantį, kaip kažin ką nepastovų:

Kaip liūdnąjį vale klaidžios iuventutis,
Kaip džiaugsmo simfonijos skurdų finalą. (TDA, 82).

Bet ypač ilgisi poetas vienos širdies meilės; jos savininkės vardas gali būti ir ne vienas, bet ji vis dėlto moteris, jo svajonių karalaitė. Vienur santykiai su Ievos dukterim atvaizduoti labai platoniškai, kai poetas „prisipažįsta":

Aš tau nepaspaudžiau dar rankos mylėdamas,
Tu man nepravėrei dar savo širdies, —
Tiktai lyg žibintas iš tolo spindėdamas,
Nurimusioj sąmonėj vis vaidinies (Nepasiekiamai,
PR. I, 158)

Ir šitos meilės be žodžių kaltininkę, tą nepasiekiamąją, kuri praeidama pro šalį užgavo simpatijų smuiko švelniąją stygą, Putinas tikrai dantiškai ar petrarkiškai atvaizduoja:

Ji šviesi ir balta,
Tartum kalnų viršūnė sniegu apklota.
Lyg uoloj prasimušę šaltinių čiurliai,
Jos akių spinduliai.
Ir kai ją pamačiau,
Man ir saulė, ir žvaigždės prašvito skaisčiau.
Kai sutiko mane savo šypsniu lėtu,
Sakiau, grožy skęstu. (PR. I, 157).

Ir toliau poetas vaizduojasi ją priartėjant prie jo, jis pažįsta jos širdies slėpinius, jis ją regi žieduose, ją girdi garsuose — žydinčios gėlės ir spindinčios rasos pasakoja apie savo Lauros grožį.

Bet subrendusio amžiaus Putinui moteris ne tik blyškus siluetas, kaip jaunystėj, ne tik džiaugsmų nepastovumo priminėja, ne tik širdies karalaitė išsvajotoji, pasipuošus visomis gamtos grožybėmis; ji taip pat kraujo būtybė, kuri svaigina, kaip vasaros kaitri saulė, kad nesinori net akių praverti (PR. I, 160). Putino lyrikos antrame periode moteris vis labiau turi tendencijos reikštis tokia būtybe, kuri labiau negu kas kitas rodo sklidiną gyvenimo taurę. Kai visi dalyvauja siūbuojančioj puotoji, poetas dainuoja:

Tylia melancholija smuikai pragydo,
Ten poros siūbuoja už mėlyno šydo, —
O mūsų minutės, kaip lašas po lašo,
Patirtąjį džiaugsmą į taurę suprašo.
Ji spindi ir mirga liepsnelių šimtais,
Ji puošiasi mūsų jaunumo vaizdais (TDA, 83).

Štai kokią viliojančią gyvenimo puotos taurę siūlo toji išrinktoji iš žemės minių, kviesdama nusilenkti trumpai nakties valandėlei. Nors toji viliojanti pagunda pilna burtų — baltos rankos, — plonas šilkas, — juodos akys — skaidrios ugnys, o už lango laisvas vėjas — tačiau skausmingas jo būsenos prisiminimas (vaizduojasi poetas) padeda nugalėti pagundą:

„Pajutau krūtinėj skausmą,
Pajutau akyse ugnį —
Ir į žemę tėškiau taurę:
Aš laimėjau." (TDA, 87).

Bet koks menkas tas laimėjimas atrodo! „Aš laimėjau" tariamas su tokiu skausmo iškreiptu veidu, jog pergalė beveik prilygsta pačiam pralaimėjimui.

Jei nagrinėjant Putino jaunystės poeziją buvo galima spėti, kad jis liūdi ir skundžiasi dar dėl to, kad neturi artimos moters širdies, kad negali mylėti, tai subrendusio Putino lyrikoj beveik visiškai aišku, kad dėl erotinių linkimų iš dalies „atsiranda" komplikuotas širdies sielvartas. Jei pažvelgsime į visus tuos eilėraščius, kuriuose Putinas paliečia meilę, tai beveik visi jie vaizduojami susiję su kažin kokiu karčiu skausmu, išskyrus neaiškios datos N e p a s i e k i a m o s eilėraštį, kur poeto daina atrodo kylanti iš grynos, nesudrumstos sąžinės. — Tiek poeto vergiškumo skaudus, nuolatinis akcentavimas, tiek maišto atgarsiai, tiek gaivalingojo žemės balso stiprus pajautimas atrodo susiję kūriamojoj vaizduotėje su erotiniais linkimais. Štai, pavyzdžiui, poetas dainuoja žemės gaivalingąjį grožį, bet dainuoja jį taip, lyg kad moteris būtų jo dainos objektu:

Nuo juodbruvo veido saulėleidžio skarą nutraukus,
Tu šiltą pavasario naktį manim apsvaigai:
Jaučiu tavo plakančią širdį ir kvepiančius plaukus,
Kaip galvą svaigina, lyg žydinčių pievų ūkai. (TDA, 35).

Nešdamas „ant rankų iškėlęs garuojančią širdį" ir eidamas „į pasaulį gyvent ir mylėt" poetas nuolatinę savo būseną, varžančią jo gaivalo diktuojamus troškimus, „laiko" lyg kokiu juodu likimu. Gyvenimas daug vilioja, žada, visareginti saulė „žydrąsias akis spinduliais sužavėjo, o širdį nykybės šešėliu apsupo, kaip juodo likimo sparnu". O taip yra todėl, kad poetui yra atimta džiaugtis įsivaizduota, garuojančios širdies trokštama, išsvajota meile. „Kankindamasis" dėl jos ir jos „ilgėdamos", savo būseną, kad ir neaiškiai sugestingai, Putinas šitaip vaizduoja:

Jaunybe ir meile pražydusį šypsnį
Svajingai išbraižė ant moteries veido
Ir galvą lelijų žiedais apipynė, —
O jų šaknyse išpenėtąjį angį
Paleido ilsėtis pavėsy krūtų (TDA, 17).

Angis gelia širdį todėl, kad jaunumu ir meile pražydusis šypsnis ne jam svajingai, stebuklingai išbraižytas ant moters veido. Štai kur, rodos, bus viena didžiųjų Putino poetiškųjų sielvartų tikroji ar įsivaizduota priežastis, kurios jaunas būdamas poetas nedrįso pasakyti. Jis taip įsigilinęs į tą savo širdies imperatyvų bildenimą (greičiau tikrą negu įsivaizduotą), jog, rodos, nebemato, kad tie, kurie tą moters meilę gali lengvai turėti ir laisvai naudotis, yra tikrieji gyvenimo vulgarių reikalų ir smulkmenų vergai. Ką gi padarysi, kad širdis kartais ir šviesius protus lenkia savo pusėn ir klaidina. Taigi ir Putinas, širdies inspiruojamas, skundžiasi, kad turi „tik alpstantį šypsnį mylėti", o ne tą pražydusį gundančiomis gyvybės galiomis.

Kai daug poetų sielvartauja dėl nusivylimo meile, dėl jos nepastovumo, nykstamumo, tai Putinui viena sielvartų priežastis yra konfliktas tarp meilės pasiilgusios širdies ir kilnios pareigos varžto. Ir šituo atžvilgiu Putinas atrodo originalus. Tiesa, tas suminėtas vaizduojamas konfliktas, kaip viena sielvartų priežastis, nevisada aiškus, tačiau, nors ir žodžiais nesakomas, jis vis dėlto tai vienur, tai kitur jaučiamas ir įsipina orginialia gaida gaivalinguose aidėjimuose, kai garbingos pareigos laisvas kalinys jaučiasi ankštai, „pasaulio šviesumo riboj" ir svajoja — vaizduojasi maištingą laisvę (kuri gyvenime, žinoma, virstų pilkumos ir smulkmenų vergove).

Putinas net objektyviai mėgina išspręsti meilės ir moters reikšmę poetui apskritai. Ar meno kūrėjui meilė teturi tokią pat svarbą, kaip paprastam, vulgariam piliečiui, vegetatyvų gyvenimą gyvenančiam? rodos, klausia Putinas ir atsako, kreipdamasis į gražuolę:

Tegu jis, kaip vergas ant kelių parpuolęs,
Tau dangų palenktų ir kojas bučiuotų,
Kiekvieną gi žodį, ir šypsnį, ir žvilgesį,
Kaip laimės stebūklą dainuotų,
Ne tau jis dainuos ir ne tau jisai melsis...

. . . .

Pro tavo akių prasidengusią versmę
Paskęs jis ne žemės akių spinduliuose,
Kur amžino lūkesio tylūs žadėjimai
Ne tavo jį meile paguosią.
Apsvaigęs nuo kvepiančio tavo jaunumo,
Pro šiltą sukilusio kraujo plakimą
Jis skendės į mėlynų tolių aidėjimus
Ir amžino ritmo žaidimą. (TDA, 76).

Taigi žemės gražuolė gali sukelti poeto troškulį, bet negali jo nuraminti. Ir šituo savo eilėraščiu Putinas lyg nori pasakyti, kad pati meilė poetui nėra tikslas savy, bet tik proga kurti iš naujo meilę saviškai, vaizduotėj mylėti kažin ką idealaus. Putinas, rodos, linkęs manyti, kad meilė poetui yra egzaltacijos priemonė stipriau jausti ir drauge ilgėtis kažin ko pilnesnio, tobūlesnio, amžino. Šitoji nuomonė atrodo artima Platono Diotimos įsitikinimui, kad meilė vedanti žmogų į grožio ir amžinos Išminties meilę. Ir iš tikro meilės įkvėpti poetai yra davę ne vieną gražų ir net kilnų kūrinį; bet meilė, gražiuosius kūrinius įkvėpusi, dažnai yra toli stovėjusi nuo fiziologinių pasitenkinimų. Nors meilė įkvepia poetus, bet ji nėra būtina, nes ji viena žmogaus nepadaro poeto. Toks yra, kaip rodo eilėraštis Poeto Meilė, ir Putino įsitikinimas, nors jo širdis kartais ir

ką kitą „sako". O jai moteris — ir „kova, ir sapnai, ir daina" (PR. I, 140).

Baigiant kalbėti apie antrojo periodo kūrybos erotines apraiškas, turime pasakyti, kad vienur kitur iškeldamas moterį su plastančiu krauju ir gyvybės galiomis, Putinas nenusileidžia į konkretumą ir į realistinį vaizdavimo būdą; jis vengia detalių, pasilieka gana bendras, išsireikšdamas harmoningomis, sugestingomis, simbolingomis strofomis. Reikia taip pat pastebėti, kad jo subrendusioj dainoj vaizduojamoji moteris beveik nebėra susijusi su gamtos fonu, kaip buvo jaunystėje (Išimtis N e p a s i e k i a m a i). Ji vis dažniau poetui vaidenasi pilyse, puotose ir net tarp pilkų sienų paprastam kambary.

Iš viso to, kas aukščiau pasakyta, matyti, kad egotistiniai motyvai 1919—26 m. laikotarpy žymiai stipriau, imperatyviškiau pasireiškia negu jaunystėj. Jausmų analizės žymiai subtilesnės. Kodėl? — Be abejo, čia svarbų vaidmenį atliko subrendimas; tačiau bus prisidėjusi ir Šveicarija. Ten gyvendamas užsidarėlis poetas buvo beveik visai atskirtas nuo plačios visuomenės. Gimtasis kraštas ir jo reikalai buvo toli, o susitikimai, pašnekesiai ir ekskursijos su tautiečiais studiozais buvo pramogos; šiaip didžioji laiko dalis teko leisti vienatvėj ar svetimųjų tarpe. Taigi poetas ir nėrėsi į save, save analizavo. Pirmieji profesoriavimo metai taip pat nedaug kuo išblaškė Putiną. Nuolatinis paskaitų ruošimas jį laikė uždaręs, o kasdieninis jų atlikimas sunkiu slogučiu vargino nedrąsią ir jautrią Putino sielą ir skatino nepatenkintą poetą labiau save analizuoti. Įkvėpimo momentui atėjus jis ir mėgindavo išdėstyti savo būseną, kuri jam vaizdavosi liūdnoka, sukoncentruodamas įspūdžius, sutirštindamas spalvas, pridėdamas geroką dozę vaizduotės.

Klasikinis realizmas

(1926—?)

Tiktai šiandien mano akys
Saulės žaismui atsivėrė.

Pagrindinės gairės.

Nuo 1926 m. Putinas jau mažiau lyrikos rašo. Kūrinėlių, viešai paskelbtų, naujo periodo vaizdui nupiešti kiek menkiau teturime negu ankstesniesiems. Kalbamasis laikotarpis dar, rodos, nėra nė pasibaigęs. Nežiūrint to, poeto dvasios pakitėjimas matyti, jo lyrinės kūrybos naujos gairės gana aiškios.

Pirmiausia naujajame periode reikia konstatuoti simbolizmo silpnėjimą. Simboliai ir jų atstovaujamas paslaptingumas, šioks toks miglotumas ima dilti, nors dar visiškai nėra dingę. Pasitaiko vienas kitas net naujas simbolis, kurių ankstybesniajame periode nesutikome. Pavyzdžiui, galėtume nurodyti „nekviestąją viešnią". Antai poetas pasakoja liūdįs, išėjus jo maloniajai viešniai, nešusiai laimę, ir dainuoja:

Visi svečiai ir viešnios, kaip vaiduokliai,
Išnykdami palaimina mane, —
O jau iš tolo žvakėse matyti
Su amžinu „Myliu" Juoda Viešnia.
    Ateis jinai, nelauktoji meilužė,
Ir šaltas lūpas skaudžiai pabučiuos. —
Ir paskutinėj mano amžiaus šventėj
Nejau tavęs nebus manuos svečiuos? (Tavęs nebėr[1]).

Visiems aišku, kad „nelauktoji meilužė" — mirtis. Pažymėtina, kad ne tik meilės elegiškoj dainoj, bet ir iš viso Putino lyrikoj tik pirmą kartą mirties tonas ryškiau tesuskamba. Neužmirština ir tai, kad čia mirties motyvas, nors ryškiai pasakytas, nėra pats dainos objektas. „Juoda Viešnia" čia tik kaip graudinąs kontrastas prieš laimės viešnią.

Nuo 1926 m. Putino lyrikoj nyksta ir intelektualinis elementas. Tiesa, ir ankstybesniame periode jis niekada nebuvo pirmaeilis-dominuojąs, tačiau buvo momentų, kada, susisielojęs savo paties likimu, poetas „mėgino" širdies nelaimes pagrįsti protu, duoti joms lyg filosofinį pagrindą ir suteikti objektyvesnę prasmę, pav., Pesimizmo Himnuose, Poeto Meilė, Gimimo Naktį ir dar kai kur. Jei dabar Putinas dainuoja sielvartą, jis tai atlieka paprasčiau — nebejauti intelekto dvelkimo, o tik tiesioginį širdies skundą.

Su intelektualinio elemento dilimu nyksta taip pat šiurpiais, galingais vaizdais reikštas pesimizmas, o lieka tik melan-

---

[1] Židinys, 1928 m. Nr. 8-9, psl. 89 s.

cholija su įvairiais niuansais. Atslūgsta ir tas aukštas tonas. iškilmingumas, kurį sutikome ne viename ankstybesnio periodo kūriny. Bet yra motyvų, kurie neketina nykti. Lieka, kaip sakėme, įvairaus niuanso melancholija. Štai Tegu tave dievai eilėrašty rudens sidabrinių šalnų, nugeltusių lapų, gęstančios giedros tyli melancholija taip subtiliai susipina su gamtą mylinčio vaiko ramiu šypsniu, jog nebesusivoki, ko ten daugiau —ar eteriško liūdesio ar šypsnio aušros. Po 1926 m. lieka taip pat ir žydrieji toliai, ir giedrios, žvaigždėtos, naktys (Nuostabios naktys, Rūpintojėlis), ir melancholiškieji saulėleidžiai, tokie nustabiai poetiški, tikrai lietuviški, kada:

Maldingai skurdus piemenėlio ragelis
Saulėleidžio giesmę rugienoj raliuoja.
Palinko prie vieškelio kryžių smūtkeliai,
Ir vėstantis laukas nedulka po kojų.
Pakalnėj šešėliai, kalnely gi aušros —
Ir poilsio laimė pavytusiai žolei.
Nuklydo miškais piemenėlio ragelis —
O akys nežino, kur baigiasi toliai[1].

Lieka ir tas gilus išvidinis konfliktas tarp širdies laisvųjų troškimų ir pareigos, likimo, sąžinės budinčio balso. Anksčiau tas konfliktas pasiekdavo tragišką intensyvumą, nė vienai ar kitai pusei aiškiau „nelaimėjus". Ir dabar dar poetas tą pačią votį kvaršina ir mygia, ir dabar ji apnuodina jam kraują ir „tankiu rūku apniaukia visą gamtą", tačiau konfliktas nebevaizduojamas taip šiurpiai. Nors ir dabar „gyvas, kaip vakar, piktasis raganius", nors širdis apsispręsti, „lemiančio žodžio ir vengia ir bijos", bet poetas pradeda „nurimti", „apsiprasti", „susigyventi" su tuo būviu, kur persvarą ima širdis; „norisi" geriau negalvoti, neatmerkti akių, negu save tardyti, nes:

Kas savo širdį teismo žodžiais tardo,
To vardas bus tik nuodėmės ir klaidos.
Tas keiks ir smerks, kaip aš smerkiau tiek kartų
Nublankusias aušras ir meilės burtus[2].

Tą apdainuojamąjį konfliktą tarp širdies troškimų ir pareigos, sąžinės diktuojamos, iš kurio kyla nuodėmės ir klaidos, poetas net mėgina pateisinti poetizuodamas:

Tu neliūski, poete, jei rūstus teisėjas
Šiandie smerkia tave dėl širdies suklydimo.
Jau rytoj tu kūrybos šviesa nuskaidrėjęs,
Dovanosi jam giesmę kilnaus išpirkimo[3],

---

[1] Saulėleidžio kely, ten pat, psl. 88 s.
[2] Židinys, 1930 m. Nr. 1, psl. 7.
[3] Nuostabus raštas, Židinys, 1929 m. Nr. 12, psl. 383.

Ar poetas širdies paklydimus (taigi ir bendrai kūrėjo paklydimus) tikrai laiko savo kūrybos sąlyga, ar tik netyčiomis tokią mintį pareiškia, sunku spręsti iš tokio efemeriško liudininko, kaip duotoji citata. Bet jei net pareikštasis posakis būtų Putino įsitikinimas, jei net jis mėgintų pateisinti paklydimus, kylančius iš konflikto, tai vis dėlto net šio laikotarpio jo paties kūryba įrodo, kad tie įsitikinimai paviršutiniški, nėra tikri ir nesugriaunami, nes to konflikto net iš poezijos nepašalina. Tai vėl sako, kad laisvų troškimų ir „piktojo raganiaus" susidūrimų skaudulys nėra tik poetiškos vaizduotės padaras, bet tikra poeto gyvenimo nelaimė.

Ta nelaimė, į kurią mėginama nežiūrėti, ir jos juodos spalvos dar labiau blykšta nuo šviesos, kuri nuo 1926 m. gana gausiai įsiveržia į Putino lyriką. Saulė ir šviesa ankstybesniame laikotarpy pasirodydavo tik tam, kad naktis būtų tamsesnė ir sielvartas juodesnis. Dabar saulė, šviesa, giedrumas eina poetiniais motyvais, poeto dainos objektais ir simbolizuoja išvidinės pusiausvyros, širdies pasitenkinimo ir ramybės momentus. Su 1926 m. į Putino lyriką grįžta saulėtasis pavasaris, kurį poetas dainavo jaunystėje, bet kuris visai buvo dingęs 1919—26 m. laikotarpy. Tik žiūrėkit, kiek vieno pavasariško džiaugsmo dainų: Pavasaris, Pavasario saulėj, Pavasario lietus. Skaitytojas drauge su poetu džiaugiasi, kad:

Kaip akys po verksmo nusišvietė dienos.
Pavasario saulė — viešnia nuotaikinga:
Nei sprogstančio džiaugsmo, nei žydinčios meilės
Gėlių pumpuruose jaunatvei nestinga.....
    Platumas ir laisvė erdvių spinduliuotų,
Kaip bitę, žieduose tave paskandys, —
Ir gersi apsvaigęs meilingąjį džiaugsmą
Pavasario saulės laimingas svetys (TDA, 10).

Dažnas gamtos neišsemiamą grožį greičiau pajunta pavasarį, nes tai žmogų iš dalies skatina ir sukilusios gyvybės galios, pabudęs gaivalingumas. Pavasariu džiaugtis gaivalingumas skatina ir Putiną. Ankstybesniame, depresijos ir maišto periode, Putino maištingas gaivalas žavėjosi žemės vaisingu pulsavimu, jos vulkaniškais reiškiniais, o dabar, kada poeto širdis dažniau randa pasitenkinimo ir pusiausvyros, jis džiaugiasi ramesniu, švelnesniu, objektingesniu, vaizdingesniu gamtos gaivalo bylojimu — kūrybiškuoju pavasariu. Šviesa, rodos, yra persisunkusi net į pavasario lietų, kurį dainuoja poetas, nors saulės ir nematyti. Kitur saulės svaiginanti kaitra poetui atrodo tokia galinga, jog net ją vaizduoja sužadinančią tam tikrus fiziologinius vyksmus, pav.:

Aš užmerkiau akis — ir vidurdienio saulė
Išbučiavo man skruostus ir lūpas,

Išbučiavo ji taip, jog ligšiolei atminus,
Visos mintys banguoja ir supas.[1]

Daug svarbesnis už pavasario ir saulės motyvus tas ramus giedrumas, kurį sutinkame pavasariškuose ir kituose eilėraščiuose. Juos skaitydamas taip ir jauti, kad poetas vis dažniau pradeda užmiršti savo komplikuotą sielvartą, pajunta širdies pusiausvyrą, pasidaro objektingesnis ir pasauly vis daugiau pastebi grožio ir harmoningo džiaugsmo. Poeto vidaus pakitėjimą gerai charakterizuoja eilėraštis Vakar sako... Kada seniau (vakar) kitiems saulė švietusi, jis „manęs", kad jo „džiaugsmas nykioj ūkanoj nusmilko":

Šiandien liūdi visi rūmai —
Nėr nei saulės, nei radastų, —
Pas mane gi meilės viešnios
Ir gėlių ir saulės rastų.
Tiktai šiandien mano akys
Saulės žaismui atsivėrė
Ir su šypsniu rausvos lūpos
Iš jaunystės indų gėrė[2].

Šitokiu vidaus pasitenkinimu Putino lyra dar ligi šiol neskambėjo; ligi šiol, kada pasaulis linksminos, poetas liūdėjo, arba kada pasaulis liūdėjo, poetas jam pritarė, o dabar, kada aplink liūdna, jo lyra skamba šviesiu džiaugsmu. Tai stiprus tikro ar vaizduojamojo ramaus gyvenimo pakitėjimas. Tik nereikia suprasti, kad naujai subangavusi srovė yra kažin kas kilnaus ir dvasiško. Ta giedri nuotaika — paprasta širdies pusiausvyra, juslėms nurimus, jausmams susiharmonizavus. Jąją pažinojo ir pagoniškas klasikinis pasaulis ir olimpiškos ramybės, gyvenimo gėlių skynėjas Goethe. Nuo 1926 m. Putino lyrikoj pasireiškianti giedros nuotaika, rodos, yra ne kas kita, kaip natūralinė, šiek tiek hedonistinė klasikų harmonija.

Užmiršdamas pesimistinį sielvartą ir vis dažniau nusiteikdamas klasikine giedra, Putinas vis labiau pradeda linkti į paprastumą. Dabar dingsta gigantiški ir chaotiški gamtos gaivalai-simboliai, nyksta galingos ekspresijos komplikuoti poetiniai vaizdai. Jų vieton dažnai ateina paprasti, neekspresingi žodžiai, kurie išreiškia paprastą, nekomplikuotą, bet nuoširdžią emociją. To paprastumo vyriausias pavyzdys gali būti Malda, kur skaitome:

Iš knygų,
Nors mokytas ilgai, aš melstis nemoku.
Nei Dievo prašyti, nei Dievui dėkoti,

---

[1] Vasaros saulėj, Židinys, 1929 m. Nr. 12, psl. 381.
[2] Židinys, 1928 m. Nr. 7, psl. 88.

Parpuolęs ant kelių
Nemoku.
Bet esti —
Bet esti tokių valandų ypatingų,
Kada nežinai, nei iš kur nei dėl ko
Krūtinę užplūsta toks giedras ramumas
Ir toks palengvėjimas, kad nejučiomis
Kartoji tą vieną vienintelį žodį:
Viešpatie, Viešpatie, Viešpatie[1].

Tai širdies pusiausvyra gyvenančio klasiko natūristinė malda. Kitas, neradęs eilėrašty ryškesnio, ypatingesnio vaizdo, pasakytų, kad tokia paprastutė lyrika beveik prilygsta prozai; tačiau kitas galėtų įspėti, kad Putino M a l d a artinasi prie Goethės U e b e r a l l e n G i p f e l n, kurią klasiško paprastumo mėgėjai laiko Goethės lyrikos šedevruku. Nerasti cituotoj M a l d o j poezijos būtų neteisinga. Jos yra; tik po ankstybesnio periodo komplikuotų vaizdų ekspresijos jos paprastumas iš tikro gali stebinti. Paprata, bet nuoširdi emocija, paprasta išviršinė forma, o dar paprastesnė jos vaizdinė išraiška. Kad M a l d a labiau priartėtų prie klasiškai nuogo U e b e r a l l e n G i p f e l n paprastumo, rodos, stigtų tik tobūlesnės, labiau muzikalumu (eufonija) persunktos formos.

Čia gana svarbu pabrėžti, kad Putino giedrumas ir paprastumas kažin kaip p r i a r t ė j a p r i e l i e t u v i ų d v a s i o s, prie liaudies kūrybos. Lietuvių liaudies kūrybos motyvai ir nuotaika kartais nuostabiu būdu sutampa su poeto emocija ir duoda lietuviškus-klasiškus lyrikos šedevrukus. Ryškiausias tokios lyrikos pavyzdys — R ū p i n t o j ė l i s.

Dievuli mano, kas per šviesios naktys.
Ir kas plačių padangių per aukštumas!
O žvaigždės, žvaigždės, didelės ir mažos
Taip spindi, net graudu, Dievuli mano.
Išeisiu, sau tariau, ant lygaus kelio:
Ant lygaus kelio tai valia valužė,
Ant lygaus kelio šviesiąją naktužę
Tai tik jaunam plačias dūmas dūmoti.
Bet kam gi tu, budrus Dievuli mano,
Prie lygaus kelio rūpestėliu rymai?
Prie lygaus kelio, kur vargų vargeliai
Vieni per dienas dūsaudami vaikšto... (TDA, 16).

Nereikia cituoti nė ligi galo eilėraščio — jau iš šitų strofų matyti, kaip Putino giedriųjų žvaigždėtųjų naktų pamėgimas su-

---

[1] G a i s a i, 1930 m. Nr. 6, psl. 102.

siliejo su liaudies dainos dvasia. Ir Rūpintojėlis nėra liaudies dainos imitacija, kaip nutinka kitiems poetams. Antai liaudis dainuoja:

Aukštas dangus, šviesios žvaigždės,
Didelės ir mažos, —
Tiesus kelias man berneliui
Joti pas mergelę.

Čia pasakyta beveik tas pat, kas ir Putino pirmose dviejose strofose, bet drauge koks skirtumas emocijos nuoširdume ir jos išraiškoje. Ir Putino kūrinėly po valios valužės kažin kaip instinktyviai eina rūpestėlių ir vargų vargelių prisiminimas kaip būna dainoj, ir Putino vargeliai gyvi, kaip tie, kur vartelius kiloja, arba kaip vargas sesės, kuri kviečia šimtą brolelių, kad sumindžiotų josios vargelį. Suminėtas panašumas vėl rodo ir didelį skirtumą. Tai ir sudaro Putino kūrinėlio žymią vertės dalį ir įdomumą. Putinas neseka nei atskira liaudies daina nei liaudies dainomis apskritai, o tik jo klasiškos pusiausvyros nekomplikuota emocija priartėjo prie liaudies dainų bei tautodailės (Rūpintojėlis) giedrios, ramios melancholijos ir su ja susilieja į gražų akordą. Tą gilų, skambų akordą palydi, lyg širdžiai artimas aidas, liaudies dainų poetiškasis žodynas ir figūros (pakartojimai) ir taip maloniai kutena mūsų prisiminimus.

Taip pat lietuviškos dvasios klasiškai paprastas, giedras tik ne taip žinomas, kaip Rūpintojėlis, yra eilėraštis Beržui-Berželiui. Negalima susilaikyti nepacitavus tos antrosios pusės kreipimosi į berželį, kuris atrodo toks pat artimas, gyvas, draugiškas, kaip ir nuliūdusios dainų sesės skunde:

Tu berže berželi —
Miklusis laukų svyruonėli.
Priglausčiau aš galvą prie tavo tiesaus liemenėlio,
Kaip brolį prispausčiau tave, baltutėli, —
Ir būt mudviem gera prie aukšto kalnelio:
Tau ošti, siūbuoti, su vėjais myluotis, —
Man kvosti dalužę, — kelius keluželius
Spėlioti į laimę,
Laimužę.[1]

Kaip Rūpintojėlis, taip ir berželis nėra tik mūsų tautos grynas turtas. Tačiau mes su jais esame taip supratę, kad net esame palaikę savo melancholiškos sielos tautiniais simboliais

[1] Gaisai, 1930 m. Nr. 5, psl. 5. Reikia atkreipti dėmesį į eilėraščio pabaigą. Vienas žodis tėra paskutinėj eilutėj, bet kaip jis aiškiai pasako viską — laimės trokštama, jos ilgimasi ir liūdima.

ir mielai džiaugiamės sutikę juos Putino lyrikoj. Joj tų lietuviškos klasikos kūrinėlių nedaug. Ir gerai. Kitaip jie nebūtų tokie brangūs.

Putino klasikiniai linkimai, žinoma, nėra teorijos padaras. Taigi ir realizmas, kurį sutinkame šito laikotarpio lyrikoj, yra Putino psichikos kitėjimo išdava, nors toli ir nenueina nuo klasicizmo. Antai, negalima būtų pasakyti, kad gerai suprastas klasicizmas vengtų tikrovės, realumo. Juk klasikinis menas tam tikrais atžvilgiais yra suidealizuotas realizmas. Todėl ir Putino kūrinėlius, kaip Nuostabios Naktys, Pavasaris, Pavasario Lietus, Saulėleidžio Kely, Malda ir kitus, būtų galima pavadinti klasikinio realizmo kūrinėliais. Bet yra eilėraščių, kurie išeina šiek tiek iš to termino ribų ir krypsta į tikrąjį realizmą — vieni temos traktavimo būdu, poetinėmis priemonėmis, kiti — siužetais. Pavyzdžiui, paimkime Klajūną:

Išėjau aš vieną vakarą į gatvę,
Gatvę juodą, gatvę purviną ir šlykščią.
Nieks nelydi, nesutinka, nepasiūlo
Apliūdėti mano laimę vakarykščią.
Buvo rūkas. Drėgnos tvoros, kreivos lūšnos,
Kažkas verkė, kažkoks balsas toly spiegė...
O rūke, kaip žiburiai, pakibę žodžiai:
Tavo meilė ir beprasmė ir bejėgė.
Kažkur ore šniokštė šakos, staugė vielos,
Vielos staugė, vėjas daužė seną skardą.
Kažkas šaukia. Klausia vardo? Ne, tai monai:
Pamiršau aš vakar dieną savo vardą[1]...

Tokios dainos, su tokia realistine išraiška, ligi šiol iš Putino nebuvome girdėję. Ankstybesniame periode Trijų Toastų eilėrašty radome suminėtus miesčioniškos tikrovės atributus— kafešantaną, restoraną, cigaretų dūmus, fokstrotą, o šiaip apskritai, kaip sakėme, Putinas vengė imtis poetinių priemonių iš vulgariškosios tikrovės. Tuo tarpu Klajūno visas eilėraštis pilnas miesčioniškos, apyšlykščios tikrovės vaizdų, kuriais poetas reiškia savo blogą, įkyrų ūpą. Dainos objektas — subjektyvus — idealus (poeto nuotaika), ne toks šaltai objektyvus, kaip realistų — parnasininkų, o tuo tarpu vaizdai — priemonės tokios realistiškos, konkrečios, kasdieniškos, įkyriai proziškos.

Kitur Putino realizmas pasireiškia temose, siužetuose, tuo tarpu kai jie traktuojami idealistinėj — simbolistinėj plotmėj. Antai Atsisveikinimo tema tikrai banali — „rendez-

[1] Židinys, 1930 m. Nr. 1, psl. 7.

vous", kurį nesuskaitomą daugybę sykių pakartojo gausūs instinktų vergai, laisvosios meilės „karžygiai". Poeto „aš" (vyras) sėdi vakare kambary. Šalia jo „srovena elektra pro gelsvą šilkų abažūrą — pasieny baltuoja nunuoginta klaviatūra", o gatvėj girdėti žmonių žingsniai. Jis ilgai laukia jos, žiūri į savo kambario sienos paveikslus. Pagaliau pasigirsta žingsniai, atsidaro durys. Ji. Bendras susijaudinimas. Ji pravirksta, jis ramina ir pajunta, kaip jo „širdy suvirpėjo kvapsningi jos pirštai... sukruto ant sofos pajacas, o buvo negyvas".

Išėjo, kai švito jau balzganas rudenio rytas.
Telkšnojo lašai taip nuobodžiai į purviną gatvę —
O, nerimastinga buitie, o klaikioji vienatve!
Sugrįžau pailsęs, purvų ir vandens aptaškytas.[1]

Morališkai proziškesnės pabaigos, kasdieniškesnio, realistiškesnio siužeto nereikia. Jų knibždėte knibžda bulvariniuose laikraščiuose, bulvariniuose romanuose ir tokioj pat poezijoj. Jei Putinas, pasėmęs tokią pavojingą ir nuvalkiotą temą, išvengė bulvariško nuogumo, tai pusiau simboliško temos traktavimo būdo dėka. Tai rodo, kad dideliam poetui pavyksta net iš bulvarinių objektų šį tą padaryti, t. y., bent gražiai paslėpti tokius dalykus, apie kuriuos viešai nekalbama; bet tai dar nereiškia, kad didelis poetas į tokius dalykus turi leistis. Juk meno kūrinio vertę (ne tik moralinėj, bet ir estetinėj plotmėj) nulemia ne vien išraiška ir forma, bet ir idėja.

Temų surealėjimas ir susmulkėjimas ypač matyti Putino erotiniuose eilėraščiuose. Antai jaunystėje moteris skraidė padangėse arti žvaigždžių, tik viena koja švelniai žemę tepaliesdama. 1919—26 m. laikotarpy moteris Putino poezijoj jau visai žemėj nusileidusi. Jos principas vaidinasi gamtoj ir daiktuose, o ji pati vis labiau linksta „lankytis" į poeto kambarį, jo pilis ir puotas; ji — tai karalaitė, tai nežinomoji, susiliejanti su naktim ir vientve; ji skausminga ir viliojanti pagunda, tik vieną kartą „verčianti" poetą pavaizduoti vieną kitą konkretų erotinį gestą. Tuo tarpu po 1926 m. Putino lyrikoj tie konkretūs gestai ir poelgiai nebe naujiena. Tai liudijo A t s i s v e i k i n i m a s, tą patį sako ir V a s a r o s S a u l ė j, kur moters bučinį simbolizuoja svaiginąs šviesus saulės pabučiavimas. Jį dainuoja poetas nuolat besivaidenantį:

Daug praėjo dienų, bet nesikeitė niekas:
Vėl man jūra, kaip tuomet banguoja,
Vėl užmerkiu akis — ir vidudienio saulė
Mano skruostus ir lūpas bučiuoja.

---

[1] Atsisveikinimas, Ž i d i n y s, 1929 m. Nr. 12, psl. 382.

Aš ir šiandien miniu, kaip prieš daugel dienų
Mudu buvom šioj vietoj kartu.
Tik įspėt negaliu, kas bučiavo mane:
Ar tai tu, ar tai saulė — ar tai saulė ir tu.[1]

Tema — kasdieniška smulkmena, erotinis gestas, tačiau pilna, nuoširdi emocija ir platus, atsargus, simboliškas traktavimo būdas, puiki forma padaro iš jos tobūlą sveikos (neliguistos) erotikos eilėraštį. Panašus į Vasaros Saulėj yra eilėraštis Tavo rankos. Su tokiu kasdienišku daiktu, kaip moters rankos, poetas išdainuoja visą meilę. „Rankos — kaip vėsus rytų vėjelis... jautrios, švelnios pievų gėlės":

Tavo rankos — mano laimės pirmos žinios —
Vos paliečia, jau širdy džiaugsmu plazdena —
Ir iš liūdno ir vienodo mano amžiaus
Audžia šviesų, šimtaraštį meilės meną.[2]

Erotiniams eilėraščiams realistinį atspalvį suteikia juslinių įspūdžių ploto praplėtimą. Antai Atsisveikinime, Vasaros Saulėj, Tavo rankose lytėjimo įspūdžiai vaidina savo rolę, tik nevisur vienodą, o Tai buvo, berods, neseniai eilėrašty pilnesnei vidaus būsenai išreikšti poetas pavartoja net trijų pojūčių įspūdžius:

Tai buvo, berods, neseniai, gal tik vakar.
Dar šiandie tą nuostabų kvapą užuodžiu,
Dar šiandie juntu tą šilkinį švelnumą,
Dar šiandie vis skamba tos kalbos be žodžių.[3]

Be abejo, erotiniams eilėraščiams ir dar vienam kitam dalykėliui realistinį atspalvį labiausiai duoda lytėjimo įspūdžiai, kaip labiausiai materialiniai[4], tačiau pasireiškiantį realizmą bendrai jie nenulemia[5].

Erotinių temų surealistėjimas yra susijęs, be kitko, ir su bendru Putino linkimu į realizmą, į konkretumą. Anksčiau dainuodamas pirmiausia vidaus pasaulį, kaip priemones, ėmėsi vaizdus plačius, be aiškių konturų, mažai susijusius su kasdieniška pilkąja tikrove. Dabar vaizdai susmulkėja, konturai šiek tiek ryškėja; sakytum, Putinas pradeda pastebėti ne

---

[1] Ten pat, psl. 381.
[2] Židinys, 1930 m. Nr. 1, psl. 8.
[3] Gaisai, 1930 m. Nr. 6, psl. 101.
[4] Reikia pasakyti, kad Putino linkimas į realizmą ryškiau matyti iš lyrikos, rašytos 1929-30 m.
[5] Poetas, kuriam didžiausios reikšmės turi lytėjimo ir uoslės įspūdžiai, yra Ch. Bodleras. Jo tie įspūdžiai susiję su seksualiniais nenormalumais ir narkotikų suardytais nervais. Putino lytėjimo įspūdžiai yra atsiradę visai normaliai ir nėra gausūs.

tik bendrus puošnius vaizdus, bet ir atskirus paprastus daiktus; jis pradeda jais domėtis ir pamato, kad jie taip pat tinka grožiui reikšti, nors ne tokiam iškilmingam, kaip anksčiau. Jau K l a j ū n e matėm, kad blogam, slegiančiam ūpui reikšti naudoja vien miesčioniškos tikrovės atributus, nemaišydamas jų su kitais. Už K l a j ū n ą įdomesnis dėl vaizdų yra P a v a s a r i o p a r a d a s.

Pavasario pievų melsvi vandenai
Geltonom purienom pražydo.
Žvitriai sublizgėjo paauksuoti herbai
Ant saulėto karžygio skydo.

Nuo miško ataskamba maršo garsai
Ir žaliosios vėliavos plazda.
Į priekį išjojo balsingas heroldas,
Kilnodamas iškilmių lazdą.

— Išeikite, žmonės, — seni ir maži —
Atokaiton — saulėn — prie šlaito!
Į valdžią atjoja šaunus karaliūnas
Ir dovanas gausiai jums skaito.

Mažyliam — iš gluosnio ir karklo dūdų,
Seniokam — nuo kosulio vaisto!
O vyram ir bobom kam dalgę, kam grėblį
Į sprogstančius padirvius švaisto.

Jaunieji — rikiuokitės šen poromis!
Jums tokį suktinį sudrošim,
Kad ligi rudens jisai miego neduos
Ir baigsis vestuvių kermošium. —

Ir šitai užplūdo. O, Viešpatie, kas per minia!
Tik klega, tik šaukia, tik mirga...
O saulė šokina kietai pažabotą
Pavasario žvengiantį žirgą.[1]

Gal atleis skaitytojas už ilgą citatą, nes gal ir jam tas eilėraštis bus suteikęs estetinio malonumo, kaip ir rašančiam. Tik įsistebėti reikia, koks vaizdų gausumas! Kitas pasakytų, kad tie vaizdų elementai nevienodo stiliaus, nors visas eilėraštis maestriškai stilingas. Greta puošniosios „kilnesnės" tikrovės paauksintų herbų ant saulėto karžygio skydo, maršo garsų, plazdančių vėliavų, heroldo su iškilmių lazda, šaunaus kara-

---

[1] G a i s a i, 1930 m. Nr. 5, psl. 3 s.

liūno, saulės šokinamo, kietai pažaboto pavasario žvengiančio žirgo eina kiti, tokie „nekilnūs", „nepoetiški", kaip geltonos purienos, žmonės seni ir maži, šlaitas, karklo dūdos, seniokų kosulio vaistas, vyrai, bobos, dalgiai, grėbliai, padirviai, suktinis, kermošius, minios klegėjimas. „Kilnesniosios" ir „žemesniosios" tikrovės elementai taip sumaišyti, kad iš pirmo pažvelgimo klasikas norėtų sušukti „makaronizmas", bet perskaitęs eilėraštį nustebtų, patyręs tikrai estetinį džiaugsmą ir visą eilėraščio artizmą. Kitas naujovių adeptas parodytų, kad su šituo eilėraščiu Putinas nėsąs nei klasikas, nei simbolistas, nei realistas, o tikras modernistas, kuris nežino kilnios ar nekilnios tikrovės, kurioj vienos sąvokos ir vaizdai gali būti vartojami poezijoj, kiti ne. Ir iš tikro, jei šitaip suprastume modernizmą, tai Putinas cituotu eilėraščiu būtų užsirekomendavęs kaip tikras modernistas, o dar tikriau, kaip integralus realistas.

Tiesa, jau romantizmo laikais V. Hugo savo poezijos praktika lyg įrodinėjo, kad nėra tokio daikto, kurio nebūtų galima poetiškai apdainuoti, kad nėra daiktus reiškiančio žodžio, kuris negalėtų būti priemone vidaus būsenai reikšti. Jo geniali vaizduotė iš kasdieniškų proziškiausių dalykų sugebėjo sudaryti įkvėptus vaizdus ir iš jų sukurti poezijos kūrinį. Šitokia V. Hugo praktika buvo pamiršta, ir tik naujausiais laikais po modernizmo šūkiu (surrealistai) vėl imta plėsti tikrovės ribas, iš kurios poetas gali ieškotis sau priemonių, nesivaržydamas terminų kilnumu ar nekilnumu, jei tik jie padeda sukurti naujų, įdomių, sugestingų, poetinių vaizdų, su kuriais galima atskleisti nors kokį tikrovės aspektą ar poeto emocijos niuansą. Sunku įrodyti, kad Putinas, tomis mintimis vadovaudamasis, būtų parašęs P a v a s a r i o P a r a d ą, tik faktas lieka faktu, kad „kilnios" ir „nekilnios" tikrovės terminai ir vaizdai čia į vieną kūrinį supinti. Ir tokio margo supynimo anksčiau nepastebėjome, nes poetas vengė konkretumo. Neskyrimas vaizdų ir terminų į poetiškus ir nepoetiškus visą P a v a s a r i o p a r a d o kūrinį savotiškai nudažo. Nepasakytume, kad ta savotiška spalva būtų ryškus humoras, bet kažin kas labai artima jam. Kai skaitai šitą eilėraštį, taip, rodos, ir matai Putiną ne tik džiaugsmingai nusiteikusį, bet ir negarsiai ritmiškai besijuokiantį. Jis ne fašistų partijos pirmininkas prieš defiliuojančius juodmarškinius, ne skautų tuntininkas žiūrįs žygiuojančio tunto, ne generolas, priimąs kariuomenės paradą, kur tik iškilmingumas ir rimtis. Putinas daug laisvesnis ir ne toks rimtas „vadas". Jis taip pat „žiūri" parado, šių laikų mados, „mato" jame iškilmingumo, bet „pastebi" nemaža familiariškumo ir daug įvairumo. Kiekvieno gamtos kūrinio savotiškas paradavimas, visų mirguliavimas ir bendra dinamika verčia poetą ne tik džiaugtis, bet ir juoktis. Kai kitur Putinas savo san-

tykius su gamta vaizduoja rimtai, beveik maldingai, Pavasario parade jis juos šiek tiek humoru nudažo, lyg nutolinęs gamtą nuo savo širdies. Taip jis lyg priartėja prie šių laikų šaltumo, ironijos.

Dar „moderniškesnis" negu Pavasario parade, labiau priartėjęs prie šių laikų reiškinių gali pasirodyti Putinas, jei žvilgterėtume į jo Greitai važiuojame, kur apdainuojamas greitis. Mat, teisingai sakoma, kad šių dienų gyvenimui charakteringas greitas tempas, dinamika, svaiginą šuoliai. O 1930 m. pirmojoj pusėj, kada parašyti Pav. paradas ir Greitai važiuojame, granitininkai su savo almanachu Granitu (ypač jo redaktorius J. Keliuotis) buvo gyvai iškėlę moderniško gyvenimo tempo greitį, kuris net buvo vadinamas pasiutišku. Vienu atžvilgiu granitininkų pastangas įvertindamas teigiamai, kitu pareikšdamas kritiškų rezervų, pats Putinas liko neitralus ir toliau nemanąs būti „srovininku". Tačiau, greičiausiai, poetui bus užėjęs noras parodyti triukšmingiems jauniesiems, kad jis, nesiskelbdamas moderniu, moka toks būti. Taip ir noris tikėti, kad tokia mintim vaduodamasis, įkvėpimui atėjus, Putinas ir parašė Greitai važiuojame, kur skaitom:

Greitai važiuojame. Kelias kaip drobė,
O prieš akis — tik žydra vėliavėlė.
Šimtas jėgų mus iš vietos pagrobė,
Dūmais benzino ir dulkėm suvėlė.
Mes, kaip raganiai, ugnim pasivertę,
Vejamės nykią erdvių karalaitę.
Vairo rodiklių stebėdami kertę,
Tolį ir greitį jos esam apskaitę.
Svaidom kilometrus, užtvaras trankom —
Glemžia atstumą jėga išsiveržus.
Šuolis — ir mostas — ir atgaliom rankom
Griaunam aukštielninkus pakelio beržus.[1]

Tikrai „pasiutiškas tempas"! Pasirinkęs tema modernaus gyvenimo tikrovės reiškinį, Putinas parodė (tyčiomis ar netyčiomis — nesvarbu), kad jam gerai sekasi lyrikoj vaizduoti gana įvairūs motyvai, net tokie, kuriuos kai kas laiko beveik savo „specialybe". Tiesą sakant, Putinas parodė net daugiau, būtent: pasiėmęs tema šių dienų tikrovės reiškinį, jis taip ją vykusiai atliko (greičio šaltam jutimui tinka ekspresija, klasiška forma), kad net gali būti pavyzdys kai kuriems apsišaukusiems moderniesiems, kurie paprastą temą padaro rebusų rinkiniu, naujoviška préciosité.

---

[1] Židinys, 1930 m. Nr. 5-6, psl. 390.

Kad ir linkdamas į tokias tradicines sroves, kaip klasicizmas ir realizmas, Putinas nėra tikras jų adeptas. Jis moka būti modernus, rinkdamasis moderninės temas, ieškodamas turtingosios gyvenimo realybės terminuose vis naujų poetinių priemonių. Nors drąsu, bet norisi teigti, kad linkdamas į klasicizmą ir realizmą, Putinas gali likti naujo literatūrinio etapo pirmataku (žinoma, jei jis toliau lyrikos rašys, jei klasikinė pusiausvyra ir ramybė jo „nenužudys"). Mat, atrodo, kad skaitančiai visuomenei ir net patiems poetams komplikuota, miglota, sunarpliota, rebusinė literatūra pradeda nusibosti, ir visi ima pasiilgti paprastumo, aiškumo, tvarkos, giedros, pusiausvyros. Pažvelkit tik į moderninę statybą. Joje beveik visos pasiilgtos ypatybės jau ryškiai matyti — statyba jau krypsta į naują klasicizmą (ne istorinį). Kada pakryps į čia ir literatūra, tada gal Putino paprastumo, pusiausvyros ir giedros eilėraščiai bus jaunesniesiems sekimo pavyzdžiai.

Bendrasis žvilgsnis.

Ar didelis Putino kuriamosios vaizduotės plotas pasireiškia lyrikoj? Kokias sritis liečia jo temos-motyvai?

Rodos, kad jo apdainuojamasis pasaulis nėra nei platus nei siauras. Bendrai imant, jo pasaulis neišeina iš regimojo pasaulio, kurio centre stovi pats poetas. Tuo norima pasakyti, kad Putino lyrikos pasaulis neįsiveržia į mistinį pasaulį, neiškyla aukščiau žvaigždžių, neišeina iš erdvės ribų; tik jaunystėj, palietęs pasaulio harmonijos, blogio-kentėjimo problemas, poetas lyg darė platesnius, nors labai silpnus, mėginimus pakilti aukščiau regimybės. Štai kodėl Putinas mums neduoda religinės, mistinės lyrikos. Taip, tikrai. Juk toks Rūpintojėlis, kad ir labai gražus ir nuoširdus,—be religinės mistiškos dvasios. Tokie pa pat Malda ir Prisikėlimas. Jei tuos eilėraščius norima laikyti religiniais, tai jiems tenka prisegti epitetas „natūralistinis". Mat, ta nuotaika, kurią sutinkame Rūpintojėly, kyla ne iš Dievo meilės, dėkingumo, Jam nusižeminimo ar gailesčio, bet būna gamtos grožio įkvėpta, kaip J. J. Rousseau „Savojos Vikaro". Tai gamtinė natūralizmo religija, tai įgimtas žmogui religinis jausmas, gamtos duotas, neištobūlintas, nepagilintas, nenusileidęs į dvasios gelmes. Taigi dar Putinui prieš akis lieka visas platus religinės poezijos laukas. Mes iš jo norėtume sulaukti kažin ką panašaus į de profundis, miserere. Jo talentas pakankamai stiprus ir jei būtų ta linkme nukreiptas ir nuteiktas, galėtų duoti gražių vaisių.

Putinas yra palietęs ir žmogaus likimo problemą, jo klaidžiojimą tarp gero ir pikto, jo žemės motinos šauksmus ir dangaus bylojimus. Nors tas temas akcentavo poetas, tačiau visuotiniau, plačiau, nuodugniau jų nepasisekė išplėsti. Net ten, kur poetas norėjo savo pesimistiniams skundams duoti objektyvesnę prasmę, ir ten pasiliko subjektyvus, įsižiūrėjęs į savo likimą. Tiesa, poetui iš savęs išeiti ir siekti bendros problemos — kelias neblogas, bet rezultatai, atrodo, pasiekti permaži. Įsidėmėtina, kad su žmogaus likimu visai nesiejama mirties problema. Atrodo, kad Putinui ji visai neturi reikšmės, nes tik vieną kartą ją ryškiau teprisimena.

Iš visuomeninių motyvų plačiau tepasireiškė tik patrijotiniai ir Didžiojo Karo nelaimės. Žmonių vargai ir skurdas, kilęs iš socialinės santvarkos neteisingumo ar iš moralinio pakrikimo, ir kitos panašios temos Putino nejudintos, nes, matyt, mažai tepažintos ir teatjaustos.

Stipriai įleidę šaknis Putino lyrikoj gamtos motyvai. Jie nenutrūkstamu siūlu traukiasi per visus periodus ir susiskaldo į žemės vaisingumo, gamtos gaivalų, pavasario, rudens, žiemos, ryto, saulėleidžio ir nakties (retai vėjuotos, apsiniaukusios) motyvus.

Gamtos motyvus traktuodamas Putinas beveik visada giliai nuoširdus, todėl jie visada pilni gyvybės, vaizdingi, poetiški. Gamta Putinui beveik daugiau negu sesė ar brolis. Jiems nevisada rasi tokio širdingo švelnumo, tokių vaizdingų žodžių, kuriais galėtum jausmų niuansus nusakyti, kokių randa Putinas gamtos pasauly, kai jo prieglobsty džiaugiasi ar liūdi. Daugumas eilėraščių, gamtos motyvais parašytų — vieni geriausių, jei ne patys gerieji Putino lyrikoj. Tik vasaros ir ryto motyvų joj mažai tesutinkame, ir tais motyvais parašyti eilėraščiai ne tokie gražūs. Pasigendame ir žalio miško pasakų ir upelio sidabrinės dainos.

Greta gamtos motyvų ciklo reikia suminėti plačią egotistinių motyvų grupę. Vidaus pasaulis — džiaugsmai ir sielvartai, liūdesys ir ilgesys, meilė, nusivylimas, vienatvė, negalė — tikrasis Putino lyrikos centras, apie kurį sukasi visi kiti motyvai, su juo susisiekdami. Net gamta, kuri Putino lyrikoj tokią svarbią vietą užkariavus, neretai tėra priemonė, tik simbolis vidaus pasauliui reikšti. Kartais gamta ir poeto nuotaika taip susilieja, kad nebežinai, kur tikroji priežastis, kur tikrasis paveikslas, o kur jį atmušąs veidrodis.

Iš visų egotistinių motyvų ciklo ryškiau išsiskiria dvi grupės — sielvartas dėl gilaus vidaus konflikto ir meilė. Apie vidaus konfliktą telkiasi tokie motyvai, kaip vienatvė, nusivylimas, negalė ir t. t., o meilės motyvai, susisiekiantieji su konfliktu, yra erotiniai motyvai. Žmonijos meilė, Dievo meilė, tėvų meilė[1], čia netilpsta. Jas visas yra išstūmusi moters meilės svajonė, kentėjimai meilės neturint, pati meilė ir jos pagundos. Ligi šiol Putino lyrikoj tesutinkame meilės siekimą (dažniausiai), pasitenkinimą ją pasiekus, liūdesį jos netekus, bet nerandame piktai apviltos, keršaujančios, naikinančios.

Dar viena kita tema, be čia suminėtų — štai ir visas Putino lyrikos pasaulis. Jis vidutiniškai platus. Rodytųsi gal kiek siauras, jei vienos rūšies temos nebūtų įvairiai traktuojamos. Ir reikia pabrėžti, kaip tikrai brangią savybę — įvairumą. Imkite kad ir pavasario motyvą. Kiek čia įvairumo! Kas eilėraštis, tai vis kitokiu atžvilgiu, kitokiose aplinkybėse to pavasario motyvas traktuojamas. Nerasit nė pasikartojančių poetinių

---

[1] Tėvų ir vaikų meilės sutinkame Putino dramatinėj kūryboj, Valdove, Žiede ir Motery.

priemonių. Kiek monotoniškesnis Putinas su tuo neužgęstančiu sielvartu dėl vidaus konflikto — nelaimės. Ir jam išreikšti — išdainuoti poetas randa įvairių priemonių, įvairių aplinkybių, tik gal pats temos akcentavimas suteikia pasikartojimo įspūdį. Bet už tai koks įvairumas erotiniuose motyvuose ar giedrių naktų bylojimuose. Kai seki vienokį Putino lyros motyvą jo kūriniuose, atrodo, kad kurdamas poetas visada turi sąmonėj tą, ką parašė, ir bijo, kad antru kartu taip pat jo daina nesuskambėtų. Atrodo, kad jis stengiasi susilaikyti nekūręs, negu pasikartoti. Stengimasis būti ne monotoniškam daugiakalbiui, bet nuolat atsinaujinti, surasti naujų temų, naujų atžvilgių, aplinkybių ir priemonių leidžia Putinui būti įdomiam ir sukelti skaitančiame simpatijų.

Nors Putino lyrikoj atsispindi išviršinis pasaulis, tačiau didžiausią vietą turi užėmęs vidaus (širdies) gyvenimas. Ir įdomiausias Putinui ne sugalvotas, ne įsivaizduotas vidaus gyvenimas, bet jo paties gyventas, susijęs su visos jo prigimties linkimais. Kad Putinas yra subjektyvus, dažnai dainuoja save, tai mums dažnai sugestingu būdu byloja ne vienas jo kūrinys.

Jis net dainoj pasisako save dainuojąs:

Atmintis ir širdis — giminingos audėjos —
Audžia man neregėto žavėjimo drobę.
Ką buvau tik gyvenęs, kentėjęs, mylėjęs,
Jos į nuostabų raštą iš naujo suglobia.

Bet jau čia ne be taip, kaip gyventa kadaise:
Kiekviena čia gija tai daugėja, tai mažta
Ir sunarpaliotus posmus sudėstę, ištaisę,
Jos man audžia svajingą, nežemišką raštą.

O jame ir tiesa, ir vaizdingas puošnumas,
Ir gili, kaip buitis, daugiaprasmė reikšmė —
Nes gyvenimo žygių dosnus įvairumas —
Štai širdies gyvata ir kūrybos versmė.[1]

Kad ir poetiškas liudijimas tie posmai, bet vis dėlto reikšmingi. Jie galėtų būti visos Putino lyrikos motto, nes paremia tuos sugestyviškus ne vieno eilėraščio liudijimus, kad poetas mėgsta dainuoti tai, ką jis pats pergyveno. Nors išgyventos gijos kūrybos rašto tai ilgėja, tai mažta, nors įsipina ir vaizdingas puošnumas, bet yra „jame ir tiesa". Kaip sakyta, nesvarbu, kad čia būtų tos tiesos 100%, svarbu, kad jos yra nemaža; svarbu, kad jausmai, emocijos yra kūrybos versmė.

---

[1] Nuostabus raštas, Židinys, 1929 m. Nr. 12, psl. 382 s.

Išviršinis pasaulis dažnai tėra proga pažadinti poeto atsiminimams, emocijai ir šaltinis poetinėms priemonėms; rečiau jis — dainos objektas[1]. Kartais atrodo, kad poetas išeina iš konkretaus fakto ir norėtų lyg jį apdainuoti, bet tuoj nuo jo nukrypsta į savo vidaus ir svajonių pasaulį. Antai N a k t i e s Ž a i s l u s pradeda lyg kokia jaunimo ekskursija, draugių draugų ankšta kuopele; diena baigias, kyla ūkai:

Tik čia baltuoja draugių rūbeliai —
Laibų vyšnaičių gležni žiedai.
Nereikia saulės: — čionai ikvaliai
Šviesos ir džiaugsmo aplink matai.
Pažvelk į tolį ir t.t. (PR. I, 54).

Pats draugių draugų termino vartojimas liudija konkretų faktą (ką tik įvykusį ar atminties padiktuotą); bet čia tuojau poetas užmiršta „savo" būrelį ir leidžiasi į svajingąjį tolį taip, kad už kelių strofų:

Pragydo žvaigždynai, aidais nuskambėjo
Siūbuojami, gundomi, džiaugsmo balsai. (PR. I, 54 s.).

Išviršinio pasaulio reiškinių svarbiausias skatintojas Putinui yra gamta. Poetas gamtoj, visatoj daugiau mato negu girdi. Pav.:

T y l i naktis, *šviesi* naktis,
S k a m b i, kaip dainiaus k a n k l i a i š i l k a s t y g i a i,
Plikus laukus, ir pievas ir girias
Užliejo sidabru taip lygiai lygiai. (TDA, 12)[2]

Optiniai įspūdžiai nusveria. Tą pat rodo ir šitas pavyzdys:

Stačiai iš vakaro *raustančios saulės*
Ritasi š n i o k š d a m o s *virpančios* bangos.
Taškosi, laistosi, k r y k š t a u j a, nardo (TDA, 26).

Putinas konturus mažai tepastebi, bet už tai iš daiktų ypatybių labiau išskiria spalvas. Pav.:

Pavasario pievų *melsvi vandenai*
Geltonom purienom pražydo.
Žvitriai sublizgėjo *paauksinti* herbai
Ant *saulėto* karžygio skydo.

Arba:

Laukuos šalna. Šarmotasai rytys
Jau tuoj ir mano taką švilpdams nubarstys
Geltonu gintaru ir baltu sidabru (TDA, 14).

---

[1] Išviršinis regimasis pasaulis daugiau reikšmės turi jaunystės periode.
[2] Akustiniams įspūdžiams pažymėti skiriamas išretinimas, o optiniams—kursyvas.

Nors Putinas pastebi spalvas geriau negu konturus, tačiau jos ypatingos reikšmės neturi, nes poetas jomis nežaidžia. Kadangi jis gamtos reiškinius ima tik kaip priemones reikšti jausmams santykiuojant su gamta, todėl jo gamtos lyrikoj ir vyrauja bendri bruožai su esmingais pabrėžimais, kaip visoj jo lyrikoj apskritai. O tada, kada poetas yra gamtos veikiamas labiausiai, net patys daiktų šešėliai kažin kaip nyksta ir lieka kažin koks vientisas jausmas su paprastomis sąvokomis ir nematerialiniais vaizdais:

Dabar tokios trumpos ir nuostabios naktys —
Budėjimų naktys — kerėjimų naktys.
Jei kartą išeisi,
Pažvelgsi kaip leidžiasi saulė už kalno,
Tu jau nebegrįši namo — jau tu niekad namo nebegrįši.
Tu eisi ir eisi į nuostabią naktį,
Kur šiluma kvepia užmigusi žemė,
Kur saulės šešėlis,
Kaip Dievo dvasia, virš pasaulio plazdena —
Į naktį, kur vakaras rytą, kaip mylimą brolį, bučiuoja.[1]

Net po 1926 m., kada Putinas surealistėja, labiau pamėgsta daiktus, net tada gyvenimo ar gamtos reiškiniai netarnauja aprašymui, neturi reikšmės savy, o sveria tiek, kiek padeda išreikšti su jais susijusius įspūdžius. Jei šiuos pastaruosius būtų galima vaizdingai pasakyti be gamtos ar gyvenimo faktų tarpininkavimo, tai, rodos, tuos faktus poetas būtų linkęs atmesti. Ir dabar kūryboj tie gamtos reiškiniai atrodo lyg septynspalvio spektro perkeisti, kažin kokie eteriški, besvoriai, permatomi, nors tokių reiškinių nestigo nė pirma. Taip atsitinka todėl, kad Putinas žiūri į gamtą ir gyvenimą pro savo emocijų prizmę.

Iš to, kas pasakyta apie Putino subjektyvumą ir gamtos traktavimą[2], matyti, kad Putinas yra lyrikas per excellence. Ne vaizduotės su vaizdų mirgėjimais, spalvų žaismu, o jausmų — emocijų lyrikas su paprastais ar komplikuotais, bet dažnai nuoširdžiais skundais. O jei taip, tai Putino vyraujanti kuriamoji galia yra jausmas. (Nuo Taine'o laikų apie tai įprasta ir gana naudinga kalbėti). Jausmas — subjektyviausia ir individualiausia galia— duoda toną Putino lyrikai. Jausmų komplekso bangavimai ar kitėjimai nuteikia jo kūrybą tai tylia rezignacija (lig 1919), tai tyliai, paslėptai verdančiu vergo maištingumu

[1] Židinys, 1930 m. Nr. 7, psl. 6.

[2] Iš subjektyvumo ir gamtos traktavimo būdo beveik tikrai galime padaryti ir toliau siekiančių išvadų. Pav., galima numatyti; kad romanas, jei tokį Putinas rašys, bus ne papročių objektyvusis romanas, bet lyrinis arba psichologinis; jei psichologinis, tai psichologinė problema bus tokia, kurią pats poetas yra pergyvenęs realiai.

ir pesimizmu (1919—26), tai giedrėjančiu švitimu, klasikine širdies pusiausvyra ir gyvenimo džiaugsmu (po 1926 m.). Vaizduotė tėra tik galingojo jausmo pagelbininkė, bet retai savarankiška kūrybos jėga, kaip būna pas V. Hugo. Putino vaizduotė dažniausiai tik suranda jausmams atsakančių vaizdų išreikšti. Ir tais momentais, kada jausmas nėra jos pavergęs, o davęs laisvės, tada Putino daina suskamba objektyviau, kaip antai, P a v a s a r i o B u r t a s, Į U ž b u r t ą Š a l į, R e g ė j i m a s, P l a u k ė j a i V e r p e t u o s e, G i n t a r ų Ž v e j a i, I š A u k s i n i ų r ė m ų, P a v a s a r i o P a r a d a s. Visur kitur vaizduotė, rodos, tėra mažiau ar daugiau širdies tarnaitė, kuri turi surasti tinkamą rūbą svetimam kūdikiui.

Protas geriausiuose Putino kūriniuose dar mažiau turi svarbos negu vaizduotė. Tiksliau sakant, ten jis teturi tvarkomosios reikšmės, kūrinį sudorojant, atbaigiant. Ir proto elementas bando kartais ištrūkti iš „vergovės" ir imtis aktyviau dalyvauti, beveik vadovauti kūryboj, bet jis tada tik sugadina reikalą. Įsibrovęs aktyviai ne į savo sritį jis nusilpnina jausmą, vaizduotę ir dar labiau paskatina poetą kalbėti iškilmingai, pakeltu tonu (P e s i m i z m o H i m n a i, P o e t o M e i l ė). Kitur protinis elementas, pasitelkęs vaizduotę, pajėgia duoti stiprios, gražios išraiškos kūrinių, kaip G i m i m o N a k t į, A n t t e m s t a n č i o t a k o II, M e r k i a s i S a u l ė, A n t g ę s t a n č i o l a u ž o. Kad ir gražiais siūlais ataustī tie eilėraščiai, tačiau lieka kažin kokie be gyvos sielos, nenuoširdūs, lyg namai be simpatiškos šeimininkės. Štai A n t t e m s t a n č i o t a k o:

Meni, kaip liepsnojo aušrose gaisrai,
Ir klykė padangėmis plėšrūs arai?
Mes vėliavas kėlėm prieš švintantį rytą,
Ir sveikinom laisvę, krauju aptaškytą.
Mes laiminom tekančios saulės kūrėjus,
O laisvės giesmė nepaliovė skambėjus.
Ir vėliavas aržuolo ūgiais supynę,
Mes tris kart pasveikinom žemę gimtinę.

Bet štai jau gęsta rausvi pazarai,
Į savo lizdus nuplasnojo arai —
Ir mes vėliavoms ir žiedais nešini,
Ant temstančio kelio palikom vieni.
Nutilo mūs giesmės ir veidas išblanko,
Ir vėliavos blaškosi ilstančioj rankoj,
O sutemų šiurpo pagautoj širdyje
Vėl išgąsties kraupūs spėjimai atgyja ir t.t. (TDA, 53).

Papilta visa sauja suabstraktintų simbolių, bet stinga juos cementuojančios sielos. Tas nusivylimas, pavargimas, kuris čia

gausiai simboliais reiškiamas, yra netikras, nenuoširdus. Jis nėra nei atjausta protinė meditacija nei grynas jausmas. Poetas čia nuotaiką — jausmą sugalvoja, stengiasi protu jį sužadinti, nes pats protas neįsižiebia kuriamąja ugnim. Bet gyvos emocijos vis neatsiranda, o protas, sentimentaliai nusiteikęs, stengiasi užimti jos vietą, duoti neva nuotaiką ir reikalauja iš vaizduotės stiprios išraiškos. Vaizduotė patiekia gražios, sugestingos medžiagos, o skaitytojas tais papuošalais norėtų džiaugtis, tačiau kada po jais nejaučia gyvos širdies, palieka šaltas, lyg pavargęs. Kas pasakyta apie Ant temstančio tako, tai galima būtų pasakyti ir apie kitus keturis aukščiau suminėtus ir dar kai kuriuos kelis eilėraščius — protas išspaudžia iš vaizduotės gražių simbolių, tačiau be širdies dalyvavimo jie lieka negyvi, o poeto protinė galia nėra taip jautriai virpanti, kad taptų kūrybos gyvybinga, vyraujančia ugnim ir pavaduotų jausmą. Iš pirmo pažvelgimo čia simboliai suabstraktinti, nukreipti atotraukos ir apibendrinimo linkme, kaip pas J. Baltrušaitį, tačiau nerandame čia tos minties ir jausmo gilios sintezės, kokią sutinkame rusiškai rašiusio lietuvio sutelktinėse eiliuotose meditacijose. Konstatuojame tai dėl reljefingumo. Reikalauti to iš Putino, kas yra pas Baltrušaitį, būtų netikslu, nes Putino talentas kitoks: Rūpintojėlio kūrėjas ten meistras, kur gryna emocija.

Tą patį emocionalumo pirmavimą pastebime žiūrėdami į Putino kūrinius kompozicijos atžvilgiu. Daugumo gerųjų eilėraščių kompozicija atsiradusi spontaniškai, lyg išplaukusi iš pačios kūrinio esmės, be sugalvoto iš anksto plano. Befabuliniai, ištisai lyriniai, platesnio masto kūriniai atrodo grynai emocijai persunkūs. Antai didelis septynių dalių galingos simbolinės išraiškos kūrinys Viršūnės ir Gelmės kažin kaip yra netekęs spontaniško vieningumo. Jei pamanai, kad kūrinys sudėtas iš atskirų eilėraščių, ir imi vieną kurią Viršūnių ir Gelmių dalį skaityti (pav., paskandintojo varpo giesmę), nesiedamas jos su visu kūriniu, tada ji nebetenka plačios simbolinės prasmės, kurią ji turi visumoj. Jei imi visą kūrinį, jo simbolinė prasmė matyti aiškiai, bet už tai jauti, kad Viršūnių ir Gelmių toks platus nuotaikos bangavimas, taip glaudžiai sutapęs su svaiginančiomis viršūnių aukštumomis ir su gelmių dundėjimais ir vulkaniškais požemių pulsavimais, nėra atsiradęs spontaniškai. Jauti, kad kūrinio kompozicijos vieningumas nėra emocijos, spontaniškos „logikos" padarinys, bet protinės logikos, samprotavimų vaisius. Proto pastangos pasiekė plataus eilėraščio vienybę, bet tos pat pastangos nuslopino kūrinio nuotaikos spontaniškumą. Fabuliniame, pav. Vergas, arba aprašomajame kūriny nuotaikos ar emocijos spontaniškumas žymiai mažiau teturi reikšmės, negu lyriniame eilėrašty,

tačiau Viršūnių ir Gelmių spontaniškumo stoka ne taip ryškiai jaučiama, kaip platokame eilėrašty „Į Naujuosius Metus" (išskyrus 5 posmus „Ir vėl gaudžia atgijus puota"). Mat, žmogaus (poeto) ilgestingą, gaivalingą svyravimą tarp žemės ir dangaus simbolizuojant chaotiškais didingais gaivalais, milžiniškų viršūnių žydrumos svaigimu bei virpėjimais ir tamsių prarajų-gelmių gundančiais bylojimais, iškilmingas tonas, kuris atsiranda iš spontaniškos emocijos stokos, glaudžiau sutampa su kūrinio medžiaga, negu smulkesnių temų ir ne tokios plačios medžiagos eilėraščiuose.

Kur eilėraščių kompozicija neplati, t. y., kur protas mažiau turi reikšmės, ten kūryba nuoširdesnė, spontaniškesnė. Paimkime tokius eilėraščius, kaip Svetur, Vakare, Užgęso Žiburiai, Nuostabios Naktys, Beržui-Berželiui. Jie visi nedidukai; juose nėra tokių puošnių plačių simbolių, metaforų, palyginimų, kaip Viršūnėse ir Gelmėse ar Ant temstančio tako (eilėraštis — trijų dalių), o tačiau kokie jie kristališkai lyriški, kokie nuoširdūs! Juose nematyti jokių kompozicinių apskaičiavimų, bet kokie jie vieningi, kaip jie mokamai užbaigti!

Net ten, kur kompozicijoj matyti aiškūs proto sumanymai,net ten Putinas neparodo ypatingų kompozicinių manierų. Jis nežino kontrastų-antitezių ar gradacijų manieros, nežaidžia strofų ar eilių pakartojimais, nesinaudoja išplėtojimais-rutuliojimais (kada vieną ir tą pačią mintį išreiškia vis naujais vaizdais, įvairiais žodžiais). Jei Putinas naudoja kontrastus, gradacijas, pakartojimus, tai todėl, kad to reikalauja tema. Antai poetas iškelia padangių viršūnių svaiginantį žydrumą, kad būtų ryškesni gelmių viliojimai (Viršūnės ir Gelmės), prieš šimtabokščius krišpolinius šviesius viešpačio rūmus ir plačias erdves pastato laisvą vergą su jo siauru bokštu, prieš visų puotą — vergo maištą (Vergas), arba, norėdamas parodyti savo gyvenimo nušvitimą, pagerėjimą, Putinas vaizduoja, kaip pas jį buvo tamsu, kada pasauly buvo šviesu, ir kaip dabar pas jį šviesu, kai visi rūmai aplink liūdi (Vakar, sako...). Nemanieriškas ir gradacijos vartojimas. Antai Taurės vaizdų-įspūdžių gradacija. — Nakties vėjas primena seniai sugodotą žygį. Poetas „pasiryžta" laimėti. Išeina iš rūmo, sėda į žirgą. Su palydovais joja be kelio, su vienu šūksniu: laisvės laisvės! Bet:

Staiga riksmas: stok, beproti!...
Mesk klajones...
Būki vergas!

Ne, nebūsiu! Mūsų žygis
Žvaigždžių knygoj išskaitytas,
Kraujo bruožais įrašytas (TDA, 85).

Tas sustabdymas yra tik tam, kad parodytų jėgą, didėjantį, augantį pasiryžimą joti toliau ir įvykdyti žygio tikslą. Jis netoli — matyti pilis, spindi rūmai. Įeina. Žibintuvai.

Plonas šilkas, baltos rankos —
Meilūs šypsniai šildo kraują,
Taurė džiaugsmą atnašauja...
Peršti džiūstanti burna —
Ir bent vieno šalto lašo
Atsigauti lūpos prašo.

Bet tai dar nevisos pagundos. Yra dar stipresnė.

Žilas rūmų šeimininkas,
Kaip lelija jo duktė.
— Imk, keleivi, pilną taurę:
Čia tau vaišės ir namai.

Šeimininkas siūlo savo dukterį visų gražiausią. Jis pasiryšta gerti laimės taurę; jo akyse tik plonas šilkas, baltos rankos, juodos akys — skaidrios ugnys, o už lango laisvas vėjas. Veiksmas, vis kilęs ir kilęs lig viršūnės, dabar staiga lūžta.

Pajutau krūtinėj skausmą,
Pajutau akyse ugnį —
Ir į žemę tėškiau taurę:
Aš laimėjau.

Vaizdai laipsniškai vis rodė kilimą, o pasibaigė kontrastu. Šitokia mėgstamiausia kompozicinė V. Hugo maniera. Bet tai ne Putino maniera. Vieną kartą jam tema ir širdis šitokią kompoziciją padiktavo, ir daugiau jis jos nepakartojo. Nepakartoti ir vis naujų būdų surasti — štai brangintina savybė.

Kad ir neturėdami tokios ryškios pabaigos, kaip simboliškoji, dinamiškoji T a u r ė, kiti Putino eilėraščiai vis dėlto gražiai meistriškai pasibaigia. Ne pas vieną simbolistinį poetą kompozicijos nuoseklumas yra nukentėjęs nuo didelio laisvumo, nuo pusiau sąmonės, nuo muzikališkai ritmiškų siekimų. Kartais kompozicija būna tokia laisva, jog reikia labai įsiskaityti, kad ją pajustum. Bet ir įsiskaičius atrodo, kad nebūtinai ten turi baigti eilėraštį, kur baigia autorius: galėtum nutraukti prieš pabaigą arba galėtum jį tęsti. Taip beveik niekada neatsitinka su Putinu. Jo eilėraščių pabaiga atrodo turinti aiškią prasmę. Jis taip baigia kūrinį, kad būtų nebegalima ką nors tęsti, o dažniausiai lyg reziumuoja, kas eilėrašty pasakyta. Vienur tas reziumavimas aiškiai išreikštas paskutinėse eilutėse, kaip pav., S v e t u r, V a k a r e, U ž m i k, S a u s a s l a p a s, F r a g m e n t a s, P l a u k ė j a i v e r p e t u o s e

Gintarų žvejai, Iš auksinių rėmų, Vidurnaktį, Rudenio naktį, Rūpintojėlis, Iš saulėtų vaišių, Beržui-Berželiui ir t.t.

Net ten, kur kartais iš pirmo pažvelgimo galėtum pamanyti, kad poetas nukrypo į šalį, giliau pažvelgęs randi nuoseklumą, lyg išvadą padarytą. Antai Nuostabaus rašto pirmieji trys posmai (žiūr. psl. 97), iš karto rodos lyg nesusiję su ketvirtuoju. Pirmuose pasakoja, kaip atmintis ir širdis audžia nuostabų raštą, imdamos medžiagos iš poeto patirto gyvenimo ir štai (žiūr. psl. 82) ketvirtame: neliūski, poete, jei teisėjas smerks dėl širdies suklydimo. Kodėl? Todėl, kad poetas turi kurti. Jis kuria tai , ką širdim gyveno; o širdies gyvenimas dažnai reiškiasi klaidomis. Jis „tiki" jas atperkąs kūryba. Taigi paskutinis posmas tesuprantamas turint pirmuosius, o trys pirmieji be paskutinio liktų be aiškios prasmės, nes be išvados. Taigi visas Nuostabus raštas yra taip nuoseklus, kaip kokia poetinė disertacija. Kitur eilėraščio pabaiga užakcentuojama kokiu sugestingu pasakymu ar sugestingu vaizdu, pav., Taurė, Nokturnas, Džiaukis, žeme, Margi sakalai, Galiūnas, Plaštakei, Trys toastai, Saulėleidžio kely, Pavasario paradas ir t.t. Pailiustruoti tai gali Viršūnių ir Gelmių pabaiga. Antai po kilimų į viršūnes ir gelmių imperatyvaus balso poetas Lopšinėj sapnuoja žemės kataklizmą ir baigia ją šitaip:

O virš gaivalingų ugninių verpetų,
Didžioj užgesintų pasaulių ramybėj,
Kaip spindinti žvaigždė zenite įsmigus,
Tebeveizės budrioji Kūrėjo akis (TDA, 46).

Raskit būdų sugestingiau, maestringiau užbaigti arba mėginkit pratęsti. Negalima. Tuo geros pabaigos akcentavimu nenorime pasakyti nieko kito, kaip tai, kad Putinas rimtai vertina kompoziciją. Protinė galia čia atlieka pavyzdingo, paklusnaus tvarkytojo pareigą. Tvarkytojas atrodo juo pavyzdingesnis, kad jis mažai kišasi ten, kur viską natūraliai sutvarko „šeimininkė" emocija.

Žiūrėdamas rimtai į kompoziciją, Putinas nekitaip žiūri į ritmą. Naudodamasis rimo laisve, poetas visai nemano peržengti ritmo tradicijų. Atverskit B. Sruogos Dievų takus ir Putino Tarp Dviejų Aušrų ir iš pirmo žvilgsnio pamatysite, su kokiu rimtumu Putinas laikosi tradicinio ritmo. Jo eilėraščiai ritmo atžvilgiu pasirodys kaip kokie religiniai kūriniai šalia Sruogos neabejotino linkimo į lengvą, svajingą, žaidžiantį, išdykaujantį, vėjišką ritmą. Ritmu žaisti, po 2, 3, 4 pėdas į eilutę tedėti Putinas kai kada mėgo jaunystėje, ta-

čiau to nebematyti vėlesnėse Putino sutelktinėse godosė. Subrendęs laisviausias ir įvairiausias pasirodo poetas tik Prologe į Gedimino sapną. Tame legendos, pasakos, svajonių ir sapno simbolistiškame audiny kompozicijos darniam laisvumui atsako įvairus ritmas. Jo pagrindu paimtas jambas. Į jį, kaip į orkestrą solo, įsiterpdamas pasikartoja chorėjus, o vienoj vietoj, iškilmingumui pareikšti, atsiranda net amfibrachijus. Čia ir jambas su chorėjum atrodo įvairūs, nes neturi pastovaus pėdų skaičiaus — nuo vieno lig septynių. Kituose subrendusio Putino kūriniuose ritmas taikosi prie rimtos nuotaikos, kuri poeto kūryboj vyrauja.

Iš pagrindinių penkių ritmų Putinas labiausiai mėgsta vartoti tris: amfibrachijų, chorėjų ir jambą. Jie beveik lygias dalis atsiima. Daug rečiau pasitaiko daktilis, o grynas anapestas ryškiau tepasirodo apie 1929—30 m. Laikydamasis tradicinio ritmo, poetas, be abejonės, parodo harmoningos formos pamėgimą, ir tuo tegalima džiaugtis. Tačiau dažnai gera ir įvairumas, ypač lyrinės poezijos ritme. Šituo atžvilgiu Putinas bus nedaug pralenkęs Maironį. Antai garbingasis velionis kai kada vykusiai jungdavo triskiemenį ir dviskiemenį ritmą į vieną eilutę (Vasaros naktys). Taip elgiasi ir Putinas. Dažniau pasitaiko tokių kombinacijų, kur poetas sujungia amfibrachijų su choreju. Šitaip parašyti Putino šedevriukai Svetur ir Gintaro žvejų daina. Tačiau iš to platesnės išvados padaryti negalima, nes, pav., grynu jambu parašyti tokie gražūs dalykai, kaip Vakare, Tegu tave dievai, Vidurnaktį, Rūpintojėlis, amfibrachiju — Margi sakalai, Saulėleidžio kely, Pavasario saulė, Pavasario paradas, o choręju — Iš auksinių rėmų, Taurė, Vergas, ir t.t. Kada eilėraštis plataus masto, kaip Stella Maris, Į naujuosius metus, Nepasiekiamai, poetas rašo vieną dalį vienu, kitą kitu ritmu. Retai vienas posmo eilutes komponuoja vienu, kitas kitu ritmu (pav., Merkiasi saulė — daktilis su amfibrachiju pakaitomis). Išvidinis Putino ritmas dažnai švelnus, vidutiniškai platus, lengvai banguojąs; tačiau ne svetimas jam ir imponuojantis platumas (Viršūnė, Paskandinto Varpo giesmė, Pesimizmo Himnai) ir imperatyvus galingumas (Taurė).

Neieškojimas žaismingų, įvairių, įmantrių ritmo formų, kitaip sakant, Putino beveik nesiveržimas atiduoti aiškios pirmenybės formai, jei neklysim, kyla iš stiproko turinio vertinimo. Poetas mums vaizduojasi nuolat besonduojąs sielos paslaptingąsias gilmenas ir besistengiąs sučiupti problematiškąją dalykų esmę; jis atrodo labiau susirūpinęs dainuojamuoju dalyku ir jo pilnesniu išreiškimu (sugestinga ekspresija), negu formaline

ritminė puse. Iš to tik nereikia padaryti išvados, kad subrendusiam Putinui forma visai nerūpi. Ne; ji jam gana svarbi, bet neturi vyraujančios reikšmės, o pareina nuo turinio. Geriausiuose kūriniuose (o tai būna dažnai) forma atsako emocijai ir išraiškai, bet pasitaiko kartais, kad išraiška kiek pralenkia emociją ir formą (Gimimo naktį, Ant temstančio tako, kai kurios Viršūnių ir Gelmių dalys). O kadangi emocija rimta, dažnai, sakytum, problematiška, su atsakančia stipria išraiška, todėl suprantama, kad formos žaismingumas čia netinka. Jei taip, tai užtenka ir paprasto ritmo, be ypatingų jo kombinacijų. Ir su paprastuoju galima įvairius efektus pasiekti.

Žiūrėdami į kūrėją pro jo lyrikos akinius, turime jam neabejodami pripažinti aukštą literatūrinę kultūrą ir gerą skonį. Jis jį apsaugo nuo žingsnių, į kuriuos jį stumia gaivalinga, aistringa poeto prigimtis... Net paimtą vieną kitą nevertingą ar menkavertę temą geras skonis verčia traktuoti su atsargumu ir atsidėjimu, kad nerėžtų akies ir neatrodytų banali. Skaitydamas subrendusio Putino eilėraščius, jauti juos atremtus į stiprią individualybę, kuri visada turi šį tą įdomaus pasakyti. Iš to, ką jis pasako, matyti, kad gyvenimas ir kūryba nėra koks žaislas. Gyvenimas ir kūryba nėra kažin kas kasdieniškai aišku, bet problema. Problema, kurią jis nuolat sprendžia, bet vis neišsprendžia, nes žiūri į ją daugiausiai širdies akimis, kuri, suprantama, nieko tikro pasakyti negali. Protas taip pat širdies reikalavimų negali atsverti, todėl valia nelinksta aiškiai nei į vieną nei į antrą pusę. Iš čia svyravimas, nedrąsa, noras užsidaryti savy, o pasislėpus viduj kentėti ir tą kentėjimą — sielvartą išlieti simboliškai pagražintais išpažinimais. Problematiškumas ir iš jo kilęs netikrumas, prisidėdamas prie gana jautraus temperamento įgimtų savybių, atrodo, taip yra nuteikęs Putiną, kad jis negali būti kovos žmogus. Pasiryžimo, aiškumo reikalaujanti vieša kova dėl visuomeninių, kultūrinių ir net literatūrinių idealų jam persunki ir neįmanoma. Būdamas jautrus ir problematiškas pats sau, jis negali būti vadas kitiems. Putinas ten gali būti galingas, kur pajėgia veikti vienas pats, savo vidaus akstinų inspiruojamas, pav., poetinėj kūryboj.

Kokios perspektyvos? Ar galime dar iš Putino daug lyrikos kūrinių susilaukti? Atsakymas, be abejonės, tegali būti gana reliatyvus. Jei žiūrėtume temų, motyvų, tai jų visada galima rasti, juo labiau jų rastų Putinas, nes kai kurių temų kaip matėm, jis visai nėra lietęs. Pagaliau sugebančiam nuolat atsinaujinti ir įvairiai traktuoti net dainuotas temas, Putinui visai nebūtų sunku dar mus nudžiuginti savo lyrika. Tik klausimas, ar tas ramumas ir pasitenkinimas, kurs buvo ma-

tyti iš paskutinio laikotarpio kūrinių, leis Putinui kurti. Juk širdies sotumas, lengvai virstąs dvasios apsnūdimu, ne vieną poetą jau yra nutildęs.

Bet yra vilties, kad jo lyra nenutils. Atsiminkim, kad jis yra padaręs kilnių užsiangažavimų. O tokį žmogų pilkuma netaip greit nuramina, ir lėkštas hedonizmas ir egoizmas ne taip greit pavergia dvasią. Garbingi užsiangažavimai, kurie iš pat jaunystės Putiną saugojo nuo miesčioniško pasitenkinimo balos, reikia tikėtis, neduos jo dvasiai užsnūsti ir suprozėti. Turėkime vilties, kad Lietuvos visuomenė dar gaus gražių progų gėrėtis dailiu, harmoningu Putino lyrikos skambėjimu.

LITERATŪRA.

1. *Bičiūnas V.*, Putinas—poetas, „Gaisai", 1930, Nr. 4, psl. 340—358.
2. *Bičiūnas V.*, Putinas—dramaturgas, „Gaisai", 1930, Nr. 5, psl. 65—79.
3. *Gira L.*, Laisvas Kalinys, Kritikos Raštai, Kaunas, 1928, psl. 45—67.
4. *Gira L.*, Lietuviškoji „Hildebrando Giesmė", Kritikos raštai, Kaunas, 1928, psl. 135—144.
5. *Jakštas A.*, Kunigaikštis Žvainys ir Raudoni Žiedai, Mūsų naujoji literatūra, I t., Kaunas, 1923.
6. *Jakštas A.*, Tarp Dviejų Aušrų, „Ateitis", 1927 m. sausio mėn., Nr. 1, psl. 59—63.
7. *Keliuotis J.*, Pasikalbėjimas su Putinu, „Naujoji Romuva", 1932 m. vasario mėn., Nr. 6.
8. *Sruoga B.*, Žemės-Rūpintojėlio dainius, „Lietuvis", 1927 m. vasario mėn 17 ir 18 d., Nr. 36 ir 37.

TURINYS.

psl.
Pratartis 5

Jaunystės periodas:

1. Abstraktiniai ir didaktiniai motyvai 11
2. Visuomeniniai motyvai 15
3. Gamtos motyvai 21
4. Egotistiniai motyvai 25
5. Kunigaikštis Žvainys 30
6. Jaunystės reiškiniai 37

Simbolistinis periodas:

1. Gamtos pasaulis 43
2. Simbolių pasaulis 53
3. Vidaus pasaulis 68

Klasikinis realizmas:

Pagrindinės gairės 81
Bendrasis žvilgsnis 95
Literatūra 107